BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ VE EZİLEN ULUSLAR BİRLEŞİN

TEORİ

SOSYALİST PARTİ YAYIN ORGANI

Ahmet Aka
Devrime ve Sosyalizme Mecburuz

Faik Bulut
Paris Konferansı: Kürt Hareketinin Dönemeci

Yalçın Büyükdağlı
TBKP Programının Eleştirisi

Doğu Perinçek
Sol Vicdan ve Emekçi Vicdanı

İlknur Kalan
Ezilen Kadının Tarihi ve Sosyalizm

Kutsal Kitapların Kaynakları/Kur'an
Turan Dursun **Zaman Gazetesiyle Görüşme**
Tarihimizden
Mahmut Salim **Rusya İnkılabı ve Komünizm Nedir?**

OCAK 1990
1
3000 TL.

TEORİ EYLEMDEN DOĞAR

Eylem

SOSYALİST PARTİ GAZETESİ

Ocak'ta Çıkıyor

TEORİ EYLEMDEN DOĞAR

TEORİ

SOSYALİST PARTİ YAYIN ORGANI

Ocak 1990 Sayı 1 3000 TL.

SAHİBİ

Ferit İlsever

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Ahmet Aka

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

İsmet Arslan

YÖNETİM YERİ

Balabanağa Mah.
Ahmet Şuayip Sok.
Ufuk Apt. No: 8/5 Daire: 11
Laleli/İstanbul
Tel: 522 13 80

YAZIŞMA ADRESİ

Başmusahip Sok. Talas Han
No: 16 Kat: 4 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: 513 83 52-53

ABONE KOŞULLARI

1 Yıllık 30.000 TL.
6 Aylık 15.000 TL.
Yurtdışı Yıllık 45 DM
Yurtdışı Fiyatı 4 DM

İLANLAR

Kapak İçi 1.000.000 TL.
İç Sayfalar 700.000 TL.

DİZGİ—OFSET HAZIRLIK

Sistem Ofset Tel: 520 66 27

BASKI

Uygun Matbaası Tel: 520 75 95

KAPAK BASKI

Gürtaş Ofset Tel: 519 11 78

DAĞITIM

Hür Dağıtım

İÇİNDEKİLER

BU SAYIDA

Daha İyiye Doğru 2

AHMET AKA
Devrime ve Sosyalizme Mecburuz 3

FAİK BULUT
Paris Konferansı:
Kürt Hareketinin Dönemeci 8

YALÇIN BÜYÜKDAĞLI
TBKP Programının Eleştirisi 24

DOĞU PERİNÇEK
Sol Vicdan ve Emekçi Vicdanı 40

İLKNUR KALAN
Ezilen Kadının Tarihi ve Sosyalizm 42

TARİHİMİZDEN

MAHMUT SALİM
Rusya İnkılabı ve
Komünizm Nedir? 52

KUTSAL KİTAPLARIN KAYNAKLARI/KUR'AN

TURAN DURSUN
Zaman Gazetesi İle Görüşme 59

GEÇEN AY

Kanlıca İzlenimleri/Türk-İş Kongresi/
Hak-İş Genel Kurulu/
Siyasal Yaşamda Kadın/
Cezaevleri-Yaşam Koşulları-Hekimlik
Sempozyumu/Sanayi Kongresi 67

YAYIN DÜNYASI

Birikim-Kagarlitskiy ile Söyleşi/
Sosyalist Birlik-Ölü Doğumlar/
Yeni Forum-SB'de Kaos/
Mao Zedung-Seçme Eserler I/
Belinski-Yazılar 74

MEKTUPLAR

Daha İyiye Doğru

Türkiye' gerçeğini yakalayan ve aydınlatan yorum ve incelemelerle doyurucu bir *Teori* sunmak istiyoruz. Sosyalist Parti toplumsal pratikten edindiği deneyleri, sosyalist birikim ile birleştirecek bir platform olarak *Teori*'yi bütün devrimcilerin kürsüsü yapmayı amaçlıyor.

Ahmet Aka'nın *Devrim ve Sosyalizme Mecburuz* başlıklı makalesi çıkış yazısı niteliğinde. *Teori*'nin çerçevesini amaçlarımızı, yapmak istediklerimizi, dünyayı algılama ve değiştirme ufkumuzu, günün kritik sorunlarına yaklaşımımızı yansıtıyor.

İlk sayımızın ağırlığını geçtiğimiz ay Türkiye'nin gündemini etkileyen, kamuoyunda ve sosyalist çevrelerde yoğun tartışmalara yol açan iki konu oluşturuyor.

Paris Kürt Konferansı Kürt sorununda aklarla karaları, kimin kimden ve nereden medet umduğunu gösteren önemli bir ayıraç oldu. Faik Bulut, *Paris Konferansı: Kürt Hareketinin Dönemeci* adlı makalesi, olayın öncesini ve sonrasını da kapsayan bütünlüklü bir tablo sunuyor. Değişik kesimlerin soruna yaklaşımlarını analiz eden çalışmanın çok yararlı olacağını düşünüyoruz.

TBKP'nin hızlı evrimleşmesi sürüyor. Aralık ayı içinde yaptıkları basın toplantısı ile her türlü illegal çalışmaya son verdiklerini ve yasala çıkma arzularını fiilen uygulayacaklarını dile getirdiler. TBKP bu toplantısında aynı zamanda Türkiye için öngördüğü "çıkış yolu"nu da açıkladı. Programlarında esasları dile getirilen "çıkış yolu"nun işçi sınıfı ve emekçilere ne önerdiğine bakmak gerekiyor. Yalçın Büyükdağlı *TBKP Programının Eleştirisi* adlı makalesinde, programı temel hatlarıyla irdeleyerek bu akımın nerede konakladığını gösteriyor.

Doğu Perinçek, *Sol Vicdan ve Emekçi Vicdanı* başlıklı makalesinde, revizyonizmin temel kaynaklarından biri olan öncünün emekçilerden kopmasını inceliyor.

İlknur Kalan'ın *Ezilmiş Kadının Tarihi ve Sosyalizm* adlı çalışması, ataerkil toplumların doğuşundan günümüze, kadınlık durumunu ve kadının kurtuluşunu sorguluyor.

Tarihimizden bölümünde Ulusal Kurtuluş Hareketimizin bir belgesini yayımlıyoruz. Bakü Doğu Halkları Kurultayı'na görevli olarak katılan Mahmut Salim'in *Rusya İnkılabı ve Komünizm Nedir?* adlı raporu, dönemin havasını, Ekim Devriminin Anadolu'da nasıl anlaşıldığını gösteriyor.

Türkiye'nin aydınlanma hareketine katkıda bulunacağını düşündüğümüz bir bölüm açıyoruz. Dinlerin tarihinin ve sosyolojisinin inceleneceği bu bölümün başlığı Kutsal Kitapların Kaynakları, Önümüzdeki sayılarda da sürecek bu çalışma dizisini gerçekleştiren Turan Dursun'u tanımanızı düşünsel evrimini kendi sözleriyle irdelemenizi istiyoruz. Bu nedenle ilk sayıda Turan Dursun'la *Zaman* gazetesinin yaptığı, ama yayınlamadığı görüşmeyi sunuyoruz.

Dergimizin grafik tasarımı, kapak ve logosunu yoğun emek harcayarak gerçekleştiren grafiker Mehmet Akıncı'ya teşekkür ediyoruz.

Teori'yi biçim ve içerik olarak beğeneceğinizi umuyoruz.

Gelecek sayıda buluşmak dileğiyle...

Ahmet Aka

Devrime ve Sosyalizme Mecburuz

Yeni bir çağın eşiğindeyiz.

İnsanlık alemi, işçi sınıfı, emekçiler ve ezilen halklar iki çağın arasına sıkışmış bir dünyada yaşıyoruz. Yeni bir çağın maddi, teknik koşullarının alabildiğine olgunlaştığı bir eşikteyiz. Eşiği atlamak, özgürlük ve sosyalizm dünyasının kapılarını açmak gerekiyor. Bunun önünde engel olan bireysel mülkiyet ve kâr sistemi, emperyalizm-tekelci kapitalizm halen ayakta.

Çağın Gerçeği

Yüzyılın başından beri çağa damgasını vuran, onun ana eğilimlerini belirleyen başlıca çelişmeler değişmediler.

Proletarya ile burjuvazi, kapitalizm ile sosyalizm, emperyalizm ile ezilen halklar ve emperyalistlerin kendi aralarındaki çelişmeler varlıklarını ve etkinliklerini sürdürüyor. Yeni çağ, özgürlük ve sosyalizm çağı, bu çelişmelerin çözümünde yatıyor. Özellikle de emperyalizm ile ezilen halklar arasındaki çelişme anahtar rolünde.

Batı başkentlerinin neonlu ışıklarından gözleri kamaşanların göremediği milyarların gerçeği bu çelişmelerde düğümleniyor.

Kapitalizmin ihtişamı ve zenginliği, parlak ışıklar altında sürdürülen saltanat bedelsiz değil. Bedeli çok ağır ödeniyor. Milyarlarca insanın yoksulluğu ve geriliği pahasına... İnsanı ve doğayı yıkıma uğratma pahasına...

Yirmibirinci yüzyılın eşiğindeyiz. On yıl sonra yeni bir binyıllık tarihin kapıları aralanacak.

Günümüz dünyasına, yukarıdan ve yüzeysel bakıldığında yaratılan sis bulutunun altındaki dünya gerçeği görülemez oluyor.

Hergün, her saat, her dakika, her saniye, kitle iletişim araçlarının bombardımanına uğruyoruz. Haberin haber olma ve gerçeği dile getirme niteliği değer taşımıyor. Tekellerin denetiminde, meta niteliğinin ağır bastığı "haberleşme çağının" tek yanlı ve alabora edici bombardımanı ile karşı karşıyayız.

Kapitalizmin "ebedi zaferini" kanıtlamaya yönelik her sav, olgularla desteklenmeye çalışıldığında kendi çürümüşlüğünü de kanıtlıyor. Antenlerden, uydulardan, rotatiflerden, odalarımıza, beyinlerimize doldurulan propaganda söylemleri ile olgular yığınının ayıklanması gerekiyor.

Her yandan esen, bu nedenle de ne yandan estiği hemen belli olmayan, başağrısı veren bu rüzgârın bizleri şaşkına çevirmesine izin vermemek gerekiyor.

Marmara'nın lodosuna benziyor.

Araştırmacı, yazar. 1954 yılında Kocaeli'nde doğdu. 1970 sonrası gençlik hareketi önderlerinden. İYÖKD (İstanbul Yükseköğrenim Kültür Derneği) Taksim Şubesi yönetiminde bulundu. 1975 sonrası dernek faaliyetlerinden dolayı yargılandı, beraat etti. 1980 öncesi Militan Gençlik, Yurtsever Anti-faşist Öğretmen, Halkın Yolu ve Devrimci Teori dergilerinin yazarları arasında yer aldı. 1986 sonunda 2000'e Doğru'nun çıkışından itibaren muhabir ve araştırmacı olarak çalıştı. Yayın Kurulu'nda görev aldı. Saçak dergisi Yazı Kurulu Üyeliği'nde bulundu. Sosyalist Parti'nin kuruluş çalışmalarına katıldı. Şu anda Sosyalist Parti Genel Başkan Yardımcısı. Dergimizin Genel Yayın Yönetmenliği'ni yapan Ahmet Aka evli, İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu mezunu.

Arayan ve sorgulayan arkasındaki berraklığı bulabiliyor. İnsanlığın bulunduğu yerle ulaşmak istediği ufuklar arasında mesafe ve yürüyeceği yol netleşiyor.

Roma'nın Son Günleri

Yüzmilyonların beslenme yetersizliği çektiği, binlerce insanın açlıktan öldüğü dünyanın sorumlusu kapitalizm değil mi? 700 milyonun işsiz kalmasının, insanlığın ve doğanın yıkıma uğratılmasının, dünyanın çatısında delik açılmasının, yeryüzünün çöp yığınına çevrilmesinin baş sorumlusudur kapitalizm. İnsanlığa barışı haram etmiştir. Emekçi halkın refahı için değil, bir avuç kapitalistin çıkarı için üretim ve tüketim hummasını, israfı körüklemektedir. Kapitalizmin saltanatı Roma'nın son günlerine benziyor. Yaşanan, çöpe giden son günlerin saltanatıdır.

Reformculuktan İlik Nakli

Kapitalizmin "ebedi zaferi" üzerine bombardımanın, ardındaki çıplak gerçektir bu. Ne yazık ki, bu bombardımana soldan da katılanlar, teslim olanlar var. Kapitalizmin "nimetlerini" yeniden keşfeden bu sosyalistler, artık devrimler çağının sona erdiğini ilan ettiler. Kapitalizmle sosyalizm birbirlerine yakınlaşıyor, ezilen halkların başkaldırıları, dünya için bir felaket. Artık bağımsızlık istemek gerçekçi değil. Dünyada ezen-ezilen ayrımı yerine, karşılıklı bağımlılık geçerli. İşçi sınıfı sosyalizm için değil, demokratik bir kapitalizm alternatifi için çaba göstermeli.

Bu ve benzeri savlarla solun önemli bir kesimi kapitalizmle bütünleşiyor. Devrimler çağını inkâr eden, refromculuktan da öte, kapitalizme entegrasyon, konvergens programları ile tekelci sermaye ve emperyalizme ilik nakli yapılıyor.

Hem de kapitalizmin kendisi ile birlikte insanlığın ve dünyanın geleceğini bu kadar açık ve pervasız tehdit ettiği bir dönemde söyleniyor bunlar.

Yaşadığımız dünya gerçekliğinin bir yanı bu. Diğer yanı ise, umut verici ve geleceği temsil ediyor. Dünya yerinde durmuyor. Canlı insan emeğinin binlerce yıllık birikimi, el emeği ve göz nurunun yarattığı bilim ve teknikteki muazzam gelişmeler, sınıflar ve devletler arasında paylaşım kıtlığına yolaçan üretim kıtlığının ve toplumsal farklılaşmaların son bulacağı, insanların değil, yalnız araçların yönetileceği, büyük özgürlük ve eşitlik alemini insan ufkunun sınırlarına sokuyor.

Kapitalizm yalnızca bugününü değil, geleceğini de tüketiyor.

Gelecek Doğu ve Güney'de

İkiyüzyıl önce, her alanda ileriye atılan burjuvazi ve Batı; eşitlik, özgürlük ve kardeşlik bayrağını yükseltiyordu. Batı'yı taçlandıran burjuva-demokratik devrimlerin başına geçen burjuvazi yüzyıldır gericiliğin başını çekiyor.

İngiltere'de Cromvell Devrimi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı, Büyük Fransız İhtilali fırtınaları ile Batı devrimci ve ilerici barutunu tüketti.

Dünya yüzyılın başından bu yana geriliğin "ileri"ye başkaldırısını yaşıyor. Devrimlerin fırtına merkezleri Batı'dan Doğu'ya, Kuzey'den Güney'e kaymış bulunuyor. Doğu ve Güney haksızlığa, ezilmişliğe, soyguna karşı başkaldırıyı temsil ediyor. Dün Sovyetler Birliği, Çin, Kuzey Kore, Küba, Vietnam... Bugün Nikaragua, Filistin, Filipinler, Peru, Salvador...

Ekim Devrimi ile yükselen birinci dalganın dibe vurduğu 1980'lerde bile Doğu ve Güney canlı ve mücadeleci. Geleceğin umudu. İkinci devrim dalgasının öncü müfrezeleri, buralarda, ezilen halkların dünyasında mevzileniyorlar.

Geleceği Doğu ve Güney rüzgârı belirliyor. Nereye baksanız, aynı gerçeği görüyorsunuz. Avrupa'nın bile doğusu yeni fırtınaların müjdecisi. Keza, Türkiye'nin doğusu da...

Ezilen halklar ve bağımlı uluslar, bugün Gorbaçovlarca yeniden diriltilmeye çalışılan Batı kapitalizmi hayranlığının çıkmazını çok önceden gördüler. Batı'ya yetişmek ya da

onu model almak için değil, aşmak için ayağa kalktılar ve devrim yaptılar.

Bağımsızlık, devrim ve sosyalizmin zaferi iki cephede birden zorlu uğraşlar, çabalar gerektiriyor. Ezilen halklar bir yandan emperyalizme, Batı hayranlığına ve uşaklığına karşı kavga verirken, diğer yandan ayaklarına pranga vuran, kendi köhnemiş kurumlarının, geleneksel muhafazakâr-gericiliğin, ortaçağ karanlığının zincirlerini kırmak zorundalar.

Bütün ülkelerin işçilerinin dünya kapitalist sistemine karşı sosyalizm uğruna mücadelesinin en güçlü ve temel desteğidir ezilen halkların başkaldırısı. Sosyalizmin engebeli yolunun düzleyicisidir.

Doğu Avrupa'daki bürokratik diktatörlüklerin çökmesi üzerine, eller ovuşturularak sosyalizm bitti propagandası yapılıyor. Gerçekten biten birşey varsa, o da emekçilerden kopmuş asalak diktatörlüklerdir. Bu ülkelerde sosyalizm çoktan terkedilmiş, halktan ve işçi sınıfından kopan, ona yabancılaşan sömürücü bir sınıf karakteri kazanan nomenklaturanın diktatörlüğü başlamıştı.

Toplumların ve emekçilerin belleksiz olduğu sanılmasın. Doğu Avrupa sosyalizmi terkedişinin çöküşünü yaşıyor. Bu gerçeği Marksistler, Mao Zedung, Enver Hoca gibi liderler 20-25 yıl önce dile getirdiler. Kruşçevlerin, Brejnevlerin yoz ve çürümüş zorbalığının karşısına dikildiler.

Sosyalizm maskeli zorbalığın hiçbir geleceği yok. Halkın isyanının gerçek nedeni bu. Ve biz sosyalistler ne güzel, ne güzel diyoruz. Sosyalizmin tanrısı yeniden ayağa kalktı.

Türkiye Halkı Kaderine Razı Olmuyor

Sosyalist Parti'nin örgütlü bir güç olarak toplumsal pratiğe atılması ikinci yılını dolduruyor. Tarihsel dönemler ve toplumların evrimi açısından kısa bir süre. Fakat günümüz Türkiye gerçekliği açısından önemli. Yaşanan iki yıl, nice durgun dönemlerin yirmi yılına eşdeğerde. Türkiye en diri günlerini yaşıyor. Bu diriliği yakalamak, kucaklamak ve yaşamak gerekiyor.

Türkiye, cumhuriyetin oluşturduğu bütün kurumları zorlayan, statükoyu bozmadan çözüm yolları bulmayı olanaksız kılan bir krizin içinde çalkalanıyor. Krizin yarattığı tehlike ve fırsatlar, toplumun bütün kesimleri için farklı arayışları beraberinde getiriyor. Hakim sınıfların bu krizi emekçi yığınlara fatura ederek savuşturması kolay değil. Türkiye krize karşı gerçek bir emekçi alternatifi oluşmasının, ilk kez güçlü bir potansiyelini barındırıyor. Devrime mecbur bir Türkiye var önümüzde.

12 Eylül'ün 80'li yıllarda yarattığı yıkım, örgütsüzlük ve karamsarlık yılları hızla aşıldı.

Yaşadığımız yıllar aynı zamanda Türkiye emekçilerinin kaderciliğe ve içinde yaşadıkları ağır koşullara razı olmadıkları, kendi geleceklerini ellerine almaya aday olduklarını gösterdikleri yıllar. İşçi sınıfı milyonları bularak emek ve özgürlük için sokağa dökülüyor. Kürt köylüsü ırkçılığa ve aşiret gericiliğine yeter diyor. Türkiye'nin işçisiyle, Kürt köylüsüyle, kadını ve gençliği ile tarih sahnesine çıktığı yıllar...

Devrime ve sosyalizme mecburuz.

Başarımız kendimize bağlı.

Kollektif çalışmayı ve partililiği dıştalayan tek tek bireysel çabalarla başarı kazanmak olası değil, Sosyalist Parti bu gerçeğin ürünü.

Ve önümüzde , giriştiğimiz toplumsal pratiği siyasi ve teorik-ideolojik mücadele ile bütünleştirme görevi var. Bu üç ayak üzerine oturmayan bir mücadele eksik ve yetersiz olacaktır.

Teori bu amaçla çıkıyor.

Türkiye'nin özgürlük ve sosyalizm yolunda ilerleyişinin temel dinamikleri alabildiğine canlı ve diri. Sosyalistlerin bir bölümü kendi durgunluk ve kısırlıklarının büyüteci altında topluma baktıklarından bu gerçeği göremiyorlar. Oysa Türkiye'nin tadının ve kıvamının yerine geldiği bir dönemi karşılıyoruz.

Kendi Projemizi Üretmek

Teori'nin ilk işlevi bu yaşadığımız dünyayı, kendi toplumsal pratiğimizi ve gerçekliğimizi analiz etmek olacak. Türkiye toplumunun ve devrimimizin dinamiklerinin irdelenmesi, teorileştirilmesi kaçınılmaz bir görev olarak önümüzde duruyor.

Dergimizin ikinci işlevi, Sosyalist Parti programında ifadesini bulan toplumsal projemizi netleştirmek ve gerekçelendirmek olacak. Türkiye işçi sınıfı, köy emekçileri, kadınlar, gençler ve sosyalist aydınlarımız için tasarladığımız gelecek, sosyalizmi inşâada izleyeceğimiz yol, toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamımız hep bu projenin kapsamında yer alıyor. Projemizi netleştirirken niçinlerin, nedenlerin ve nasılların yanıtlarını da arayacağız.

Kapitalizmin karşısına üretimde, tüketimde, bölüşümde ve kaynak dağılımında emekçi halkın refahını gözetmek, her türlü sömürü ve yabancılaşmadan kurtuluşunu gerçekleştirmek ve özgürce gelişmesini sağlamak başlıca amacımızdır. Biricik güvencemiz olarak işçi sınıfını ve emekçileri görüyoruz. Demokrasiyi de, sosyalizmi de emekçi halkın eliyle inşa etmek dışında başka seçeneğimiz yok.

Türkiye'nin devrimci değişikliklere ihtiyacı var. Yalnızca emekçi halka acı veren sömürü düzeninin son bulması için değil, emekçilerin kendilerinin de değişmesi ve geleceği kuracak ileri insan birikiminin oluşması için de devrime ihtiyacı var. Bu amaçlar için uğraş veriyoruz. Kısır değil, üretken olmaya özen gösteriyoruz. Çalışmalarımızda savruk değil, ilkeli ve tutarlı olmayı benimsiyoruz. Donmuş, kalıplara sıkışan, tutuculaşan değil, yaratıcı olmak istiyoruz.

Sosyalist Parti iki yaşında. Fakat, Türkiye'nin en eski ve en yeni partisi olmayı, bünyesinde, programında ve çizgisinde barındırıyor. Evrensel ve Türkiye'nin sosyalist birikimine, kendi üzerinde yükseldiğimiz tarihsel mirasa sahip çıkıyoruz. Birikimi önemsiyoruz. Onu özümsemeye ve aşmaya çalışıyoruz. İnsan, tecrübe ve tarihsel zenginliğimiz olarak tümünü kucaklamak istiyoruz.

Teori'yi bütün katkılara açık tutuyoruz. Teorik inşa çalışmasına en küçük destek ve katılımların bile anlamlı ve yararlı olacağına inanıyoruz.

Aydınlanmaya İhtiyacımız Var

Türkiye gerçek anlamıyla aydınlanmasını yaşayamadı. Ortaçağ kurumlarının, hurafe ve tabuların kırılamadığı, bilimin ve aklın etkin olmadığı bir toplumda özgürlüğü kazanmak neredeyse olanaksız. Demokratik ve sosyalist bir kültürel atılımı yaşamak, tabuları kırmak, resmi tarihi sorgulamak, özgür düşünen, dayanışmaya, elbirliğine, dostluğa değer veren, zulme ve haksızlığa, ırkçılığa ve baskılara boyun eğmeyen bir Türkiye yaratmak istiyoruz.

Türkiye'yi bir örümcek ağı gibi sarmış olan şovenizmi, gericiliği, feodal köleliği, uşaklığı, dinsel bağnazlığı yıkan her girişimi, her çabayı demokratik birikimin bir parçası olarak hazinemize katıyoruz.

Aydınlık bir yarın için, aydınlanma bayrağını biz sosyalistler toplumun her alanında dalgalandırmalıyız.

Teori bu geniş yelpazeye yönelik çabalarına, gerekli ve anlamlı bulan herkesi katmayı amaçlıyor. Türkiye'nin sosyalist birikim ve kadrolarının bu sorunları çözecek, özgürlük ve sosyalizm yolunu aydınlatacak yeterli birikime ve olgunluğa sahip olduğuna inanıyor.

Mızrakları Kapitalizme Çevirme

Teori, felsefi düzlemde meta üretimi ve kapitalizmin yarattığı yabancılaşmaya, bireyciliğe, köleliğe karşı savaş açıyor.

Teori, siyasal düzlemde kapitalizme boyun eğme çağrılarına, devrimleri red cephesine karşı bağımsızlık, devrim ve sosyalizm mücadelesinde saf tutuyor.

Teori, örgütsel düzlemde, kendiliğindenciliğe, dağınıklığa karşı, kollektivizmin ve partili mücadelenin vurgusunu yapıyor. Bugün sosyalizm ve halk saflarında dağınıklığın ve bölük pörçüklüğün yarattığı zaafı, verimsizliği ve kan kaybını gidermek gerekiyor.

Günün sorununun partili mücadele olduğunu bir kez daha yineliyoruz. *Teori* bu nedenle Sosyalist Parti Yayın Organı olarak kendi kimliğini net olarak belirtiyor. Bu vurgunun partili mücadelenin önemini belirtmede topluma ve sosyalistlere bir mesaj vermesini amaçlıyor. Parti merkez yayın organı olmayan, onu doğrudan bağlamayan ama, parti fikir hayatına katkıda bulunan, gücünü ve birikimini onun hizmetine sunan bir dergi olmayı hedefliyor.

Bugün sosyalizmin iki kritik sorunundan biri partili mücadele, diğeri ise, kapitalizme karşı, kapitalizmle bütünleşen reformculuğa karşı tavizsiz bir mücadele vermek ve bunun araçlarını yaratmaktır. Sosyalistlerimizin bir bölümü Marksizmin en temel nosyonu ve varlık şartı olan kapitalizm eleştirisini unutmuşlardır. Sosyalizmin "kötülükleri", anti-Stalinist kampanyalar yumağı içinde kördüğün olmuş, kendi çıkışsızlıklarını örüyorlar. Sosyalizmi lekeleyen ona bulaşan eksik ve kusurların, kötülüklerin de en temel nedeninin kapitalizm olduğunu göremiyorlar.

Teori, mızraklarını kapitalizme doğrultan sosyalizmin partili ve örgütlü mücadeleyi zorunlu kıldığını kavratan bir araç olmak istiyor.

Her sayısında belli bir konuda yoğunlaşacak dosyalar çerçevesinde (emperyalizmin günümüzde sömürü biçimleri, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Çevre ve Kapitalizm, Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Sosyalizm Projesi, Doğu Avrupa ve Sosyalizm, Kürt Sorunu, İşçi Sınıfının Yapısı gibi geniş bir yelpazede) katkıları değerlendirmek ve tartışmak hedefimiz.

Partili, partisiz tüm sosyalistlere, demokratlara, aydınlarımıza olanaklarını ve katkılarını birleştirme çağrısı yapıyoruz.

Hep birlikte yarınlarımızı bugünden kurmayı öneriyoruz.

Faik Bulut

Paris Konferansı: Kürt Hareketinin Dönemeci

"Kürtler: İnsan Hakları ve Kültürel Kimlikleri" konulu uluslararası konferans 14-15 Ekim tarihlerinde Fransa'nın başkenti Paris'te toplandı. Uzun resmi adından çok, Paris Kürt Konferansı olarak anılan toplantı yaklaşık iki ay önce bitti. Ancak adı çevresinde başlatılan tartışmalar sürüyor. Sağ ve sol kesimlerde yankıları sona ermedi. ANAP ve daha belirgin olarak SHP gibi egemen sınıf partilerinde çalkantılara neden oldu konferans sonuçları. Türk ve Kürt solu da Paris Kürt Konferansı sonrası yol ayrımında yeni yapılanmalara girmenin ön aşamasındalar. Genel mevzilenmede reformculuk/devrimcilik, barışçıl ya da pasifizmle köktencilik, genel anlamda demokratikleşme/demokratik halk devrimi kavramları tartışılıyor. Bunun çevresinde yeni kümelenmeler oluşuyor. Buradan hareketle Kürt sorununa bakış, milli mesele ve Türkiye devriminin sorunlarıyla uluslararası strateji tahlilleri yeniden gözden geçiriliyor.

Kuşkusuz Paris Kürt Konferansı Türk solunun yeni harmanlanması ve ayrışmasında temel olan Kürt sorununun dönüm noktalarından biri. Kürt solu açısından tümüyle önemli bir dönemeç. Türkiye'deki Türk-Kürt içiçeliği olgusu, Kürt Konferansı sonuçlarının Türkiye çapında tartışılmasını da getirdi gündeme.

Adı etrafında bunca fırtına kopartılan Paris Kürt Konferansı yankılarının Türkiye kamuoyuna yeterince, gerçek anlamıyla ve çok yönlü yansıdığı söylenemez. *2000'e Doğru* gibi bir-iki yayın organı dışındaki sol dergiler kendi tabanlarına seslenerek kapalı devre bir rol oynadılar. Burjuva basını da olayı çarpıtarak verdi. Kürt dergileri de (özellikle yurtdışında çıkarılan) kendi bakış açılarıyla sınırladılar meseleyi. Bu nedenle nesnel bir yargıya varabilmek için konferansın hazırlık, gerçekleşme süreçleriyle sonraki gelişmeleri aktarmakla başlamalıyız.

Paris Kürt Konferansı Nasıl Hazırlandı?

Konferans'ın biçimsel hazırlığından çok, Kürtler'in Batı'yla ilişki kurmaları (ya da tersi) önemli burada. Bu süreci, İran-Irak Savaşı'nı sona erdiren 1975 Cezayir Anlaşması'na kadar uzatmak mümkün. Daha öncesinde de hem ABD stratejik hesaplarla, hem de İran ve İsrail bölgesel dengeler açısından klasik Kürt hareketine zaman zaman gizli/açık destek verdiler. Ama Kürt hareketinin önderlerinden Molla Mustafa Barzani, sözkonusu anlaşmadan sonra Kürt halkını başıboş bırakarak ABD'ye sığındı. Orada öldü. Daha sonraki

*Araştırmacı, gazeteci. 1950 Kağızman doğumlu. 1 yıl köy öğretmenliği yaptı. TÖS saflarında yer aldı. 1970-71 yıllarında Gazi Eğitim Enstitüsü öğrenci derneğinde çalıştı. 1972-73 Suriye ve Lübnan'da Filistin devriminin saflarında bulundu. 1973'te İsrail ordularının bir baskını sırasında El Fetih kamplarında çarpışırken yaralandı. Bu arada 8 Türkiyeli devrimci şehit oldu. İsrail'e yaralı olarak kaçırıldı ve 7 yıl hapse mahkûm oldu. İsrail zindanlarında Filistinli, Hintli, Yunanlı, Kıbrıslı, Arjantinli, Alman ve İsviçrelilerle birlikte enternasyonalist komiteyi kurdu. Savaş esirlerinin hakları için çeşitli direnişlere katıldı. Mart 1980'de Türkiye'ye döndü. Yargılandığı davalardan zaman aşımı ve af nedeniyle beraat etti. 1974'lerden beri Ortadoğu sorunlarında uzmanlığa yöneldi. 1970 yılından beri birlikte PDA hareketinden sonra şimdi de Sosyalist Parti'nin Merkez Karar Kurulu'nda. Gazeteci/araştırmacı olarak 1985'ten sonra basında çalıştı. 1988'den beri de **2000'e Doğru** dergisinin Dış Haberler Sorumlusu olarak çalışıyor.*

yıllarda ise, oğlu Mesut Barzani, dağılan Kürt hareketini toparladı. Çok köklü olmayan eleştirilerle Kürt/Batı işbirliğinin hata olduğunu belirtti. Ne ki, Şah'ın devrilmesinden sonra, aynı önderlik, Irak'a karşı savaşında karargâhını Tahran'a kurmaktan çekinmedi.

Kürt önderlerinin çok yakın geçmişte Batıyla ilişkileri Irak'a karşı mücadele eden, esas olarak Suriye'de üslenen Celal Talabani'yle yeniden ivme kazandı. "Kürdistan Kafkaslardan Ortadoğu'ya uzanan bir bölgenin omurgasıdır. 25-30 milyonluk aktif bir güç olan Kürtler dünya stratejilerinde önemli bir rol alacaklardır" diyen Talabani, ABD'yi ziyaret etti. Bu arada İran Kürdistan Demokrat Partisi (İKDP) önderi Dr. Abdurrahim Kasımlo'yla birlikte Avrupa siyasi (resmi-gayri resmi) çevrelerini de dolaştı. Sosyalist Enternasyonal gibi kuruluşların toplantılarında (İspanya/İsveç vs.) çok yönlü diplomatik temaslarda bulundu. Kısacası, deneyimli Kürt lideri; Gorbaçov'u iyi tahlil etmiş, dünya dengelerindeki değişimleri iyi gözlemlemiş ve güçlü esen Batı rüzgârlarının kokusunu yerinde algılamıştı. Bu yüzden Batı'ya yöneldi. Batı da kendisine ve Kürt hareketine ilgisiz kalmadı. Kuşkusuz sorun sadece insancıllıkla açıklanamaz. Önemli olgu şuydu Batı açısından: Kürt hareketi geçmişe oranla daha yaygındı. İran ve Irak'ta özerklik isteyen, siyasi yolları gözardı etmeyen silahlı mücadele. Türkiye'de bağımsızlık isteyen PKK önderliğinde gerilla hareketi. Sovyetler Birliği'nde glasnost isteyerek Moskova'ya yürüyen Kürtler. Halepçeye atılan kimyasal silahlar, Batı'nın, stratejik hesapları değil de, insancıl söylemleri ön plana çıkararak Kürtlerle ilgilenmesine yol açtı.

Bu işin bir yanıydı. Öte yanda Federal Almanya'da Sol Birlik, TKP ve bazı Kürt örgütlerinin "Avrupa'ya dayanarak Türkiye'ye demokrasi getirme" projeleri vardı. PKK önderi Abdullah Öcalan'a bakılırsa bu oluşumlar, Almanların kendileri için hazırladığı "demokrasi projesi"ni Türk egemen çevrelerine kabul ettirmek için çok çabaladılar. Demokrasi projesinde örnek alınan model ise, Alman demokrasisi olacaktı. Bunun için de Kürtlere bazı kültürel haklar vs. tanınacaktı.(1)

Fransa-ABD cephesinde olan hazırlık şöyle yansıyor bazı Kürt örgütlerinin bildirilerine: "ABD yıllardır süren bir hazırlık içindedir. Kendi muhatabını kendi yaratmıştır... Paris'te Fransa gizli istihbarat öncülüğünde, CIA'nın onayı ve NATO'nun oluruyla eğitilen, biçimlendirilen ve her yönüyle denenmiş bir Kürt lideri çoktan hazırlanmıştır. Adım, adım yükseltilerek bugün için hazırlanan.... bu adam Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal Nezan'dır. Kendal, Paris'te başkanlık sarayına elini kolunu sallayarak giren tek yabancı kişidir. İçişleri Bakanlığı'nın kapıları da kendisine her zaman açıktır. Fransız istihbarat ve güvenlik birimleriyle ilişkileri rahattır. Kendal, NATO ülkeleriyle kurduğu ilişkileri nedeniyle, her yıl dilediği 50 Kürt gencine üniversite eğitimi yapmak üzere, Fransız hükümeti adına burs verme yetkisine sahiptir. Bu öğrencileri başta ABD olmak üzere, Belçika, Yunanistan, İspanya, Kanada gibi ülkelerde okutabilme olanağını elde etmiştir. Kendal, hiçbir sınırlama olmaksızın istediği NATO ülkesine girebilmekte ve en üst düzeydeki yetkililerle görüşebilmektedir. Türkiye kökenli hiçbir sığınmacı ABD'ye girmek için vize alamazken, Kendal için bu ülkenin kapıları daima açıktır. Kendal'ın başkanlık ettiği Paris Kürt Enstitüsü (PKE) Doğu Bloku ülkeleriyle kültürel işbirliği içindedir. Sovyetler Birliği'ndeki Kürt dili uzmanları ve tarihçileri de sık sık Enstitü'de konuk olmaktalar. Aynı biçimde Bulgaristan elçiliğinin kültür ve sanat danışmanları da bu kuruluşa çağrılılar arasındadır... Kürt sorununun görüşülmesi gündeme geldiğinde KGB ile ilişkileri kuşku götürmeyen bu uzmanların PKE Başkanı Kendal'ın (Kürt temsilcisi olarak) muhatap alınması önerisine itiraz etmezler..."(2)

Kendal'ı bir de kendi yayınlarından izleyelim: "20-25 Mayıs 1987 günleri Québec'te (Kanada) toplanan NATO parlamenterler assamblesi ilkbahar toplantısına Paris Kürt Enstitüsü Başkanı Kendal de çağrılı olarak katılmıştır. *Son derece gizli yapılan toplan-*

(1) Abdullah Öcalan, Seçme Yazılar, Aralık 1986, Cilt III s. 156-160-216-217
(2) Kürdistan Yurtseverler Birliği, Kürt Halkı Üzerinde Yeni Bir Emperyalist Oyun, s. 1-2-3/24.6.1988

tıya, ittifakın 40 yıllık tarihinde, ilk kez NATO dışından ve parlamenter olmayan bir kişi katılmaktadır. Olay, ABD ve NATO mahfillerinin Kendal'e gösterdikleri güveni belirtmesi bakımından önem taşımaktadır.''(3)

PKE çalışanlarıyla Kendal'ın yakın çevreleri Kürt Konferansı'na uzanan sürece ilişkin şu açıklamayı yapıyorlar: "Kürt sorununu NATO parlamenterleri toplantısına ilk götüren Kendal olmuştur. O'nun bu girişimi Kürdistan tarihinde önemli bir olaydır. Kendal bu toplantıda kesin tutum almış ve 'NATO Kürt sorununu çözemezse, bu sorun Sovyetler Birliği eliyle ve radikal bir biçimde çözülecektir. Sizi uyarıyorum. Geç kalırsanız, Kürtleri tümden kaybedersiniz' demiştir. Büyük ilgi gören bu konuşma üzerine NATO/Assamblesi, Kendal'in Türk grubuyla özel bir toplantı yapması ve ortak çözüm önerisi hazırlanması için karar almıştır. Kendal Türk parlamenterleriyle yaptığı özel görüşmede Kürtlerin benimsenmesini, dil ve kültür haklarının tanınmasını önermiş ve bu isteklerin geciktirilmesinin tehlikelerine değinmiştir."(4)

Bu önemli girişimden sonra, NATO ülkeleri nezdinde itibarı artan Kendal, aynı çerçevede daha önemli bir girişim için görevlendirilmiştir. 1988 Mart, Nisan ve Mayıs aylarında NATO üyesi başkentleri dolaşarak çeşitli devlet adamları ve ünlülerden Kürtlere kültürel özerklik verilmesi için imza toplanmıştır. Kampanyanın son durağı ABD olmuş(5) ve Dışişleri Bakanlığı şu ünlü açıklamayı yapmıştır: "PKK ile Kürt ulusal sorunu farklıdır..."(6)

İbrahim Güçlü ise, Paris Kürt Konferansı'nın hazırlanışına farklı bir yorum ve yaklaşım içindedir: "Konferansın hazırlanmasının uzun bir zamanı da içerdiği bilinmekte. Uzun bir dönem önce İran KDP Genel Sekreteri şehit Dr. Kasımlo ve Irak Kürdistan'ı bazı siyasi güçlerinin uğraşlarıyla bu konferansın yapılması gündeme giriyor. Önemli görüşmeler ve uğraşlardan sonra; konferansın Paris Kürt Enstitüsü ve Fransız Özgürlükler Vakfı'nın dayanışma ve çabalarıyla, resmi düzeyde gerçekleştirilmesi benimseniyor. Bu konferansın yapılması için, Fransız Özgürlükler Vakfı ve PKE'nin tespit ettiği, Dr. Kasımlo'nun da genel hatlarıyla benimsediği bir 'Konferans Hazırlık Komitesi' tarafından tüm hazırlık çalışmaları gerçekleştiriliyor."(7)

Oysa Talabani'nin anlattıkları Güçlü'nün gözardı etmek istediklerini açığa vurması ve Kendal portresinin tamamlanması bakımından çok önemli: "... Ben, bu Konferans'ın evveliyatını anlatmak istiyorum. Bir yıl önce şehit Dr. Kasımlo'yla ben, Fransız hükümetinden Dr. Bernard Kouchner'le konferans meselesini konuştuk. Biz, bütün Kürdistan'ı kapsayan 'Kürt Ulusunun Milli ve Demokratik Haklarını Koruma'yı konu alan bir konferanstan yanaydık. Kouchner onayladı, öneriyi Başkan Mitterand'a götürdü. Olumlu karşılandığı söylendi. Bir gün sonra Kendal'la Fransız Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yetkili geldiler. Paris'te sadece 'kültürel haklar' konulu bir konferans için öneride bulundular. Sert karşılık verdik ve katılmayacağımızı bildirdik. Onlar tereddüde düştü bu tavrım karşısında. Kendal, 'Ne de olsa iyidir...' falan filan diyordu. Biz reddedip, katılmazsak öteki Kürtler de gelmeyecekti. Bu yüzden orta bir yol bulmayı önerdiler. Kasımlo, konferansın, 'İnsan Hakları; Kürt Ulusal ve Kültürel Kimliğini Koruma' adı altında yapılmasını önerdi. Kendal ve Dışişleri yetkilisi 'tamam' dediler. Sonradan Enstitü onun adını değiştirdi ve ne yazık ki, artık Kendal'ın bu konuda kötü bir rol oynadığını söylemek zorundayım..."(8)

Talabani, Paris Kürt Enstitüsü'nün, perde arkasında yürütülen işlere örtü olduğunu söylüyor.(9)

(3) Paris Kürt Enstitüsü Enformasyon Bülteni, sayı: 26, Mayıs 1987
(4) Kürdistan Yurtseverler Birliği, s. 3 vd.
(5) agy.
(6) Cumhuriyet, 13 Mayıs 1988
(7) Yekîtiya Sosyalist, Kasım 1989, sayı 20, s. 29.
(8) Kurdistan press. 28.10.89, s.3
(9) agy.

Konferans'ın hazırlanışında ayrıntıya şunun için girdik: Katılanların amaçlarını, umutlarını ve gelecekteki bakış açılarını açıklığa kavuşturmak. Çünkü günümüzdeki tartışmalar Konferans'ın nasıl sunulduğu ve algılanıldığına bağlı olarak sürüyor. Perde arkasını bilmeden, bilgilendirmeden Batı çıkarları, emperyalist amaçlar ya da mandacılık teslimiyetçilik, Sevr ruhu vs.' türünden yapılacak eleştiri ya da tahlillerin altı boş kalır.

Konferans'ta Ne Oldu?

Lord Vebury, Danielle Mitterand, Dr. Bernard Kouchner (Fransız İnsancıl Eylem Bakanı) ve Claude Cheyson tarafından kısa aralıklarla acemice[10] ve huzursuzca yönetilen Konferans'a herkes katılmıştı: Amerikalılar, İngilizler, Fransızlar, İsveçliler, İsviçreliler, Hollandalılar, İranlılar, Cezayirliler, Suriyeliler, Belçikalılar ve Türkler. Bunlar içinde en belirgin olanları da ABD Senato Dış İlişkiler Komisyon Başkanı Claiborne Pell ile yardımcısı Senatör Peter Pell idi. Ayrıca Kürt tarih uzmanı Lazaref ve Kürt asıllı Nadir Nadirof ile Saharov'un eşi (Sovyetler Birliği) de toplantıya katılanlar arasındaydılar.

Türkiyeli Kürtler ise, örgüt lideri ya da temsilcisi sıfatıyla değil de, kişisel olarak çağrılmışlardı. Kemal Burkay, Serhad Dicle, Dr. Naci Kutlay, Eyüp Alacabeğ, İbrahim Güçlü, Reşo Zilan, Hazım Kılıç bunlardandı. Kişisel olarak çağrılı olduğu halde, temsilcisi sıfatıyla çağrılmama kararını protesto eden Kürdistan Kurtuluş Partisi (RIZGAR) Avrupa Sekreteri örgütünün tutumu doğrultusunda katılmadı Konferans'a.[11] Ayrıca Server Tanilli, M.Ali Aslan ve Doğu Perinçek de toplantıya katılıp, birer konuşma yaptılar.

Dikkati çeken bir nokta da Batı Avrupa komünist partileriyle Yeşiller ve temsilcilerinin çağrılmamasıydı. Anlaşılan hükümet adına değil de, sık sık "kendi adına konuştuğunu"[12] vurgulayan, özellikle de Kürt örgütleriyle Türk solcularına "başka hükümetler aleyhine konuşmama" yasağı getiren, bu arada Kürtlere "şu usulle yapın, bu yöntemle yapın"[13] türünden öğütler veren başta Fransızlar olmak üzere tüm "Avrupalı dostlar" resmiyetin çerçevesini aşmak, öz çıkarlarının zedelenmesini ve fincancı katırlarının ürkütülmesini istemiyorlardı.

Fransa açısından bakıldığında gündeme ünlü Dassault firmasının Irak'a silah satışları, bu bağlamda Bağdat'ın Paris'e 8.5 milyar franklık borcu, bu arada Irak'taki hükümet yanlısı Kürtlerle yönetim karşıtı peşmergeleri biraraya getirerek Arap dünyasına yaranmak gibi hesaplar gündemdeydi. Hatta Talabani'nin de belirttiği gibi "Fransız hükümeti bir emrivaki yaparak Iraklı Cahşları toplantıya sokmayı deneme oyununa girişti, Dışişleri Bakanlığı, Kürt Enstitüsü ve Kendal da bu oyunun içinde yer aldılar.[14] Ne ki, Talabani ve Iraklı Kürtler direnince oyun bozuldu. Takke düşüp kel görününce de Bakan Kouchner ve Fransız ev sahiplerinde göze çarpan huzursuzluk başladı.[15]

Sıra kararların hazırlanmasına geldiğinde Kürtlerin iradesi değil de, "Batılı dostların" yarı tanrısal tutumları belirleyici oldu. Perinçek'in deyimiyle "ulusların kendi kaderlerin tayin hakkı bile"[16] kendileri vermeyi düşünecek kadar tepeden bakan, çağrılıları hiçe sayan, adeta "buyruklarla alkışlatıp, parmak kaldırıp indirten" tutumlar egemen oldu. İşte bu noktada uyanan İ.Güçlü, "anti-demokratiklik başgösterdi."[17] diyor. E.Hevin de "konferans kararları bir olup bittiyle onaylanmış sayıldı"[18] ibaresini kullanıyor.

(10) 2000'e Doğru, Fransız aynasında Kürtler, M.Şehmus Güzel, 29.10.1989, s. 43
(11) Kürdistan press, 28.10.89, s. 4.
(12) 2000'e Doğru, agy.
(13) Doğu Perinçek, Kendimizi Kurtarma Hakkı, 2000'e Doğru 29.10.1989, s.43-44
(14) Kürdistan press, agy.
(15) 2000'e Doğru, agy
(16) aynı yerde
(17) Yekîtiya Sosyalist, agy
(18) Riya Azadi, Paris Konferansı, Kürt Halkı için önemli bir uluslararası dayanışma, E.Hevin, Kasım 89, s. 14-16

Sonuç olarak Kürtlerin örgütsel ve politik kimliklerinin ortaya konulması, sorunun siyasal boyutunun tartışılması engellendi. Talabani gibi, temsili niteliği olanlara söz verilmedi. Türkiye'deki 'Kürtlerin Durumu' üzerine Kürt politik örgütleri yerine, Kürt asıllı milletvekilleri konuşturuldu. Arkasında siyasal, toplumsal ve askeri güç bulunanlar değil de, temsil hakkı ve yeteneği olmayan, ancak konferansı örgütleyen devletlerle ilişkileri iyi olanlar kürsüye çıkarıldı. Genelde Türk sosyalistlerinin olumlu tutum aldıkları Konferans'ta, Kürtlerin kendi yazgılarını belirlemelerini içten savunan İngiliz İşçi Partisi milletvekili Jeremy Corbyn gibi şahsiyetlerin hiçbir etkinliği olmadı.(19) Bu arada Kendal, Bayan Mitterand ve Amerikalı Senatör Claiborne Pell de en çok alkış alan "Kürt Dostları"ndandı.(!)

Kürtler'e ders verir tarzda konuşan, adeta tüm Kürt örgüt ve liderlerinin, ilk kez bu konferans ile Paris Kürt Enstitüsü sayesinde bir araya geldiğini "sıkça vurgulayan, bu iş bizim sayemizde oldu"(20) demeye getiren Fransız İnsani Eylem Bakanı Kouchner ne kadar övünse yeridir. Çünkü, Kürtlerin büyük bir kısmı çıkıp da toplantıda Batılı dostların art niyetlerine, Kürtlerin kendi kaderlerini kendi belirleme hakkına tecavüz etmelerine, halkların iradelerini yok saymaya yönelik "beyaz adamın" tutumuna eleştiri yöneltmedi. Tersine, Batılıların tepeden inme kararlarını protesto edip, eleştiren PKK'lı bir temsilciyle Perinçek, kendini Kürt hareketinin gazileri sayan bazı kişi ve örgütlerce "ikiyüzlülük, samimiyetsizlik ve oyun bozanlık yapmakla"(21) suçlandılar.

Dahası bunca tantanaya karşın, Paris Konferansı'nda alınan kararlar "kültürel kimlik ve haklarla, insancıl çevçeveyi" aşmadı. O kadar ki, "Kürt halkının genel temsilciliğinin Birleşmiş Milletler'de gözlemci olarak bulunması yolundaki karar bile el yakan bir ateş gibi oradan oraya dolaştıktan sonra Saharov'a havale edildi. Bu bağlamda, Paris Konferans kararlarının çok resmi olduğu ve Federal Almanya'nın Bremenn kentinde 14-16 Nisan 1989'da toplanan *Kürdistan'da İnsan Hakları İçin Uluslararası Konferans* kararlarından çok daha geri bir adımı temsil ettiği konusunda herkes görüşbirliği içinde.(22) Bremenn Konferası'nı hükümetler düzenlememiş ama, 16 ülkeden toplam 1000 uzman katılmış ve küçümsenmeyecek derecede ileri kararlar alınmıştı.

Konferans Öncesi ve Sonrası Batı'nın Çıkarları

Dünya değişmeye yüz tutalı 10 yıl oluyor. Yalta'da kurulan iki süper devletli çatı bozuluyor. Yerini çok kutuplu bir dünyaya bırakıyor. Sovyetler Birliği askeri güç olarak varlığını korumasına rağmen, ekonomik ve toplumsal açıdan çöküntü içinde. Bir zamanlar hegemonyasında olan Doğu Avrupa ülkeleri de varolan sistemleriyle birlikte çöküyorlar. Berlin Duvarı çökerken, Doğu Avrupa Batı Avrupa kapitalizmiyle bütünleşmeye doğru tam yelken açmış. Yepyeni bir Avrupa doğuyor: Ekonomik, siyasi ve askeri güç olarak iddialı bir emperyalist kutup olarak beliriyor. Avrupa merkezindeki toplumsal sarsıntılar, bir anlamda "demokratik devrimler",yıllardır istikrara alışmış, bir bakıma kapitalizmin "huzurlu cennetinde kış uykusuna yatmış" olan toplumsal katmanları da harekete geçirecek gizil güce sahip. Deyim yerindeyse şimdiden başlayan "jeopolitik depremler"(23) dünya dengelerini de bozuyor. NATO ve VARŞOVA Paktları yeni stratejik hesaplar içinde. Bunlara bağlı olarak, Kürtlerin bulundukları Irak, İran, Türkiye ve Suriye de ulusal stratejilerinde değişiklik yapmak zorundalar. ABD-Fransa Kafkaslar'da Ermeni-Gürcü meselesini kaşıyıp, bunu Ortadoğu'daki Kürt sorununa bağlamaya çabalarken, Türkiye-Moskova yakınlaşma süreci başlıyor.(24) Bu bağlamda Azerbeycan-Türkiye *'can ve yurtbirliği'* gazete sayfalarını kaplıyor.(25) ABD, eski

(19) Kürdistan press, agy, s.7
(20) Deng, Paris Kürt Konferansı Üzerine, Hüseyin Azad, Aralık 1989, s. 10 vd.
(21) Bkz. Yekîtiya Sosyalist, Deng, Riya Azadi, agy...
(22) Deng, Yekîtiya Sosyalist Riya Azadi agy...
(23) Financial Times, 11.11.1989
(24) 2000'e Doğru, Arolan Zentürk'le söyleşi: Kafkasya Türkiye'nin Arka Bahçesi, 26.11.89
(25) Tercüman, 12-14 Aralık 1989, Taha Akyol, s.2

diplomatlardan oluşan kişiler aracılığıyla Türkiye'nin de içinde olacağı Kafkas senaryoları çiziyor. Yeni stratejilere koşut olarak Türkiye askeri yetkilileri kendi stratejilerini değiştirmemekte direnirken, askeri bilgisayarlara bir düzine bölge senaryolarını programlıyorlar.(26) Örneğin, Sovyet tehlikesinin geçmediğini ama azaldığını, buna karşılık güney ve doğudaki komşulardan gelecek tehditlerin kapsamının genişlediğini ifade ediyorlar.(27) Tam da bu evrede Suriye-Türkiye ilişkileri gerginliğe doğru yol alıyor. Tapu Kadastro'ya ait olduğu ileri sürülen bir uçak Suriye jetlerince düşürülüyor. İki ülke sınırında Suriye karşıtı Müslüman Kardeşler elemanları Türkiye'den karşıya geçerken öldürülüyor Suriyeli askerlerce. İkiyaka katliamı gizemli bir duruma dönüşüyor. Irak sınırları içine yapılacak sıcak takipten söz ediliyor. Fırat suyunun Ocak'tan itibaren bir ay süreyle iki ülkeye de kısıtlı verilmesi gündeme geliyor. Ve Ankara, Bağdat'ta üretilen 2000 km² menzilli füzelere dikkat çekiyor. Gorbaçov'un yardımlarından umudu kesen Kürtlerin bir kısmı da Batı ve de özellikle AT'ın insani, siyasi ve diplomatik yardımlarından medet umuyor.

Bu arada Türk yetkililerinin sık sık ifade ettikleri bir gerçek daha var: Doğu ve Güneydoğu bölgesinde, özellikel Botan hattında başedilemeyen bir Kürt gerilla hareketi var. Bir türlü kökü kazınamadığı için Silopi, Hakkari, Cizre ve Nusaybin'de kitlesel bir nitelik kazanıyor. Yığınlar kimi zaman gerilla hareketinin etkisiyle, kimi zaman da kendiliğinden ve öncü güçleri aşan eylemlere katılıyorlar. Devrimin gerçek dinamiği olma yolunda pratik alıştırmalar yapıyorlar. Dolayısıyla hem Türkiye, hem de NATO'daki müttefiklerin başını ağrıtıyor. İlgilerini çekiyor. Uzun süre önce Kürtler için hazırlanan Batı planının denetimden çıkmaması için yeni hayırhah projeler geliştiriliyor. Çünkü günümüzde olduğu gibi, *herşeyin birbirine karıştığı belirsizlik dönemlerindeki istikrarsızlık en tehlikeli gelişmedir.* (Başbakan Akbulut'un NATO toplantısındaki sözlerinden.)

Durum bu olunca, ABD ve Avrupalı devletlerin Kürtlere ilgi duyması iyi anlaşılıyor. PKK yayın organı *Serxwebun*'un yorumunu izleyelim: "Kürt halkının mücadelesine karşı geliştirilmek istenen ve Kürt işbirlikçilerinin eliyle uygulanması hedeflenen emperyalist 'alternatif'in geliştirilmesi çabalarının ileri bir adımını ifade eden Konferans. ABD ve Fransız emperyalistlerinin başını çektiği 'Kürtlere Özerklik' planı, hangi gücün 'Kürdistan pastası'ndan daha büyük dilimi alacağı ve bunu hangi işbirlikçi Kürt örgütü aracılığıyla elde edeceğidir. Ancak kendi emperyalist ve örgütsel çıkarları söz konusu olduğundan 'kültürel özerklik' planının öncülüğünü ele geçirmek için aralarında rekabet de vardır."(28)

Konferansı yakından izleyen M.Şehmus Güzel Paris'teki kaynaklara dayanarak şu yorumu yapıyor: "... Fransa Avrupa sahasında da Kürt himayesini kimseye kaptırmak niyetinde değil. Kürt sorununu çözme işini İngiltere ve İsveç'e bırakmak istemiyor ayrıca. Bu bağlamda 19-20 Ağustos 1989'da Londra'da gerçekleşen "Kürt Ulusal Kongresi bambaşka bir anlam kazanıyor. Paris'tekinin bir benzeri de 1990 Temmuz'unda İsveç'te yapılacak..." (29)

Bir de Malatya Bağımsız Milletvekili İbrahim Aksoy'a kulak verelim: "Avrupa ve ABD'nin salt insani haklar boyutunda meseleye yaklaştıklarını sanmıyorum. Bu yaklaşımın özellikle siyasi boyutunun önemli olduğu inancındayım. Kürt halkı, Ortadoğu'da 25-30 milyonluk bağımsız olmayan bölünmüş bir halktır.Bütün dünyada olduğu gibi, Ortadoğu'da da yeni bir siyasi yapılanma sözkonusudur. AT'a girmek isteyen Türkiye'de 15-20 milyon Kürt yaşamakta. AT sadece sosyal, siyasal bir topluluk değil, ileride savunma yani askeri birliğini de yaratacaktır. Bu nedenler, ABD'yi son derece tedir-

(26) Cumhuriyet, 14.12.1989, s.3.
(27) agy...
(28) Ekim 1989. sayı 94, Kürtler, İnsan Hakları ve Kültürel Kimlik Konferansı.
(29) 2000'e Doğru, agy

gin etmekte. Bundan dolayı Türkiye'nin AT'a girmesini istememektedir. Çünkü Ortadoğu'daki en sadık ve güçlü müttefiğini kaybetmiş olacak. Bu yüzden, ABD Kürt meselesini mevcut iktidara karşı koz olarak kullanmaya çalışacaktır. Böylece, Kürt halkının gelişen ulusal talepleri karşısında herkes hissesine düşeni fazlasıyla almaya çalışmakta..."(30)

Yapılan dizi programlara göre İsveç'ten sonra 1991 yılında benzer bir Kürt toplantısı da İngiltere'nin başkentinde gerçekleşecek.

Kuşkusuz sorun Paris'te kalmadı. Mitterand-Amerikan Senatosu işbirliğiyle ABD'ye taşındı. Bayan Mitterand Amerikan-Fransız ortak yapımı: *Tehlikedeki Halk: Kürtler* konulu konferansta konuştu. Toplantıya Senatör Edward Kennedy, ABD Dışişleri yetkilileri ve kendini "Kürt halkının haklarını koruyan bir ordunun neferi" olarak tanımlayan Temsilciler Meclisi üyesi John Porter katıldı.(31) Senato binası girişinde fotoğraflarla Kürtler sergisi açıldı. Daha önce birçok Amerikan kentinde açılan sergi büyük ilgiyle izlendi, geniş taraftar topladı. Gene *Amerika'nın Sesi* Radyosu, Kürtleri destekleyen yayınlara özel bir ağırlık verdi. *New York Times* yazarı Willam Safire: "Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkı Filistinlilerinkinden daha az kutsal değildir" ifadesini kullandı.(32) *Cumhuriyet*'in Washington muhabiri, Beyaz Saray'daki diplomasinin yakın izleyicisi Ufuk Güldemir'in ABD'nin Kürt sorununa ilgisine ilişkin yorumuna bir göz atalım: "ABD'nin Kürt konusundaki tutumu 1980'den beri bölge ve dünyadaki gelişmelere göre yükseliyor. Kürtler, ABD Kongresi için giderek *'etnik'* bir konu haline geliyor. *Amerika'nın Sesi* Radyosu "Bir Kürt anavatanının olmamasından" yakınıyor. ABD Dışişleri Bakanlığı insan hakları ilişkilerinin raporu, Türkiye'deki Kürtlere ilişkin eleştirilerle dolu. Gene, Körfez Savaşı'ndan deneyimli çıkan Irak, İsrail için bir tehdit oluşturuyor. ABD'de hazırlanan Kürtlere ilişkin planda şu öğeler yer alıyor: Dört ülkede bulunan Kürtlere anadillerini konuşma serbestisi tanınması. Irak'taki Kürt tehcirine son verilmesi. ABD'ye kabul edilen mülteci oranından yüzde 5'inin (6 bin kadar) Kürtlere ayrılması.(33) Ayrıca ABD'ye giden Bayan Mitterand'ın yakın ilgisinde Kendal Nezan diye bir faktör var."

Gene ABD Dışişleri Bakanlığı insan hakları sorunları Müsteşar Yardımcısı Joshua Gilder Ankara'da şöyle dedi: "Bir Kürt dili ve Kürtler var. Buna izin verilmeli."(34) Aynı ülkenin Ankara eski Büyükelçisi R.Strauss Hupe "kendi düşüncelerinin Beyaz Saray yönetimine çok yakın olduğunu" belirttikten sonra, Türk yetkililerine "Kürt dilini serbest bırakın. Bu bağımsızlık istemine yol açmaz" teminatını veriyor.(35)

Cumhuriyet'ten Yasemin Çongar'ın şu yorumu da ilginç: "ABD'nin Kürt sorununa ilgisinin nedeni, bu meseleyi Sovyetler Birliği'nin etkisinden kurtarmak. Bu konuda ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyon Başkanı Claiborne Bell ve üyelerinden Peter Galbraith, bizzat çok aktif rol oynadılar. Bayan Mitterand Amerikan Dışişleri Bakanlığı bilgisi dahilinde ülkeye çağrıldı. Dört ülkedeki Kürt sorunu için özel komite oluşturulması kararlaştırıldı. Bell ise, parlamenterlerden oluşacak bir uluslararası komitenin konuyu yeni platformlarda tartışmaya açma önerisinde bulundu. Öneri kabul edildi. Tüm bu gelişmeler Senato inisiyatifinde gerçekleşiyor. Ama Dışişleri Bakanlığı ve Bush yönetimi de 'olumsuz' tepki göstermiyorlar buna..."(36)

Son olarak Kanada başkenti Montreal'de 21 Eylül-1 Ekim'de toplanan 54. Olağan PEN Klüp toplantısında şu karar alındı: PEN yöneticileri, Kürt dili ve edebiyatının gelişmesi olanaklarının yaratılması ve Kürt yazarlarının serbestçe yazı yazabilmeleri için

(30) Deng, Konferansın Ardından İ.Aksoy'la söyleşi, s. 23
(31) Cumhuriyet, Ufuk Güldemir, 25.10.89
(32) agy
(33) Ufuk Güldemir, Cumhuriyet, 28.11.89
(34) Cumhuriyet 17.11.89
(35) Hürriyet, 29.11.1989
(36) Cumhuriyet, 24.10.89

Türk resmi makamları nezdinde gündeme getireceklerdir konuyu.(37)

Konferansa Tepkiler

Paris Konferansı'na birçok yerden tepki geldi: 1. Resmi çevreler: ANAP ve bazı iktidar çevreleri, rahatsızlıklarını ifade etmekle birlikte, büyük gürültü koparmadılar. Batı emperyalizmine sıkı sıkıya bağlı olmaları gerçeği bir yana, daha önce sözü edilen Batı patentli "Kürt Özerklik" projesinin içinde de yer alıyor egemen çevreler. Planın uygulanmasında ANAP Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz ile Kendal bağlantısı çok anlamlı.(38) Bu yüzden iktidar çevreleri, Kürt meselesine büyük tepki göstermek yerine, projektörü ABD'nin kaşıdığı Ermeni meselesi üzerine tuttular. Ermeni Tasarısı, soykırım vs. gibi konulara karşı tepkilerini yoğunlaştırdılar. Washington-Ankara diplomatik nabzını iyi yakalayan Ufuk Güldemir "Kürt, Ermeni, Rum ve Musevi" bağlantısını kurdu. ABD'deki Kürtkitaplığınında İsrail desteğiyle gerçekleştirildiğini" ifade etti.(39)

Kürt Konferansı'na en şovenist tepki SHP çevresinden geldi. İnönü kendi partisinden Konferans'a katılan 7 Kürt milletvekilini örgütten attırdı. Arkasından kendi gerekçelerini sıralarken, sözkonusu milletvekillerini "Pan-kürdizm" yapmakla suçladı. "Yurttaşlarımızı kökenine göre ayırmak, Kürt sorununu koymak programımızda yoktur. Çünkü TC üniter devlettir. Bütüncü devletle, federatif sistem olmaz. Federasyon biçiminde özerk bölgeleri kabul etmiyoruz"(40) dedi. Bu da Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde büyük örgütsel kayıplara yol açtı SHP açısından. Toplu istifalar birbirini izledi. Yeni arayışlar başladı.(41)

İnönü-Baykal milliyetçiliğine karşı, SHP'den istifa eden milletvekilleri, ne Paris Konferansı kararlarını, ne de orada görüşülen Kürt sorununu savunamamışlardır. Tersine, "Gittik, ama konuşmadık. Biz ne yaptık ki..?" türünden kalkanların arkasında saklandılar. Bir yandan Doğu'da bir çeşit Kürt partisi kurma girişimlerinde bulunmak, Şerafettin Elçi, Canip Yıldırım türünden Kürt şahsiyetleriyle bu çerçeveler içinde buluşmak(42), öte yandan "Tabuları yıkacağız... ama kuracağımız parti kesinlikle Kürtçülük yapmayacak" türünden ön güvenceler vermek şaşkınlık ve programsızlığın ifadesinden başka bir şey olamaz.(43) İstifacıların sözcülerinden Abdullah Baştürk, "Kürt sorununun doğru biçimde tartışılabilmesi, ulusal birliğimizin demokratik bir yaklaşımla güçlendirilmesi için, bu hortlak ve gerçek bölücü zihniyetin ebediyyen gömülmesi gerek"(44) diyerek bilinen formülün ipuçlarını vermiştir sadece.

Derdi başı SHP olan, çok sıkıntılı günlerde egemen çevreler adına Kürt sorununa çözümün belli yedek formülünü gerçekleştirme işlevini yüklenen DSP Başkanı Ecevit ise, Kürt meselesini SHP'nin örgütsel başarısızlığına indirgemiş ve şöyle demiştir: "SHP, ağa ve koruculardan oluşan 'Yeni Hamidiye Alayları'na karşı çıkmamıştı. İnönü, bundan birkaç ay önce Güney Doğu'ya yaptığı 'devlet gezisi'nde, halkla değil, sırf vali ve komutanlarla görüştü. Halktan kopmuş böyle bir parti, Güney Doğu politikası oluşturamaz, dolayısıyla ülkeyi yönetemez, devleti koruyamaz."(45) İnönü'yü devletçilikle suçlayan Ecevit'in de devleti korumayı hedeflediğini görüyoruz.

2. Kürt Konferansı'na karşı Kemalist devletçi tutumu takınanların çoğu *Cumhuriyet*

(37) Kürdistan press, agy, s. 3
(38) Kürdistan Yurtseverler Birliği agy. s.4-5
(39) Cumhuriyet, 26.10.89
(40) Cumhuriyet, 27.11.89
(41) Aslında SHP son ayların en gerici partisi durumuna düşmüştür: Kürt sorununda şovenist devletçi tutum almıştır. Cezaevleri direnişinde insan haklarına karşı çıkmış, Kıbrıs'ta barış istememiş, işçilerin Bahar rüzgarını durdurmaya kalkışmıştır. Ayrıca İnönü, "Kürt halkı vardır, ama o kadar işte" demekle vitrinlik-müzelik Kürt kavramını iyice belirginleştirmiş oluyor.
(42) 2000'e Doğru, SHP'de Şovenizme İsyan, 26.11.89 Tempo 22-28 Ekim 89
(43) İlhami Binici, Milliyet, 11.12.89
(44) Cumhuriyet, 24.11.89
(45) Güneş, 12.12.89

gazetesinde yazdılar. En belirginleri Uğur Mumcu, Toktamış Ateş ve Ali Sirmen'dir. Mumcu şöyle diyor: "Türkiye, ABD destekli Kürtçülük ile tam bir yol ağzına sürükleniyor."(46) Ve "Sevr-Lozan denkleminde PKK terörü de rol alıyor."(47) SHP'den ayrılanlara da kuşkuyla bakıyor *Cumhuriyet* yazarı: "Yoksa devrim makyajlı, etnik özellikleri çok ağır basan bir çeşit 'ırkçı' ve 'şoven' partiye mi?"(48) Mumcu Türklük aşkıyla o denli doludur ki, geçtiğimiz aylarda *Gazete* muhabirlerinden birini öldüren Mardinli Süryani (ya da Arap) kökenli Mafya babası Cemal Sincar'ı bile Kürtçülükle suçladı. Mafya olayıyla Kürt sorunu/PKK arasında zımni bir bağlantı kurmaya çalıştı. Toktamış Ateş ise, Apo ile söyleşi yapanları bile "hain" ilan edecek kadar ileri gitti. Ali Sirmen, SHP ve istifacı milletvekilleri anlaşmazlığında İnönü'nün yanında yer aldı: "7 Kürt kökenli milletvekilinin davranışlarını onaylamaya imkân yoktur"(49) dedi. Ayrıca: "Türkiye'de bir Kürt sorunu düşünebilirsiniz. Ama eğer gerçekten bu sorunun birlik içinde üniter devlet çerçevesinde çözülmesinden yanaysanız. Bu çözümün Kürt ağalarının önderliğinde gerçekleşmesinin olanaksızlığını da kabul etmek durumundasınız... İstifacılar hangi konuda olumlu politikalar ürettiklerini ve PKK terörüne karşı tavır almakta yürekli, kendi sol görüşleriyle uyumlu bir tutum içine girip girmediklerini belirtmelidirler..."(50)

3. Türkiye'de bulunan solcular da (Türk/Kürt) Paris Konferansı'na bakışlarını genel olarak değerlendirdiler. Örneğin, Paris Kürt Konferansı'ndaki konuşmasında "Kürt sorunu, iktidar olma sorunudur. Bizler birleşip, mücadele ederek özgürleşmeye mecburuz. ABD'yi Türk ve Kürtlerin kurtuluşu önünde büyük bir engel olarak görüyorum" diyen, işçilerin bahar rüzgârıyla Cudi Dağı'nın eteklerine kol kanat germiş halkın mücadelesini selamlayan, halkların kendilerini kurtarma hakkını savunan ve emperyalist oyunlara dikkat çeken Perinçek'le(51), aşağıdaki görüşleri ileri süren *Yeni Demokrasi* ilkeli devrimci safta yer aldılar. "... Şüphe yok ki, Kürt sorununa her türlü ilgiyi canlandıran, radikal mücadeleyle alevlenen çatışmadır. Ama, ABD ve Avrupalı devletlerin ilgileriyle dünya demokratik kamuoyunun ilgileri farklıdır."(52) Sosyalist Parti'nin de bu mevzide olduğu kesin.

Buna karşılık reformcular şu değerlendirmeyi yaptılar: "Kürt sorununa yönelik uluslararası ilgiyi, 70 yıl öncesindeki emperyalist müdahele olarak izah etmek artık mümkün değil. İnsan hakları sorunu sınır-sistem tanımıyor (zamanlar ve mekânlar üstü demokrasiye dikkat!-F.B.) Artniyetlerin eylemlerini sonuçsuz bırakmanın yolu, insan haklarına saygılı demokratik rejime geçiştir..."(53) "Ulusal sorunlarını çözümünü, sözkonusu örneklere karşın devrim ve sosyalizme bağlamak, onu sosyal kurtuluşla bir bütün olarak ele almak genel geçer bir kural haline getirilemez."(54) Eh, Gorbaçov, "Üç inkâr teorisi"ni öne attıktan sonra kimin haddine devrimden, ulusal kurtuluştan söz etmek. Varsa da, yoksa da uluslararası işbirliği ve devletin demokratikleşmesi türünden gene Moskova'dan çizilme 'bencil' projeler.

Adımlar dergisi de "yüksek temsil düzeyi, bilimsel tarzdaki yaklaşımlarına" hayran olduğu Kürt Konferansı hakkında, uzun uzun övgülerden sonra şunları yazıyor: "Değil kimliklerini ortaya koymak, dillerini, törelerini bile yaşatamayan (olumsuzlukta vurgu kime acaba? F.B.) Kürtlerin, uluslararası bir konferansla gündeme gelmesi elbetteki

(46) Cumhuriyet, 25.11.1989
(47) Cumhuriyet, 25.10.1989
(48) Cumhuriyet, 25.11.89
(49) Cumhuriyet, 25.11.89
(49) Cumhuriyet, 25.11.89
(50) Cumhuriyet, 2.12.1989
(51) 2000'e Doğru, 29.10.1989 agy.
(52) Yeni Demokrasi, IBKP ve Kürt Ulusal Sorunu, Aralık 1989, s. 40.
(53) Şeref Yıldız, Kürt Sorunu Üzerine Tezler, s. 12-16 Yeni Açılım, Ekim 1989
(54) Ş.Talay, Kürt Ulusal Sorunu ve Marksizmin Birlik tartışmaları, Yeni Açılım, Ekim 89

düşündürücüdür. Her şey uluslararasılaşıyor. Bunu engellemek boşuna. (Ulusal) sorunun uluslararasılaşması niçin gereksiz olsun, önemli olmasın?"(55)

4. Kürt çevrelerinden *Medya Güneşi* Konferans hakkında geniş ve açık bir tutum almadı şimdiye kadar. Ama okun sivri ucunu "Perinçek-*2000'e Doğru* ve Apo"ya çevirdi. Bunlar arasındaki ilişkileri karanlık bulduğunu, her iki tarafın da geçmişlerinde karanlık faaliyetler (MİT, ajan vs.) olduğunu ima eden dışarıdan kumandalı bir yazı yazdı.(56)

Geçmişte TİP kökenli Kürt reformcularından Mehmet Ali Aslan, Konferansı düzenleyen Bayan Mitterand'ı "İçimizden biri, Kürtlerin anası"(57) olarak nitelendirdi. Aslan ekliyor: "Fransa hükümetinin bu şekilde yakın ilgisi, konferansa resmi bir nitelik de kazandırdı... Kürt konferansının enternasyonalize edilmesi süreci bu konferansla başlamıştır. Artık Kürt sorunu devletlerin içişleri olmaktan çıkmış, bir Ortadoğu sorunu olarak uluslararası toplantıların ve müzakerelerin konusu haline gelmiştir. Konferans sonuçları bakımından önemli. Alınan kararların bir sonucu olarak diğer ülkelerde *Kürt lobileri kurulmasına başlandı. İlk lobi, ABD'de kuruldu. Senatör Kennedy'nin de dahil olduğu Kürt lobisinin en güçlü lobilerden biri olduğu* belirtiliyor..."(58)

Çiçeği burnunda ve Kemal Burkay'ın Türkiye'deki sesi olmayı amaçlayan *Deng* dergisi yazarı Hüseyin Azad, önce Konferans'ın kusurlarından yakınıyor (eleştirmiyor, eleştiremiyor. Sadece serzenişte bulunuyor). Dolayısıyla 'eksiklik' ve 'kusurlardan' söz ediyor. Örnek: "Batılı egemen çevreler, çıkarlarının zedelenmesinden korkan Batılı egemen çevreler, Kürt halkının gerçek ve meşru temsilcilerini, yurtsever politik örgütleri (kastedilen kendileriyle müttefik çevrelerinin tanınmasıdır-F.B.) tanımakta hâlâ ürkekler ve kendi çıkarları bakımından da türlü hesaplar yapıyorlar... Bunlar Kürt halkına... sözde destek sağlarken de, politik örgütlerle diyalogdan kaçınıp, kendi dişlerine uygun söz dinler, sorun yaratmaz 'bağımsız', 'politika dışı' insanlar aramayı tercih ediyor (sanki tüm sorun burada düğümleniyormuş gibi ve de kimin bu egemen çevrelerle işbirliğine yakışır olup olmadığı çok önemliymiş gibi-F.B.) ve adeta Kürt hareketini depolitize olmaya zorluyorlar. (Konferans sonuç) kararlarının 'yumuşak, mutedil suya sabuna dokunmaz' olması için ne lazımsa yapıldı. Paris Konferansı bir yönüyle fare doğurdu... Tüm bu eksiklik ve olumsuzluklara rağmen, Paris Konferansı'nın bir bilançosu yapıldığı zaman, o *Kürt sorunu bakımından yararlı olmuştur... Dünya, emperyalizm ve sosyalizm karşıtlığından ibaret değil. Batı dünyası salt emperyalizm değil*, Batı'da sosyalizme devrimlere eşlik eden güçler de var..."(59) Bu çelişkili ve samimiyetten uzak bir ifade. Bir yandan Batılı egemen çevrelerin bu konferansı düzenlediklerini belirteceksin, Fransız Bakan Kouchner'in 'ders verir tarzdaki tutumundan şikayet edeceksin ve Batı'nın kendine uygun kişiler aradığına dikkati çekeceksin,(60) Avrupalı komünist ve yeşillerin bile toplantıya çağrılmadıklarını vurgulayacaksın; öte yandan 'Batı emperyalizmden ibaret değil' diye gerçeği gözardı edeceksin ve 'süper güçlerden kurtuluş bekleyen biz değiliz' diyeceksin. Ya oyunu görmemek ya da bile bile "vicdan temizliği" yapmak demektir bu.

5. Yurtdışında bulunan Kürt örgüt (TEVGER-KOMKAR-PKK vs.) kişi ve yayınları da Konferans'a karşı tutum çevresinde mevzilenmeye girdiler.

Örneğin Iraklı Kürt lideri Talabani, Konferansın "bir Fransız oyunu, Kürt Enstitüsü'nü de onun bir perdesi" olduğunu vurguladı. Gerek örgütsel olarak çağrılmadığı için toplantıya katılmama kararı alan RIZGARİ, gerekse *Kurdistan Press* çevresinin ortak

(55) Türkiye'de Bir Kürt Konferansı toplanabilir, Fevzi Karadeniz, Adımlar, 5-18 Kasım 89.
(56) Estirilen Devlet Terörü ve Savaşın Hedefi, A.Dilşad, Medya Güneşi, Ekim-Kasım 1989 s. 12-13.
(57) Tempo, 22-28 Ekim 1989, s.26
(58) Görüş, 37. sayı, Aralık 1989, s.13
(59) Paris Kürt Konferansı Üzerine, Hüseyin Azad, Deng, Aralık 1989, s. 10 vd.
(60) agy. s.10-14

görüşü: "Konferans'ın olumlu yanları olmakla birlikte, Kürdistan ulusal çıkarları açısından teraziye vurulduğunda, *olumsuz yanlarının ağır bastığı* görülebilir."(61) Aynı çevrelerin olumlu saydıkları yan ise, bu kadar Kürt'ün biraraya gelmesi noktasında somutlaşıyor. Ve *Kurdistan Press*, tırnak içine aldığı 'Batılı Kürt Dostu' yapısının çelişkili ve niteliksel farklarına dikkat çekiyor.

Konferans'ı olumlayan, iyimser bakanların başında Riya Azadi çevresi ve Kemal Burkay geliyor. Örneğin, E.Havin "konferansın eksikliklerine" işaret ediyor ve sert eleştirilerden kaçınıyor. Bir yandan "örgüt temsilcilerinin Avrupalı komünist ve yeşillerin çağrılmamasını" eksiklik olarak görüyor; konferans düzenleyicilerinin kendi kararları diye niteliyor. Gene bu kararların Kürt halkının durumunu yansıtmaktan uzak olduğunu belirtiyor. Öte yandan, Paris Konferansı'nın Kürt halkı *bakımından olumlu yanının ağır bastığını vurguluyor.* Bu arada emperyalist oyunlara dikkati çekenleri, özellikle de Doğu Perinçek'i 'sol sekterlik ve geçmiş döneminin hastalığını taşımakla' suçluyor. Çünkü Havin'e göre, katılanların *kendilerine özgü çıkarları, hesapları ve görüşleri ne olursa olsun, Kürtlerin durumu ve insan hakları konusunda ortak yaklaşımlar sergiledi Batılı emperyalistler. Ve "özetle bu konferans, Kürt halkına önemli bir destekti, uluslararası bir dayanışma ve sesti..."*(62)

Benzer biçimde tutum alan biri de *Yekîtiya Sosyalist*'e yazan İbrahim Güçlü'ydü. O da konferansta önemli eksiklikler saptıyor. Konferans düzenleyenlerin antidemokratlık yaptıklarını, demokratik katılımlı kararlar almadıklarını, Kürtlerin iradelerinin toplantıdaki sonuç kararlarına yansımadığını ifade ediyor. Ama sert eleştirilerden, hatta tümüyle ilkeli ve temel eleştirilerden kaçınıyor. Güçlü, vurgusunu Kürtlerin biraraya gelmelerine, kendi sorunlarını çözmelerine, Paris'in Kürt kentine dönüşmesine, hasret gidermelere, bazı ortak tutumlar alınmasına yapıyor.Bu arada gerekleşmesi zor ütopyaların bu konferansla birlikte gündeme geldiğini, rüyaların gerçeleşmeye başladığını da sık sık yineliyor. Konferans sonrasında Kürt şahsiyetlerinin yeniden biraraya gelerek kendi eksikliklerini saptayarak İsveç Konferansı'na hazırlık yaptıklarını belirtiyor. Ve esas olarak Konferans kararlarını *'olumlu'* bularak şöyle diyor: "Uluslararası düzeyde önemli kararlar alındı. Eğer bunlara uygun ciddi adımlar atılabilirse, *Kürt sorununun evrimleşmesi açısından önemli mesafeler katedilebilinir."*(63)

Hemen belirtelim ki, Güçlü'nün derdi de PKK ve Perinçek. Konferansa gelip, düzenleyicilerine teşekkür eden PKK'lı Kürt'ün bu tutumunu 'fırsatçılık, ikiyüzlülük' olarak tanımlıyor. PKK'yı tutarlı olmaya çağırıyor. Bu arada Perinçek'in konuşmasını 'bilinç sıçraması' olarak görüyor, ama çeşitli yönleriyle iğnelemekten de geri durmuyor.

Konferans'a karşı en sert tepki PKK ve çevresinden geldi. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın "PKK ve Kürt sorunu farklıdır. PKK'ya hayır. Ancak PKK dışındaki Kürt hareketinin, azınlık kimliklerinin hayli diri olduğunu ve ABD'de antipatik karşılanmasının olanaksız olacağını gizleyemeyiz" yolundaki açıklamasından kuşkulanan PKK çevresi yayınladıkları 5 sayfalık bildiride görüşlerini şöyle özetlediler: "... O halde ABD'nin ve NATO'nun asıl amaçları Kürt halkının dil ve kültür haklarının sağlanmasıyla sınırlı olamaz. Kendal'in uygulamayı görev olarak benimsediği NATO planındaki esas amaç, başta PKK olmak üzere tüm anti-emperyalist Kürt örgütlerini tasfiye etmektir. Bunun için yapılacak şey, Kürt örgütlerinin kitle bağlarını koparmak, bunları işlevsiz bırakarak iç sürtüşmelerle dağılmalarını sağlamaktır. Özellikle Türkiye'de geniş köylü yığınlarını denetlemede toprak ağaları, şeyh ve aşiret reisleri aracılığıyla dil ve kültür haklarıyla sınırlı talepleri benimseyen, rejime bağlı, her türlü demokratik gelişmeye karşı, işbirlikçi yasal siyasal organizasyonlar oluşturmaktır. NATO devletleri, planın başarılı olması 'Kürt halkının yaralarını sarmak ve yıkılan yurtlarını onarmak için' maddi des-

(61) Kürdistan, press, Yorum, s.7. 25.10.89
(62) Riya Azadî agy.
(63) Yekitiya Sosyalist, agy

teklerini sunmaktan çekinmeyeceklerdir..."(64)

Bir de *Serxwebun*'a göz atalım: "Konferans, 'Kürtlere kültürel özerklik planı' için bir sıçrama tahtasıdır. Kürdistan halkının iradesini temsil etmediği gibi, pratik işleyiş açısından bir avuç işbirlikçinin Kürdistan'ı satışa çıkarma çabalarının sergilenişidir. Amaç ulusal kurtuluş mücadelesine ve bağımsızlık hedefine bir alternatif çıkarmaktır. Emperyalistlerin asıl amaçları, her an ellerinin altında bulundurdukları, geçmişte *'Kürt Teali Cemiyetleri' örneğinde* görüldüğü gibi, *bir koz olarak hedefleri doğrultusunda hareket geçirecekleri ajan yapılanmalar, kişiler, gruplar ortaya çıkartmak*, eğitmek bunlara uluslararası alanda meşruluk kazandırmaktır. Bu nedenle her emperyalist devlet kendi Kendallarını yaratacak; Kendalların sayısı artacaktır... Konferansın hemen ardından Paris'te gizli bir toplantı yapan değişik parçalardan işbirlikçi Kürt örgütleri, (İ.Güçlü bunu olumlu bir biçimde ele almıştı-F.B.) tüm Avrupa çapında Kürt Enstitüsü benzeri bürolar açma kararı aldılar ve aynı dönemde Belçika Kürt Enstitüsü kuruldu. Bu gelişmenin olduğu günlerde, Fransa, B.Almanya, Avusturya, İtalya ve İsviçre İçişleri Bakanlarının katıldığı bir toplantıda PKK'ya karşı önlemler tartışılıp, karara bağlandı..."(65)

Ortak Hedef: Perinçek ve PKK

Yeni Demokrasi'nin TBKP programına haklı eleştirileri bir yana bırakılırsa, Kürt Konferansı'nda "emperyalist oyunlara dikkati çeken, başarının sadece ve sadece halkların kendilerini kurtarma hakkını doğru biçimde kullanmasıyla, yani mücadele yoluyla kazanılacağında ısrar eden *2000'e Doğru* Genel Yayın Yönetmeni Doğu Perinçek ile emperyalist amaçlar doğrultusunda yapılanmalara ve bir bakıma Yeni Sevr'e karşı uyarıda bulunan PKK, özellikle Avrupa'da taht kuran Türkiyeli bazı Kürt örgütlerinin sert eleştirilerine ve yer yer saldırılarına hedef oldular. Örneğin Güçlü, PKK'yı 'tutarsızlık, ikiyüzlülük, ajanlık' vs. ile suçladı. Apo'nun *2000'e Doğru*'daki söyleşilerinden yola çıkarak, Perinçek'i, Apocuları destekleme kampanyası başlatmakla suçluyor. "Bugün PKK, Kürt örgütleri içinde en yerli olanıdır" sözünü söyleyen Perinçek'le, "ittihak terakki, Kemalizm ve baasçılık ruhunu PKK'da yakaladı" diye ince ince alay ediyor kendince. Bir yandan Perinçek'te "önemli değişmeler bilinç sıçraması" olduğunu kaydeden Güçlü, öte yandan bu tutumun "bir özeleştiri mi, yoksa günah çıkartma mı ya da Türk halkına karşı vicdan borcu mu olduğunu" kestiremiyor. Ama hemen ekliyor: "Perinçek, her dönemde Kürt halkının iradesine sınırlamalar getiren bir unsurdu."(66) Doğrusu, mücadeleden bu denli kopuk olup, Avrupa demokrasi modelleri, evrimleşmeyle uğraşan Kürtlerin ütopyalarını gerçekleştirme rüyalarını gören Güçlü, mücadele içinde esas hedefi halka dayalı bir mücadele yürütmek olan ve bu yüzden dışarıya değil de, içeriye güvenen, ayrılıkları ikincil plana iten devrimcilerin dönüşümlerini anlayamaz.

Ayrıca Perinçek'in her zaman Kürtlerin iradelerine sınırlamalar getirdiği iddiası da yanlış. Çünkü 70'lerde Güçlü'nün de içinde bulunduğu yapılanmalar, mahkemelerde 'bin dereden su getirip' Kürtlüklerini inkârla ispat arasında ikircikli tutumlar alırken; Perinçek'in başında bulunduğu gelenek "Kürt halkı vardır ve kendi kaderini tayin etme hakkına sahiptir"(67) diye ilk açık ilkeli tutumu sergilediler 12 Mart yargı kürsülerinde.

(64) Kürdistan Yurtseverler Birliği, 24.6.1988
(65) Ekim 1989, 94, s. 1-8
(66) Yekîtiya Sosyalist, agy
(67) Türkiye İhtilalci İşçi-Köylü Partisi-Savunma 1973, Ayrıca Proleter Devrimci Aydınlık,1970-71. Bu arada hemen belirtelim: 1978—80 arasında kurulan yasal TİKP ise, teorileri değil; Türkiye'deki yanlış siyasi stratejisinin sonucu olarak Kürt örgütlerine karşı yanlış siyasetler uyguladı. Bunu da gerek 2000'e Doğru dergisini çıkararak gerekse Saçak dergisinde yayımladığı TİKP Muhasebesi'ni yaparak aştı. Ayrıca yeri gelmişken belirtelim. Yeni Demokrasi (Aralık 1989, s. 40) "Kürt meselesinde şovenizm darbesini vurarak, 50 yıllık Kemalizm tabusunu kıran komünist Önder İbrahim Kaypakkaya ve TKP-ML olmuştur" fazla ben merkezci bir iddia. Gene bu derginin, TİKP'yi,Aydınlık geleneğinin bütünü olarak göstermesi yanlış. Toplam 2 yıllık ömrü olan bir parti 20 yıllık gelenekle özdeşleşemez-ki Kaypakkaya'da o gelenektendi...

Kaldı ki, mesele Kürtlerin iradesine sınırlama getirmekse, Paris Konferansı türünden toplantılarla kendi amaçlarını gerçekleştirmek isteyen Batılı çevrelerin bu planlarına nesnel ya da öznel anlamda aracı olmak da halkın iradesine ambargo koymaktır. Ya da Botan'da yoksul Kürt köylü macadelesi verenleri, İsveç ve Batı kamuoyunda 'anarşist faşist' olarak damgalamak hangi devrimciliğe sığar acaba?(68)

Peki ya "PKK'nın işbirlikçilik, SAPO ajanlığı"yla suçladığı Kemal Burkay'ın *Riya Azadi*'si ve Türkiye'deki yandaşı *Deng* çevresinin salvo atışları nedir? *R.Azadî*, Perinçek'i 'sol sekterlik, PKK'ya dost görünüp, Kürt örgütleri arasına çomak sokmak (sanki bu örgütler 15 yıldan beri değil de, Perinçek'in Paris Konferansı'ndan sonra birbirlerine düşmüşlermiş gibi-F.B.), hem devlet baskılarına karşı çıkmak, hem de şovenizme kapılıp, Kürt örgütlerini ihbar etmekle" suçluyor . Perinçek'in Kürt dostu olmadığını iddia eden dergi, "PKK-Perinçek flörtünden" kimsenin kârlı çıkmayacağını da ileri sürüyor. *Deng* dergisinden Hüseyin Azad ise, Perinçek'in ABD'yi eleştiren konuşmasına karşılık, Amerikan Senatörü Peter Galbraith'in sözlerini savunuyor. Batı dünyasının ilgisini emperyalizm olarak nitelememek gerektiğinden dem vuruyor. Perinçek'e ihbarcılık damgası vurduktan sonra, bu kara lekeyi silmek için ne yaptı acaba diye soruyor? Perinçek'in Batılılara, "Bırakın kendimizi kurtarma hakkını biz kullanalım. Tepemize binmeyin. Size teşekkür ederiz, Konferans olumludur. Ama esas çözüm, iktidar sorunudur. Özgürlüğümüzü biz elde edeceğiz" yolunda söylenmiş sözlerinden alınganlık duyuyor. 'Batı'dan ne kötülük gördün. Kürtleri birbirine kışkırtıyorsunuz?' gibi savunma mekanizmaları oluşturuyor. Suçluluk kompleksi mi? Şu kadarını belirteyim: Perinçek, hapisliği ve her türlü baskıyı göze alarak Türkiye'de kaldı. Daha sonra çıkardığı *2000'e Doğru*'yla Kürt tabusunun yıkılmasını sağladı. Aynı derginin çekirdek kadrosu, Kürt aydınların ürkekliklerinden giremediği (özellikle Cudi'de MİT yeniği aramakla meşgul olan *Medya Güneşi*'nden A.Dilşad gibilerinin cesaret edip giremediği) Botan'ın dağ ve tepelerinde haksızlığa karşı halkın sesi, umudu ve cesareti oldu her şeyi göze alarak fedakârca çalıştı. On yıllarca cezaları göze alarak, toplatmalar, mahkemeler ve maddi zararlara karşı göğüs gere gere Kasaplar Deresi; Şırnak toplu mezarlarını ortaya çıkardı. Balveren köylülerine destek verdi. Cudi'de kimyasal silah kullanma projelerini açığa çıkardı, MİT'i delik deşik etti. Bunu Avrupa'yı mekan tutanlarla, entel barlarda gevezelik edenler ve hele hele geçmişte kurtuluşu Sovyetler Birliği ya da herhangi bir ülkeden bekleyenler anlayamazlar. Eskiden bir dış güce sırt dayayanlar, ne yazık ki, bugün Batılı dostların 'emperyalist' olmadıklarına dair fetva çıkarttıktan sonra ABD ve Avrupa'dan medet umuyorlar. Bu güçlerin halkın demokratik halk devrimi yolundaki mücadelesiyle, Cudi eteklerindeki halkı anlamaları o kadar uzak ki! Gene şu ünlü Kürt emeklileri ve kurmayları Almanya'daki demokrasi projelerini ANAP bakanlarıyla görüşürken, bu akımın devrimcileri Sosyalist Parti'yi kurma mücadelesine katılıp, kazandılar.

Şunu bunu ihbarcılıkla suçlayanların Avrupa'da değil de yoksul Kürt kitleleri arasında ölesiye mücadele edenleri Avrupa resmi çevrelerinde, "teröristtir, katil örgütün unsurlarıdır" diye karalayarak polislik yapmaları hangi çuvala sığar acaba?

TBKP'nin Kürt Dağarcığından Çıkan Demokrasi

Tüm bu gelişmeler olurken, bugün artık iyice evrimcileşmiş Avrupa komünizminin daha yumuşak bir türü durumuna gelmiş klasik sol çevreler (TİP, TSİP, TKP vb) ile demeç vermekten özge elle tutulur hiçbir faaliyeti olmayan bazı 'demeç sosyaliştleri' (E.Kürkçü, Murat Belge vb) birdenbire Kürt sorunuyla ilgilenir oldular. Kürt Konfe-

(68) Yekîtiya Sosyalist ile Serxwebun arasında ilk bakışta örgütler arası çatışma izlenimi veren ağır suçlamaları şimdilik konu dışında tutuyorum.

ransı'na Türk solu adına gitmek üzere listelere yazıldı adları. Kürtlerin haklarına oldum olası ilgisiz kalan TBKP, *Yeni Açılım* dergisinin Ekim 1989 sayısını Kürt sorununa ayırdı. Bu arada Konferans bitişinden sonra gene bu kesime yakınlıklarıyla tanınan çevrelerin kurulucuğunu yaptıkları Demokrasiyi İzleme Komisyonu, çarçabuk Kürt Komisyonu oluşturdu. Oluşum çok ilginçti: ANAP Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz, Bağımsız Milletvekili Kemal Anadol (eski SHP), Sedat Doğan, Aziz Nesin, Sadun Aren, İsmail Beşikçi, Suphi Karaman, Gencay Şeylan ve Murat Belge. Ulusal uzlaşmanın yazı boyunca dikkat çektiğimiz projenin ilk adımları atılıyor mu dersiniz?(69) Bu bağlamda son bir gelişme daha. Programsız olduklarını belirttiğimiz SHP istifacıları marksistlerle (siz TBKP çevresi olarak anlayın -FB) ortak parti projelerini açıklamaya başladılar.(70)·

Yeni Açılım'a dönersek, Kürt Sorununun Dünü ve Bugünü başlığı altında Ahmet Zeki Okçuoğlu, Ömer Ağın, Serhat Bucak, Adnan Özbingöl, Kurtuluş'un katıldıkları bir açık oturum düzenledi. Ortaya çıkan genel kanı şuydu: Kürt sorunu artık uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Türk egemen çevreleri çıkmazdadır. Bazı çözüm yolları aramaktadırlar. Türkiye AT'a girmek durumunda bu bağlamda Kürt sorunun çözmek durumunda.Umut aydınlardadır. Kürt aydınları birleşmelidirler. Özellikle A.Zeki Okçuoğlu, Kürt sorununun şimdiye kadar kullandığı kaçınılmaz radikalizmden sıyrılmasını salık veriyor. Sivillerin sorunu çözmek istediklerini ama askerlerce engellendiklerini (bunun tersi de olamaz mı? —FB) ileri süren Serhat Bucak ise, demokratik çözümden yana.Ama Kürtlerin birleşmesi için sınıfsal bir tahlil ve program yapmalarını gerekli görüyor. Ayrıca Türk marksistlerinin, her yerde ve her şart altında ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunmalarını, Kürt marksistlerinin de her yerde ve koşulda birlikten yana olmalarını söylüyor.(71)

Bu açık oturumu da kendine basamak yapmaya çalışan, *Yeni Açılım,* asıl sıçramasını şu tezlerle yapıyor: "Ulusal sorun, sosyal kurtuluşla birlikte çözülebilmesinin koşullarının olmadığı günümüz koşullarında-somutumuzda-özellikle önemlidir. Bu halde sorun genel *demokratikleşmeyle, demokrasiyi kazanmakla yerinde bir deyimle kapitalizmi kesin olarak demokratikleştirmekle* çözülebilecek..."(72) Gorbaçov ve yandaşları, kapitalizmin demokrat ve ilerici özünü keşfettikten, üç inkâr teorisini ortaya attıktan sonra TBKP çevresine yapacak bir şey kalmaz elbet. Aslında ulusal sorun, salt bir demokrasi meselesine indirgenemez. Kaldı ki, Türkiye gibi ülkelerde demokrasiyi elde etmek, sağlamlaştırmak ve korumak da güç ve mücadele sorunudur. Ve demokrasi onu getirecek olan halkın mücadelesiyle çözülür. TBKP sözcüsü Zülfü Dicleli de "Stratejik hedefin devrim değil demokrasi olduğunu"(73) açık açık söylüyor zaten. Böylece tümdengelim yöntemi uygulanıyor. Yani önce dünya, sonra bölgesel ardından ulusal çapta çelişkiler yumuşatılarak yokedilecek, daha sonra da toplumsal sınıfsal ve milli sorunlar (o zamana kadar kalmışsa eğer) çözülecek! Doğal olarak uluslararası yeni işbirliği ve karşılıklı bağımlılığın mucizesi sayesinde olacak bunlar. Eh, bu arada "elbette temel amaç, sosyalizm olacak.!!."(74)

TBKP bununla da yetinmiyor *Yeni Açılım'*da: "Kürt sorununun antiemperyalist bir karakteri yok, ama bu karakteri demokratik olma belirliyor" gibi yakıştırmalar yapı-

(69) Cumhuriyet, 18.10.1989. Hemen belirtilmeli ki, Kürt Komisyonu'na seçilenlerin içinden İsmail Beşikçi'yi çıkarın. Ötekilerden hiçbiri bu kanunun uzmanı değil. Bu alanda ciddi bir mücadelesi yok. Hatta bazıları Kürtlerin varlığını inkar ettiler yakın geçmişte. Bir ay önceki bir toplantıda da "Kürt kültürüne ne gerek var. Türk Kültürü yeterli" dediler.

(70) Güneş, 16.12.1989, s. 4.

(71) Yeni Açılım, Ekim 1989, sayı 18. s. 25—40

(72) age. s.45-46. Biraz yüzeysel ve salt silahlı mücadele gibi dar anlayışla da olsa, TBKP Kürt Programını bombardıman eden Yeni Demokrasi'nin görüşlerine katılmamak elde değil.
katılmamak elde değil.

(73) 2000'e Doğru, 17 Aralık 1989

(74) Yeni Açılım, s. 45-46

yor. Gene: "Kürt sorununa yönelik uluslararası ilgiyi, 70 yıl öncesindeki emperyalist müdahale olarak izah etmek (ilginçtir Avrupa destekli reformcu Kürt örgütlerinin de görüşleri bu-FB) artık mümkün değil. (s.11-12). Kürt hareketinin mücadelesinin *ana yöntemi silahlı mücadeleyle başkaldırıydı. Bunun yeniden değerlendirilmesi, yeni seçeneklere yönelme* zamanı gelmiştir. Kürt hareketi bunalım dönemi yaşıyor. Yeni arayışlar dönemi. Yeni bir aşamaya geçişte, *tıkanan silahlı mücadele yolunun yerine politik mücadelenin ön plana çıkması* olarak tanımlanabilir. Bu yol, hem bölge hem uluslararası koşullar açısından kendini dayatıyor." (s.16-17) Kürt hareketinin politik amacının net ifade edilmesi, *geçmişin sekter bulanık anlayışından sıyrılması gerekir.* (s.19) İşte tam da Batılı "Kürt dostları"yla Türkiye'deki bazı egemen çevrelerin hazırladıkları "kültürel özerklik" projesinin esası budur. Paris Konferansı'nda da bunun temeli atılmıştır. Amaç, Türkiye'deki işçi-köylü ittifakını, devrimin iki ana dinamiği olan İşçi-Kürt mücadelesini, Türk ve Kürt vitrin sosyalistleri, reformcuları, işbirlikçileri ve ağalarıyla birlikte ortaklaşa bastırmak. Korkulan şey Doğu'da ayağa kalkmış yoksul köylü hareketidir çünkü. Bunun 2000'li yıllara ne getireceği belli olmaz. Özellikle de bunalımın böylesine derinleştiği, her türlü önlemin yetersiz kaldığı, çözümsüzlük aşamasında.

TBKP de, kendi bencil çıkarları, reformcu teslimiyetçi niteliği gereği Kürt sorununu, bir iktidar olma sorunundan çıkarıp sadece kapitalist çerçevede bir demokratikleşme sorununa indirgemesinden sonra ne olabilir?

Şimdiki aşamada resmi çevreler ve özellikle ANAP bir aydın yığınağı yapma tasarımındadırlar. Bunu bir inisiyatif olarak el altında tutmak, olası çözümlerde zorluk çıkaracak Türk/Kürt aydınları devre dışı bırakmak için gerekli olacaktır bu tasarım. Gene Türk yönetimi Kürtlere ilişkin siyasetlerini de gözden geçirmek durumundalar. A.Zeki Okçuoğlu'nun aklına gelen şu önlemler doğru olabilir: 1) Kürtlerin dilleri varlıkları serbest bırakılarak, gürültü çıkarmadan asimilasyon politikası uygulanabilir. 2) Türk kavramı genişletilerek Kürt varlığı kabul edilebilir. Öyle ki, Türklük, Kürtleri de kapsayacak biçimde kullanılır. Bir çeşit çok uluslu/kökenli/unsurlu Amerikalılık gibi. 3) Sindirme politikaları uygulanırken, zor yerine eğitim/ekonomi ağırlıklı yöntemler kullanılabilir. GAP projesi (75) ve GAP kanalı gibi. Bu bağlamda yedek güç Ecevit'in söylem ve önermeleri devreye girebilir.

Olası çözümlerde "Kürtleri *kutup değil de taraf* olarak gören, ayrı devlet kurmalarına, Ortadoğu'daki sınırların değişeceğine inanmayan(76) TBKP, gelişmeler karşısında Kürt hareketlerini üç kategoride toplamakta:(77)

Bir; Marksist akım. "12 Eylül'den sonra ciddi kan kaybına uğrayan, 25 yıllık deneyimi ve birikimi olan, yadsınmayacak potansiyele sahip. 1974-80 döneminde geri çekilen temsilcileri, yeniden mücadele alanına çıkıyor. 12 Eylül'den sonra yetişen genç kuşağın direnci, yurtdışı deneyiyle yeniden aktifleşecektir". Anlaşılan TBKP, Kemal Burkay, İ.Güçlü ve çevresini buna dahil edip, kendileriyle Paris Konferansı kararları doğrultusunda birleşmeye çalışmakta. Ayrıca gelişen mücadelenin meyvelerinden yararlanmayı ihmal etmemekte.

İki, ulusal demokrat akım: "12 Mart-12 Eylül tarafından hırpalanmış olsa da kent orta kesimleri ve kırlarda önemli potansiyele sahiptir. Köklü akımdır. Etkisi parlamentoya yansıyor." Gene TBKP, birinci akımla ikincisi arasında yeni bir bileşke bulma çabasında. SHP'li istifacıların parti kurma girişimlerinde böylesi projeler yok değil.

Üç, "Türk egemen çevreleriyle işbirliği içinde, Kürt sermayesini temsil eden liberal akım, Kısmi haklardan yararlanma tutumu izleyecektir. Kürt sermayesiyle birlikte yol

(75) Yeni Açılım, age...
(76) Umur Coşkun, Adımlar 3-16 Aralık 1989
(77) Yeni Açılım, agy. s.19

alacaktır.'' Son tasnifte eksiklik ve yanlışlıklar var. Çünkü Kürt sermayesi o denli bağımsız değildir. Ayrıca Batı'daki Türk ticaret burjuvazisiyle sıkı bağları var. Kaldı ki, TBKP'nin "demokrasi programı ve Kürt sorununa çözüm projeleri ve de sözü çok edilen şu kültürel özerklik planı'' arasında çok fark yok. Dolayısıyla her üç tasnifte yer alanlar da bunları onaylayabilirler. Çünkü devrim sözkonusu değildir. *Barış, diyalog ve demokrasidir* ana hedef.

Ama tümünün de gözardı ettiği gerçek şudur: Bahar rüzgârını estiren işçiyle, Kürt yoksul köylü hareketi tüm hesapları alt-üst edecektir. Ayrıca Türkiye'nin sorunları basit formüllerle ve reformcu planlarla çözülemeyecek kadar büyüktür.

... Ve
MAO ZEDUNG
Seçme Eserler I

Mao Zedung'un Seçme Eserler'inin Birinci ve İkinci Devrimci İçsavaş Dönemi (1924-1937) yazılarını derleyen ilk cildi

ÇIKTI TÜM KİTAPÇILARDA

"Gerçeği pratik içinde keşfedin ve gene pratik içinde kanıtlayıp geliştirin. Algısal bilgiden yola çıkın ve onu etkin bir biçimde ussal bilgiye vardırın; sonra ussal bilgiden yola çıkın ve hem öznel, hem de nesnel dünyayı değiştirmek üzere devrimci pratiğe etkin bir biçimde rehberlik edin. Pratik, bilgi, gene pratik ve gene bilgi. Her döngüyle birlikte pratiğin ve bilginin içeriği bir üst düzeye yükselir."

KAYNAK YAYINLARI

KAYNAK YAYINLARI

İsteme adresi: Başmuhasip Sok. No: 16 Talas Han Kat 4 Cağaloğlu/İST.
Tel.: 513 83 52 / 53

Yalçın Büyükdağlı

TBKP Programının Eleştirisi

1980 yılı ülkemizdeki siyasal gelişmeler açısından olduğu kadar, sosyalist sol için de bir dönüm noktası oldu. Bu tarihe kadar bütün parti, örgüt ve gruplar, kendi ideolojik ve politik çizgisinin pratiğini yaptı. 12 Eylül'le birlikte Türkiye'de yükselen gericilik dünya çapında yükselen sağ dalgayla da birleşince, sosyalist sol bir darbeyle karşılaştı. Bu dönemin ideolojik tahribatının faturası çok yüksek oldu. Pek çok sosyalist, düzen-içi konumlara geçti. 12 Eylül'den çıkış süreciyle birlikte sosyalist solda geçmiş mücadele çizgisini değerlendirme, bilanço ve son gelişmeler ışığında teori ve programları yeniden oluşturma dönemine girildi. Bu dönemde eski mevzilenmeler geride kaldı. Devrimcilik-reformculuk zemininde bir alt-üst oluş ve yeniden saflaşma yaşandı. Bu süreç halen sonuçlanmış değildir.

1980'den önce sosyalist sol içinde bir mihrak olan TKP ile ona yakın bir yerde konumlanan TİP, son yıllarda birleşerek TBKP adıyla ve yeni bir programla ortaya çıktılar. Bu yazıda TBKP'nin programını ele alarak inceleyecek ve SP programıyla karşılıklı bir değerlendirmesini yapacağız. İncelememize esas olan metinler, TBKP Programı ile TBKP önderlerinin yazı görüş ve açıklamalarıdır.

TBKP programı, yeni bir çağ tespitinden hareket etmektedir. Emperyalizm ve proleter devrimleri çağının değiştiği, artık yeni bir çağa girildiği, bu çağın kendine özgü özellikleri olduğu ve bu nedenle Marksist bir partinin programının artık 1917'lerden itibaren dünya çapında bir dalga olarak gelişen sosyalist hareketin programında farklı bir içerik kazanması gerektiği düşüncesindedir. Bu anlayışla hazırlanan program, gerçekten de önemli değişiklikleri içermektedir.

Çatışmanın değil, karşılıklı bağımlılık kavramının günümüz dünyasını belirleyen temel özellik olduğu, programın çeşitli yerlerinde ve programı açan çeşitli yazılarda altı çizilerek vurgulanmıştır. Gene bu çerçevede bilimsel teknolojik devrimin bir ürünü olarak ortaya çıkan nükleer savaş tehlikesinin karşılıklı bağımlılık ilişkisini zorunlu hale getirdiği, artık sınıf mücadelesinin, ulusal kurtuluş savaşlarının, her türlü savaş, çatışma ve mücadelelerin eskisi gibi olmadığı ve bir nitelik değişimi sürecine girildiği tespiti yapılmaktadır. Hem farklı sistemlere sahip olan ülkeler hem de bütün dünya ülkeleri arasında, ekonomik bir bütünleşmeye gitmeyen ülkelerin tecrit edilmiş bir ekonomi ile kalkınamayacağı belirtilmektedir.

Bu programın hazırlanmasına esas olan gerekçelerden birisi de artık devrimin, dünya devriminin ve yeni sosyalist dev-

1950 yılında Muş'ta doğdu. Aslen İzmirli'dir. İstanbul Teknik Üniversitesi'nden 1976 yılında yüksek mühendis (mimar) olarak mezun oldu. 1969 yılında Marksizmi benimseyerek PDA saflarında yeraldı. 12 Mart döneminde TİKKO davasından yargılandı. 1974 affıyla tahliye oldu. 1978 yılından sonra TİKP İstanbul İl Yöneticiliği ve Kartal İlçe Başkanlığı görevlerinde bulundu. 1986'dan itibaren Sosyalist Parti kuruluş çalışmalarına katıldı. 1 Şubat 1988 yılında kurulan SP'nin kurucuları arasında yeraldı ve SP Genel Sekreterliği'ne seçildi. Halen SP Genel Sekreteri.

rimlerin çok uzakta olduğu önemli değişikliklerin ortaya çıktığı bir dönemde ya devrim dönemlerine göre yapılan eski programlarda ısrar edecektik -ki, bu giderek toplumdan kopmaya, marjinalleşmeye hizmet edecekti- ya da bugün yaptığımızı yapacaktık, kapitalizm çerçevesinde yeni bir çözüm getirecektik." denilmektedir. "Biz" diyorlar, "Bunu yaptık. Kapitalizm çerçevesinde bir çözümleme olarak 'Barış ve Demokratik Yenilenme Programı'nı gerçekleştirdik."

Yeni Çağ Tespiti
Dünya Gerçeğine Aykırıdır

TBKP programının hareket noktası olarak aldığı "yeni çağ"ın tespiti, dünyamız gerçeğiyle taban tabana zıttır, dünyamız gerçeğini yansıtmamaktadır. Dünyamız, halen Ekim devriminden bu yana dünyayı tanımlarken belirttiğimiz, 4 başlıca çelişmeyle tanımlanmaktadır. Elbette önemli değişiklikler olmuştur. İnsanlığın gelişmesi, bilim ve teknolojik alanda atılan önemli adımlar ve ezilen ulusların, dünya işçi sınıfının, ezilen halkların verdikleri bağımsızlık, devrim ve sosyalizm mücadelesi sonucu dünyada çok büyük değişiklikler gerçekleşmiştir. Kapitalizm insanlığı, doğada ve insan doğasında yarattığı tahribatlarla, nükleer savaş tehlikesiyle tehdit etmeye başlamıştır. 19. yüzyılda veya 20. yüzyılın başlarında görmediğimiz birtakım yeni özellikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Fakat bu dört temel çelişme çözülmüş müdür?

Emperyalistlerle Ezilen Haklar
Arasındaki Çelişmeler Keskinleşiyor

Dünyada artık çok az sömürge kalmış, eski sömürgecilik yerini yeni sömürgeciliğe bırakmıştır. Siyasi bağımsızlığı olan ülkeler ortaya çıkmıştır. Bugün 150'ye yakın Birleşmiş Milletlere üye ülke vardır ve büyük bir kesimi, 1945'ten sonra bağımsızlığına kavuşmuş olan ülkelerdir.

Kuzey-Güney çelişmesi şeklinde tanımlanan sanayileşmiş ülkelerle dünyanın yoksul ülkeleri arasındaki çelişme, giderek derinleşmektedir. Bu gelişme, ezilen ülkelerde tepkileri şiddetlendirmektedir. Kapitalizmin son on yılda uyguladığı ekonomik bunalımın yükünü emekçi sınıfların, mazlum halkların sırtına yıkan Friedmancı politikalar iflas etmiş, özellikle Latin Amerika, Türkiye vb. ülkelerde bu uygulamalar büyük tepki doğurmuş, büyük kitle hareketleri gelişmeye başlamıştır. Bu hareketler, kapitalist sistemi derinden sarsmaktadır. Ezilen halkların, ezilen ülkelerin ve dünya işçi sınıfının mücadelesi sonucu, dünyanın geleceğini temsil eden güçler açısından önemli mevziler kazanılmıştır. Emperyalizm ve ezilen milletler arasındaki çelişme, değişik biçimlere bürünerek devam etmektedir. Hatta ezilen halkların uyanışıyla ve kazanılan mevzilerle orantılı olarak olaya yaklaştığımızda, daha da kapsamını genişleterek devam etmektedir. Emperyalizmin yeni sömürgecilik yöntemleriyle tahakkümünü sürdürdüğü 3. Dünya ülkelerinde artık nihai kurtuluşun halk devrimleri ile gerçekleşeceği bir aşamaya gelinmiştir. Dünyanın bu kesiminde, halk güçleri açısından toplumsal devrimlerin koşullarının olgunlaştığı bir süreç yaşanmaktadır. Sömürgeciliğe sonuç alıcı darbelerin vurulması için anti-sömürgeci mücadelelerle bir birikim oluşması gerekmişti. Yeni sömürgeciliğe karşı mücadele de benzeri bir süreci yaşıyor. Sömürgeci sistemden kurtuluşun bazı öncüleri vardı. Ancak bu sistem, 1945-1980 arasındaki ulusal kurtuluş savaşlarıyla öldürücü darbeler aldı. Emperyalizmin kurduğu sömürgeci sistemler, iskambilden yapılan şatolar gibi 30—35 yıllık kısa bir tarih sürecinde yıkıldı gitti. Şimdi bu sistemden, G.Afrika, İsrail vb. birkaç artçı kalmıştır. Bunların da sonunun yakın olduğu anlaşılmaktadır. Sömürgeciliğe son veren ama emperyalizmin ekonomik, siyasi kültürel vb. yeni sömürgecilik yöntemlerinin tutsağı olan mazlum halklar, şimdi de bu cephede mücadele veriyor. Bu ülkelerde işçi sınıfının ve diğer toplumsal katmanların gelişmesi gündemdeki halk devrimlerinin sağlam bir öncüye kavuşması ve sosyalizmin kitlesel bir te-

mele oturmasının koşullarını yaratıyor. Asya, Afrika ve Latin Amerika, halk devrimlerine duyduğu büyük ihtiyaç ve zorunlulukla, dünya devriminin fırtına merkezleri olmaya devam ediyor. Emperyalizmin, bu ülkeler üzerindeki hakimiyet sistemlerinin altı hızla oyuluyor. Yeni sömürgeciliği de, aynen sömürgecilik gibi hızlı bir çöküş bekliyor.

Gelişmiş kapitalist ülkelerle, Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın ezilen halkları arasındaki çelişme, uzlaşmaz bir karaktere sahiptir. Sömürü baskı ve tahakküme dayanan emperyalist hakimiyet sisteminden devrimci bir kopuşun dışında kurtuluş olmadığını, ezilen halklar yaşadıkları olaylarla hergün bir kez daha görüyorlar. Kapitalizmin merkezleri, üretim ve tüketim hummasıyla bir "bolluğun" içinde boğulurken, dış borç vb. yöntemlerle oluşan emperyalizmin yeni sömürgeci boyunduruğu nedeniyle mazlum halklar açlık ve kıtlık içinde yaşamakta, Afrika'da yıllardır görüldüğü gibi çocuklar açlıktan kırılmaktadır. Bu iki dünyayı "karşılıklı bağımlılık" teorisiyle buluşturmayı deneyen TBKP programı, tercihini yapmıştır. O, bugünkü statükoyla, gelişmiş sanayi ülkeleriyle, tekelci kapitalizmle kendini birleştirmiştir.

Dünyanın Büyük Bölümünde Burjuvazi-Proletarya Çelişmesi Keskinleşiyor.

TBKP "Karşılıklı bağımlılık" kavramını sınıflararası alana uygulayarak, proletarya-burjuvazi çelişmesinin eski anlamını yitirdiğini iddia ediyor. Bu iddia sadece gelişmiş kapitalist ülkeler için değil, bütün dünya ve bu arada Türkiye'deki proletarya-burjuvazi çelişmesi içinde ileri sürülüyor.

Çağımızda dünyamızdaki gelişmeleri etkileyen en önemli çelişmelerden birisi olan proletarya-burjuvazi çelişmesi, TBKP'nin iddiasının aksine özellikle 3. Dünya, ülkeleri, Doğu Avrupa, SB. ve Çin'de keskinleşmekte, insanlığın gündemine büyük toplumsal hareketleri sokmaktadır. Emperyalist hakimiyetten kurtulamayan 3. Dünya ülkelerindeki işçi sınıfı, uygulanan "istikrar programları"nın başlıca hedefi olmakta, yaşam koşullarının kötüleşmesi, mevcut hak ve özgürlüklerinin gaspedilmesi sonucu giderek daha radikal mücadelelere yönelmektedir. Bu ülkelerdeki toplumsal muhalefette işçi sınıfının öncü rolü giderek daha belirgin hale geliyor. Bu bölgelerde işçilerin ağırlıklı olduğu büyük kitle hareketlerinin gelişmesi nedeniyle kapitalist sistemi bir sosyal patlama korkusu sarmaktadır.

İşçi sınıfının radikalleşmesi, emperyalizme karşı ulusal tepkilerle birleşince, mevcut rejimleri derinden sarsan kitle hareketlerine yolaçmaktadır. Gelişmeler yeni halk devrimlerinin dayatmaya başlayacağını gösteriyor.

İşçi sınıfı mücadeleleri açısından Doğu Avrupa, Sovyetler Birliği ve Çin'de ise, yeni bir tarihi dönem başlamıştır. Polonya'dan sonra, Sovyetler Birliği, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Çin gibi ülkelerde işçi sınıfı, özgürlük, yaşam koşullarının düzeltilmesi, rüşvet ve yolsuzlukların önlenmesi gibi, taleplerde bürokratik rejimlere karşı büyük kitleler halinde mücadeleye atılmıştır. Bu mücadeleler gündemine, siyasi iktidar hedefini de almaya başlıyor. Bu ülkelerdeki mücadelelerin doğrudan iktidar sahiplerini devirmeye girişmeleri, bu eğilimin oldukça güçlü olduğunu gösteriyor. İşçi hareketinin ilk kez bu denli yaygın ve kitlesel bir şekilde çıktığı Sovyetler Birliği'nde, Sibirya'daki grev komitelerinin yerel iktidar organlarına dönüşmeye başlaması ilginç bir gelişmedir.

Bu ülkelerdeki işçi hareketinin durulmasının mümkün olmadığı görülüyor. Emekçileri yıllardır ezen bürokratik yönetimlerin, istikrarı sağlamaları olanaksızdır. Kapitalizmle bütünleşme programlarının da sonu hüsrandır. Sosyalizmin başarılarını hedef alan işsizlik, ücretlerin düşürülmesi, sosyal hakların tırpanlanması vb. uygulamalar, emekçilerin tepkilerini daha da fazla şiddetlendirecektir. Orta ve uzun vadede işçi hareketinin gelişmesi temelinde bu ülkelerde bir emekçi seçeneğinin büyüdüğü görülecektir. İşçi hareketi daha bugünden sosyalizmin ufkunu açmaktadır.

TBKP, bu gelişmeleri görmüyor, emekçileri görmezlikten gelen tutumunu sürdürüyor. Olgulara kapalıdır, kulağını bu sistemdeki tıkanıklığı kapitalizm aşısıyla açmaya

çalışan Gorbaçovlara dayamıştır.

TBKP, kaderini dünyanın bugünkü düzeniyle birleştirmiştir. Türkiye işçi sınıfına yaklaşımı da bu anlayışın ürünüdür.

"Proletarya kavramı, giderek, tarihsel önemi ağır basan bir kavram durumuna geliyor. Çağdaş üretici, artık 'zincirlerinden başka yitirecek şeylere" de fazlasıyla sahip bulunuyor. "Global sorunların öneminin bilince çıkması, nükleer ve doğal yıkım tehdidinin tüm boyutlarıyla algılanması bir yandan sistemler ve devletler arası işbirliği anlayışını güçlendirirken, öte yandan da işçilerin yitireceği şeylerin -en başta, bütün bir dünya- önemini onlara duyumsatıyor. Son çözümlemede patronların da işçilerin de aynı kayıkta oldukları bilinci yaygınlaşıyor. Ve bu yalnızca global anlamda değil, ülke ve işyeri bazında da somutlaşıyor; ekonominin ve işyerinin kaldıramayacağı istemleri artık eskisi gibi, rekabetçi anlayışla kolayca öne sürülemediği, sürülse bile, genel bir kamuoyu bulamadığı görülüyor." (Celal A.Kanat, Y.Açılım Kasım 1989 S. 6-7)

1980'li yıllarda önce uygulanan politikalarla en temel hak ve özgürlükleri gaspedilen, özgürlüğün olmadığı bir dönemde dış patentli istikrar programlarıyla alım gücü % 60 düşürülen, yaşamak için ayağa kalkmaktan başka çaresi kalmayan işçi sınıfımızın düzenin nimetlerine fazlasıyla sahip olduğunu iddia ediliyor. TBKP, böylece Türkiye işçi sınıfını "tarihe karıştırıyor."

Açlık ve sefalet tehdidi altındaki işçiye lüks ve sefahat içinde yüzen patronlarıyla "aynı kayıkta" oldukları hatırlatılıyor. Aman, deniyor "ekonominin, işyerinin kaldıramayacağı istemleri öne sürme."

İşçi sınıfımız bu satırların yazıldığı 1989 yılında, yeri göğü sarsan milyonu aşkın katılımla tarihinin en kitlesel ve sürekli eylemini gerçekleştiriyordu. İşçi eylemi bütün dengeleri alt-üst ediyor, düzenin yasaları işletilemez hale geliyor, işçi kendi yasasını fiilen yürürlüğe koyuyor, "istikrar programını uygulayan" ANAP iktidarına da bilgisayarların gösteremediği büyük bir darbe indiriyordu.

Bu dalganın arada bir soluklanarak devam edeceği anlaşılmaktadır. Çünkü, bu terazi bu ağırlığı çekmiyor, işçi hareketi ülkelerin kaderini değiştirecek bir demokrasi dinamiği olarak ayaktadır ve düzen sahiplerini "istikrarsızlık" ve "sosyal patlama" korkusu sarmıştır.

TBKP'nin de aynı korkudan muzdarip olduğu anlaşılıyor. Bir "komünist" akım işçi hareketinden korkuyorsa, varlık nedenini ortadan kaldırmış demektir.

Kapitalist Ülkelerde İşçi Sınıfı ve Kapitalizmin Çelişkileri

İşçi sınıfının kapitalist ülkelerde reformcu konumlara kayması, TBKP'nin Türkiye değerlendirmesine aynen aktarılmaktadır. İşçi sınıfımızın gerçek durumunu ülkemizin olgularında değil, Batıda kapitalist ülkelerin işçi sınıflarının durumuyla ilgili yayınlanan analizlerde arayan tutumun saçmalığı ortadadır. TBKP, sanki İsveç'te yaşamaktadır. Ancak bu analizlerin bile kapitalist ülkeler işçi sınıfının gerçeğinin sadece bir yüzünü yansıttığını, bütünün analizinin çok farklı sonuçlar ortaya çıkardığını belirtmek gerekir.

Kapitalist ülkelerin dünyanın mazlum uluslarını sömürmesi, bu ülkelerde işçi sınıflarının bu sömürüden pay alması nedeniyle belli ölçülerde reformculaştığı bilinmektedir. Kapitalizm ezilen ülkeleri ve doğayı bir potansiyel kâr deposu olarak görüp, alabildiğine soyup soğana çevirirken, kendi ülkesinde sınıf çelişmelerini bir ölçüde törpülemeyi başarmıştır. Ancak bu sorunun bir yanıdır. Öte yandan itici gücü azami kâr olan bireysel rekabet sistemi (kapitalizm) kendi ülkesinin insanını robotlaştırmış, kâr amacına hizmet eden üretim-tüketim hummasının bir piyonu haline getirmiş, dostluk, sevgi, dayanışma, aşk vb. her türlü insani özelliği öldürerek aslında insan varlığına büyük darbeler indirmiştir. Kapitalizmin bireyleri yaşadıkları çevreye, hayata yabancılaştıran özelliği nedeniyle bu ülkelerde yalnızlaşmış bunalımlı insan tipi artık sıkça rastlanır hale

gelmiştir. Kapitalizmin insanda yarttığı ağır tahribattan en çok işçi sınıfı nasiplenmiştir. Kâr hırsının insanın yanısıra doğada yarattığı tahribat, bu ülkelerdeki toplumsal muhalefetin kapitalizm karşıtı bir özellik kazanması yönünde elverişli bir zemin ortaya çıkarmıştır. Dünyanın giderek insan varlığının yaşayamayacağı kadar kirletilmesi korkusu kapitalist ülkelerde önümüzdeki on yıllarda kâr sistemiyle insan ve doğa arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi milyonların önüne getirecektir. Avrupa'da Yeşil Hareket'in hızlı güçlenmesi, bu yeni olgunun sonucudur. Ezilen halkların emperyalist sistemden kopuş yönündeki yeni mücadele dalgaları, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki dipten gelen büyük değişiklik taleplerinin başarıları bu olguyla birleştiğinde, kapitalist ülkelerin bütün dengeleri altüst olacaktır. Aslında orta ve uzun vadede bütün bu olgular birarada değerlendirildiğinde, kapitalizm açısından "istikrar'ın bıçak sırtında olduğu görülüyor.

TBKP bütün bu gelişmeleri değerlendirmiyor. Sosyalizmin ufkunu açan olgulara dayalı yeni analizler yapma çalışmasına rastlamıyoruz. Bugün, TBKP kapitalizmin ideolojik propaganda merkezlerinin etki alanı içindedir. Sosyalizmin iflasını ispatlayarak kapitalizmin sonsuza değin yaşayacak bir sistem olduğu propagandası, TBKP'yi o denli etkilemektedir ki; bir yandan kapitalizmin zaaflarını ve insan varlığıyla olan uzlaşmaz çelişkisini görmüyor, öte yandan kapitalizme en az 35-40 yıllık bir istikrar dönemi biçiyor. Program ve politikalarını bu değerlendirmeye dayanarak mevcut statüko üzerine inşa ediyor. Bu tutumun kaynağı, TBKP'nin kendine seçtiği konumdur. İstikrarsızlık ve kriz korkusu onu kapitalizmin propaganda temalarına sarılmaya yöneltiyor.

Emperyalistler Arasındaki Çelişmeler Ortadan Kalkmadı

TBKP, emperyalistler arasındaki çelişmeleri analizlerinden kaldırmıştır. Çatışmanın yerini karşılıklı bağımlılığın aldığı tezi, emperyalistler arası çelişkiler alanına da yansıtılmaktadır. Marksizmin emperyalizm ile ilgili analizleri terkedilmiştir. H.Kutlu "Lenin emperyalizm tahliliyle savaşları kaçınılmaz görürken, biz bu görüşün eskimiş olduğunu söylüyoruz" (*Y.Açılım*, S.16 Sayfa 8) derken, bu tutumu açıklamaktadır. Böylece Kautsky'lerin eski tezi yeniden "yeni bir tez" olarak savunuluyor.

Bu tespit gerçeği yansıtmıyor. İnsanın insan tarafından sömürüldüğü düzen, azami kâr amacıyla dünyayı haraca kesmek isteyen tekelci kapitalist merkezler varoldukça, emperyalistler arası çelişmeler de varlığını sürdürecektir. Bunu ortadan kaldırmak için azami kâr için rekabeti, yani kapitalizmi yok etmek gerekir.

Nitekim dünya hakimiyeti peşinde koşan güçleri değerlendirdiğimizde emperyalistler arası çelişmelerin uzlaşmaz karakterinin değişmediği, sadece konjonktürel bir yumuşama dönemine girildiğini görüyoruz.

Emperyalist güçler arasında kuvvet ilişkilerinde önemli değişiklikler yaşanıyor. Yeni bazı kuvvetler güç topluyor. ABD ile SB arasındaki askeri rekabet sürüyor. Bütün yumuşama görüntüleri ve silahsızlanma görüşmeleri, dünyada yaygın bir şekilde iki süper devletin askeri rekabetinin sürdüğünü gizleyemiyor. Ekonomik rekabette son on yılda öne gecen Japonya silahlanmaya başlıyor. Bu ülke savunma sınırını bin mile çıkardı. Ekonomik planda, emperyalistler arası rekabetin başlıca üç kuvveti Japonya, ABD ve Avrupadır. Ekonomik rekabet, Japonya-ABD ve Japonya-Avrupa arasında şiddetleniyor. Sovyetler Birliği ekonomik alanda dördüncü sıraya düştü ve bir tıkanıklık yaşıyor.

Son gelişmelerle birlikte rakebetin merkezi Avrupa'dan Pasifik'e kayıyor. Bu bölge, büyük insan ve hammadde kaynağına sahip. Ayrıca oldukça geniş bir alan. ABD, Kanada, Japonya, Çin, Sovyetler Birliği, Avustralya gibi önemli kuvvetler ve yeni sanayileşen Kore, Hong Kong, Singapur, Tayvan gibi ülkeler de bu bölgede bulunuyor. 1. ve 2. Dünya Savaşları'nda, Avrupa üzerindeki rekabetin belirleyici olduğu düşünülürse, Pasifik'in rekabetteki muhtemel bir çalışmanın potansiyel merkezi olmaya doğru geliştiği

tespit edilebilir.

Bu gelişmelerle birlikte, Avrupa ve Sovyetler Birliği çekişmesi yumuşuyor, Atlantik'ten Urallara Avrupa projesi tartışılmaya başlıyor. Gorbaçov "Ortak Avrupa Evi" konusunu işliyor. Bir proje olarak gelecekte Avrupa ile Sovyetler Birliği'nin birleşme olasılığından bahsedilebiliyor.

Doğu Avrupa'daki son gelişmeler, Polonya, Macaristan, Yugoslavya, Çekoslovaya, gibi ülkelerin AT'ne katılmaları ihtimalini de gündeme getirdi. Doğu Almanya'daki büyük altüst oluşla beraber "Birleşik Almanya" tartışması güncelleşmeye başladı.

Bütün bu gelişmeler, NATO'nun varlık nedeninin kalkmakta mı olduğu sorusunu gündeme getirdi. NATO'nun işlevi sorusu Türkiye açısından NATO'dan çıkmanın objektif koşullarını olgunlaştırıyor.

Sonuç olarak, dünyamızda çok kutupluluğa doğru gidiş gözleniyor. Bu durum dünya halkları açısından yeni olanak ve fırsatları önümüze getiriyor. Kapitalist sistemin çok kutuplu bir yapıya doğru yol alması devrimlerin gelişmesi için elverişli koşullar yaratacaktır.

Emperyalistlerarası rekabetin analizi, TBKP'nin tespitlerinin tersi bir tablo ortaya çıkarıyor.

Halkların Mücadelesi Durgunluğu Altediyor.

TBKP, kapitalist sistemin en az 40 yıllık istikrarından bahsederken, son yıllarda halkların mücadelesi tekrar bir yükselişe geçti. Dünya çapında mücadelelerin dibe vurduğu dönemin geçici olduğu, bu mücadelelerle görüldü.

Yeni muhafazakarlığın yoğun sömürü ve ezme anlamına gelen uygulamalarına karşı halkların tepkisi çok daha derinden ve kitlesel bir dalga olmuştur. Öte yandan yeni bir cephe açılmıştır. Eskiden sosyalist olan ülkelerde milyonlarca insan bürokratik yönetimlere karşı mücadeleye başlamıştır. Bürokratik yönetimler, sanki bir otomatiğe bağlanmış gibi devrilmektedir.

Yeni kitle mücadelesi doğrudan demokrasi talep ediyor. Bu hareketler sürekli ve oldukça inisiyatifli bir özelliğe sahip.

Bu hareketler kapitalist ülkelerin düzenini de sarsacaktır. Özellikle Doğu Almanya'daki hareketten sonra ABD, İngiltere, B.Almanya gibi kapitalist ülkelerin yöneticilerinin de bundan duydukları kaygı ortaya çıktı.

Gerek Doğu Avrupa, SB ve Çin gerekse 3. Dünya ülkelerindeki kitle hareketleri, dünyanın düzenini bozmada zincirleme etkiler yapacaktır. Gök kubbenin altındaki kargaşalık büyümektedir. Bu iyi bir şeydir. TBKP'nin tersine bütün bu kitle hareketlerini coşkuyla karşılıyoruz.

Nükleer Savaş Korkusu ve Teslimiyet

Nükleer savaş korkusu ve teslimiyet TBKP'nin tezlerinin önemli bir dayanak noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle savaş ve barış konusunda Kautsky ve Kruşçevlerin paslanmış tezlerine sarılmışlardır. Ulusal Kurtuluş Savaşlarının, halkların devrim mücadelelerinin, sınıf mücadelelerinin nükleer savaş tehlikesi nedeniyle eski anlamlarını yitirdiği değerlendirmesi açıkça yapılmaktadır. "Lenin emperyalizm tahliliyle savaşları kaçınılmaz görürken biz bu görüşün eskimiş olduğunu söylüyoruz." (H. Kutlu, *Yeni Açılım*, sayı 16 sayfa 8) denilerek emperyalizm çağında savaşların kaçınılmaz olduğu tezi reddedilmektedir.

Bu tutumun gerekçesi "Bilimsel teknik devrim sonucunda, hem insanlığın ilerlemesi için son derece geniş olanaklar, hem de tahrip gücü son derece yüksek silahlar ortaya çıkmıştır. Karşımızda benzeri görülmedik bir durum var. Ya nükleer bir savaşta hep birlikte yok olmak ya da birlikte sağ kalmak. Üçüncü bir yol yoktur." (TBKP programı s. 11) şeklinde açıklanarak bütün çelişmelerin ve mücadele tepkilerinin önüne "ön-

koşul barış" şiarı geçirilmektedir. Daha genel planda ise "çağımızda savaşların kaçınılmaz olduğu düşüncesinin yok olması ile birlikte, çağlar boyu günümüze dek süren 'çatışma kategorisi' değişmiştir artık. Bu durum tarihsel, devrimsel yeni bir durumdur ve 'karşılıklı bağımlılık' yeni bir dünya görüşünü hazırlayan temel konsepttir. Marksist teorimizin bütün kavramlarını, çağımızın yeni düşüncesini, dünya görüşünü belirleyen 'karşılıklı bağımlılık' kategorisinin ışığında gözden geçirmek, yenilemek durumundayız" (H.Kutlu, *Yeni Açılım* sayı: 15 sayfa: 12) denilerek bütün teorinin çatışma (mücadele) yerine bağımlılık (uyum) ilişkisi perspektifiyle değiştirilmesi gerektiği belirtiliyor.

Bu tezlerin tamamı Gorbaçov'dan kopyadır. Sovyetler Birliği'nin yaşadığı tıkanıklık, tıkanmanın nedeni olan taşlaşmış, bürokrat yönetimin hakimiyetini sarstı ve yeni anlayışları gündeme getirdi. Bugün SB'nin çıkarı gerilimin kalkması ve yumuşamanın hakim olmasından yanadır. 1980 öncesi ise, SB bunun tersi bir politika izliyordu. TBKP'nin o gün ve bugün benimsediği politikalar bu tutumla tam bir paralellik gösteriyor. SB'nin ABD vb. ülkelerle ilişkilerini yumuşatmaya yönelik politikaları, TBKP'ye de, Türkiye hakim sınıfları ve düzene 'ıslah oldukları'nı ispatlama çabası şeklinde yansımaktadır.

Savaş ve barış konusundaki tezleri de işçi sınıfı ve yoksul köylü mücadeleleri başta olmak üzere her türlü düzen karşıtı tepkinin söndürülmesi gayretine hizmet ediyor. Böylece düzene sadakatin teorik temelleri oluşturuluyor. Bu teorik temellere dayanarak kitlelere pasif kalma propagandası yapılmaktadır. "Kıpırdamayın, denge bozulur, kıyamet kopar" vurgusu TBKP'nin söylemine egemendir. Hak talep eden, Türk-İş'teki ağaları devirmek için ayağa kalkan işçiye "patronunu zora sokacak taleplerde bulunma" "Şevket Yılmazsız olmaz" çağrılarının yapılması bu anlayışın pratiğe uygulanmasıdır.

"Savaşların kaçınılmaz olduğu düşüncesinin yok olduğu"nun iddia edildiği günümüzde, dünyamızın pek çok yerinde savaşlar sürüyor. Ulusal Kurtuluş Savaşları, çeşitli ülkelerdeki devrim mücadeleleri, bölgesel savaşlar, emperyalist ülkelerin mazlum halklara karşı yürüttüğü haksız savaşlar vb. durmaksızın devam ediyor. Salvador, Nikaragua, Lübnan, Filistin, Peru, Kamboçya, Afganistan, Filipinler, Namibya, Güney Afrika, Fas vb. ilk planda aklımıza gelen fiili savaş alanları bunlar. Bu arada ülkemizin Güneydoğusu'nda da giderek büyüyen bir savaş durumu var. Ayrıca dünyanın pek çok bölgesi, dünya denizleri hegemonya mücadeleleri veren ülkelerin işgal ya da denetimi altında. Bütün yumuşama görüntülerine rağmen gene silahlanmaya bütçelerden büyük miktarlar ayrılıyor. 2. Dünya savaşının mağluplarından Japonya hızla silahlanmaya başladı. Dünya hakimiyeti için uzaydaki askeri amaçlı faaliyetlere büyük kaynaklar harcanıyor. Nükleer silah üretimi ABD-SB arasındaki silahsızlanma görüşmelerine rağmen sürüyor. Nükleer silah üreticileri arasına yeni ülkeler katılıyor.

Bu tabloya rağmen savaşların kaçınılmaz olduğunu reddetmek gerçeklere karşı savaş açmak değilse nedir? İnsanın insan tarafından sömürüldüğü, emperyalizmin varolduğu, dünyanın büyük bir alanının emperyalist tahakküm altında tutulduğu bir dünya düzeninde savaşlar kaçınılmazdır. Baskı, sömürü, tahakküm ve kapitalizmin azami kâr yasasının olduğu bir dünyada savaşların çıkmasının elverişli bir zemini var demektir. Savaşları dünya yüzünden kaldırmak için emperyalizmi, insanın insan tarafından sömürüsünü, eşitsizliği, yoketmek, refah ve bolluk toplumuna ulaşmak gerekmektedir.

Nükleer savaşların insan soyunu büyük bir tehditle karşı karşıya bıraktığı doğrudur. Ancak bu tehdit aynı zamanda insanlığı bu korkunç silahı başına bela eden emperyalist sistemin varlığını sorgulamaya, bu sistemle insan soyu arasındaki uzlaşmaz çelişmeyi görerek, bu çelişmeyi insan soyu yararına çözmeye zorlamaktadır. Savaşların kaynağı olan insanın insan tarafından sömürüsünü kaldırmak, emperyalizmi yoketmek, her türlü eşitsizliğin kaynağını kurutmak insanlığın önüne geciktirilmeden yerine getirilmesi gereken bir görev olarak çıkmaktadır.

Nükleer savaşı önleyecek tek tutum savaşın kaynağını kurutacak kuvveti örgütle-

mek, emperyalizme ve her türden gericiliğe karşı kararlı bir mücadele yürütmektir. Ezilen uluslar ile savaşın kaynağı olan emperyalist ülkelerin halklarının birleşmesi için mücadele etmek gerekir. Bunun koşullarının giderek olgunlaştığı, dünya düzeninin bozulduğunu bundan önceki bölümde belirtmiştik. Daha bu günden dünyanın çeşitli yerlerinde emperyalizme ve her türlü gericiliğe karşı yürütülen mücadeleler savaş kaynaklarının elini ayağını bağlamaktadır. Örneğin Afganistan ve Vietnam halklarının en güçlü nükleer silah stokuna sahip süper devletleri yenilgiye uğratmaları, dünya barışının korunmasına yapılan büyük hizmetlerdir. ABD'nin 1970'lerde girdiği kriz ile SB'nin bugünkü bunalımında bu ve benzeri mücadelelerin büyük payı olmuştur. Bu mücadelelerle zor duruma düşen süper devletlerin hareket yeteneklerinin azaltılması dünya halklarının yararına olmuştur. Bugünkü silahsızlanma görüşmelerinde atılan bazı adımlarda bu mücadeleler belirleyici rol oynamıştır.

Savaşı önlemenin yolu, TBKP'nin belirttiği gibi boyun eğme ve teslimiyet olamaz. Ezilen ulusların, mazlum halkların ve işçi sınıfının emperyalizme ve diğer gericilere vurduğu her darbe dünyamızı savaşsız bir çağa ulaştırma yolunda atılan adımlardır. Dünyanın mazlumları bağımsızlık, özgürlük ve refah için savaşmaya mecburdurlar. Emperyalizmin tahakküm altına almak amacıyla müdahale ettiği bir halkın savaşmaktan başka çaresi var mıdır? Marksistlerin görevi bu ve benzeri haklı savaşların yanında yeralmaktır. Her türden savaşa karşı olmak gibi bir tutum Marksist değildir. Marksistler bağımsızlık, özgürlük ve refah için mazlum halkların verdikleri mücadeleleri desteklerler. Emperyalizmin ve diğer gericilerin dünya hakimiyeti, sömürü vb. amaçlarla yürüttükleri haksız savaşlara şiddetle karşı çıkarlar.

Bütün yenilik iddialarına rağmen TBKP'nin nükleer savaşla ilgili tezleri Kruşçev'lerin cephaneliğinden alınmıştır. Kelimeler bile aynıdır. Haklı savaş ve mücadelelerin önüne nükleer savaş tehdidinin geçirildiği anlayış, *Yeni Açılım*'da "Sosyalizmi Hamam Böcekleri Kuramaz" diye ifade edilirken Kruşçev de 1960'larda devrimci ilkeleri savunan Marksistleri "kelleler gittikten sonra ilkeler neye yarar" diye eleştiriyordu. Dünyanın o günkü dengesinin bozulmasından korkan Kruşçev mücadele taleplerini "Hepimizin yaşadığı Nuh Gemimiz yok olur" diye bastırmaya çalışırken, bu gün TBKP "gezegenimiz yok olur" diye aynı görevi yerine getirmek için gayret gösteriyor. Bu tezin geçmişi Kautsky ve Bernstein'lere kadar uzanıyor. O gün dünya düzeninin bozulmasından korkarak kendi emperyalist burjuvazilerin yanında yeralan Kautsky'ler mazlum ulusların ve kendi proleterlerinin sömürü ve tahakküm altında tutulduğu düzeni savunurlarken, aynı görüşlerle ortaya çıkmışlardı.

Tarih Kautsky ve Kruşçev'leri mahkum etti. Mazlum uluslar, ezilen halklar ve dünya proleterleri sömürü baskı ve haksızlıklara karşı mücadele ederek çok önemli başarılar kazandılar. Yüzyılımızın başından bu yana dünyanın düzeni kaç kez bozuldu. Statükonun yanında yeralanlar kaybettiler. Tezleri iflas etti.

Aynı akibet günümüz statükosunun yanında yeralanları da beklemektedir.

Bilim ve Teknoloji'deki Gelişmeler Sosyalizmin Şartlarını Olgunlaştırıyor

Bilimsel teknolojik devrimin, kapitalizmin istikrarını sağladığı ve sosyalizmin iflasını gerçekleştirdiği yönündeki kapitalist propaganda da, TBKP'yi kuvvetle etkilemiştir. Oysa bilim ve teknolojideki gelişmeler, kapitalizmle insanlık arasındaki çelişmeyi daha keskin bir hale getirmektedir. Örneğin otomasyon, üretim sürecinde daha az zamanda daha çok üretim yapılmasını sağlayacak, insanın kendini geliştirmesi, kültür, sanat, spor vb. faaliyetlere zaman ayırması olanağını artıracaktır. Böylece, Marksizmin, sosyalizmin ileri aşamalarından üretici güçlerin gelişmesi sonucu çalışma süresinin günde birkaç saate düşerek insanın kendini geliştirmesi için bol zaman kalacağı, öngörüşünün doğru olduğu görülmektedir. Kapitalizmde ise, insanın ihtiyacı değil, kapitalistin azami kârı üretimin amacı olduğundan, otomasyon işsizliği arttıran bir rol oynamaktadır.

Kapitalizmle otomasyon arasında bu nedenle esaslı bir çelişme vardır. Otomasyonun sınırsız bir şekilde gelişmesi ancak üretim araçlarının kollektif mülkiyetiyle mümkün hale gelebilir. Teknolojideki gelişme, toplum açısından, kapitalizmde işsizlik, sosyalizmde ise, refah ve bol zaman gibi toplumsal gelişme açısından iki zıt sonuca yol açıyor. Kapitalizm, toplumsal tepkileri hesaba katmak zorunda kaldığından, teknolojinin gelişmesini frenlemektedir. Kapitalist, azami kâr amacı ile güdülendiğinden, bu amaçla uyuşmayan teknolojik yenilikler uygulamaya konulmamaktadır.

Doğa yaşanmaz hale getirilmekte, sanayi ülkeleriyle az gelişmiş ülkeler arasındaki uçurum giderek büyümektedir. Sosyalizmin emrindeki bilim ve teknolojiyle bunun zıddı gelişmeler olması pekâlâ mümkündür. Kapitalizmin pek çok özelliğini üzerinde taşıyan SB, Doğu Avrupa vb. bürokratik rejimlerin bunu başarması olanaksızdır. Son gelişmelerle bizzat kendileri bunu itiraf etmişlerdir. İnsanı esas alan bir emekçi sosyalizmi, insanlığa bu yönde önemli mesafeler aldıracaktır. Üretici güçlerin şu andaki seviyesiyle insan için üretim ve adil dağıtım ilkeleriyle dünyada açlık, sefalet ve salgın hastalıklar ortadan kalkabilir, bütün insanlık yiyecek, giyecek, ısınma, sağlık, eğitim gibi asgari ihtiyaçlarını karşılar hale gelebilir. Ancak, azami kâr düzeni bunu olanaksız kılıyor.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, önümüzdeki on yıllarda insanlığa kapitalizmin devam etmesinin saçmalığını daha açık bir biçimde gösterecektir.

TBKP ise, bürokratik rejimleri sosyalizmle özdeşleştirdiği ve sosyalizmin kazanımlarını değerlendirmediği için, bu gelişmelerden ters sonuçlar çıkarıyor.

Sınıflarüstü Devlet Anlayışı

TBKP önderleri devletin evrim yoluyla demokratikleştirileceği anlayışını net bir şekilde savunuyorlar. Haydar Kutlu bir yazısında, bunu, Kıvılcımlıcı tezleri de savunarak teorik temellerine oturtmaktadır. "Barış ve demokratik Yenilenme Programı"nın teorik gerekçeleri de böylece açıklanmış oluyor.

"Batıda bu dinamizm devlet-toplum (sivil toplum-üretici toplum) çatışmasının ürünüyken, Osmanlı'da bizzat devletin içindeydi. Devlet-toplum çatışması yoktu ya da çok zayıftı... Despotik-ümmetçi Doğu Toplumunun bir özelliği bu. Çatışma bugün de geçerli. Ne var ki, kapitalizmin yukardan aşağıya yavaş ve uzun bir süreye yayılmış da olsa gelişimi bir ikinci çatışma (dinamik) odağı doğurdu: Merkez-toplum, (üretici-toplum ama henüz sivil toplum değil. Sivil toplum her iki çelişmenin çözümü değil, aşılması ile doğacak olan ve doğmaya başlamış birşey). Demokratik, köklü (radikal) yenilenmenin, henüz bir devrim (eski anlayışımızla) gerekliliği doğmadan ya da onu beklemeye gerek olmaksızın "devletin demokratikleşmesini" sağlayacak büyük dinamizm, bir bakıma tarihsel fırsat Merkez-Çevre, Merkez-Toplum çelişmelerinin üst üste düşmesidir (12 Eylül'e teşekkür etmek gerek). Bizim gibi bir ülkede aynı zamanda sosyalizm bu dinamiğin imkanında gizlidir" (H.Kutlu, *Gelecek* 1/117).

Türkiye sosyalistlerinin 1970'lerin başında verilen ideolojik mücadele sonucu reddettiği bu tez, gerçeklere aykırıdır... Sınıf bakışı açısı tamamen kaybolmuştur. Bu tez tarihi olarak yanlıştır. Osmanlı toplumunda Anadolu'da yüzbinlerce köylüyü ayağa kaldıran, Aydın'da, Manisa'da tam üç yıl köylü devleti kurup yaşatan Şeyh Bedrettinleri, Börklüce Mustafaları, 1600'lerde Üsküdar'a kadar dayanan Celali ordularını, gene çeşitli yerlerde ortaya çıkan halk ayaklanmalarını, Pir Sultanları, Köroğlu'nu bir kenara koymuştur. Yavuz Sultan Selim'in Kuyucu Murat Paşa ve benzerlerinin onbinlerce Anadolu köylüsünü katlettiği şiddetli sınıf mücadelelerinin ortaya çıktığı zemini, devlet toplum çelişmesi yoktur diye tanımlamak, nasıl mümkün olabilmektedir? Anadolu tarihi, şiddetli sınıf mücadeleleri tarihidir. Osmanlı İmparatorluğu da, geniş köylü kitlelerinin ağır sömürü ve baskı altında olduğu merkezi feodal bir imparatorluktu. Halk yığınlarıyla gerek merkezi feodaller ve temsilcileri, gerekse-yerel feodaller arasında son

derece keskin ve uzlaşmaz bir çelişme vardı. Ağır baskı ve sömürü altında bunalan geniş yığınlar, buldukları en küçük fırsatta ayaklanmışlardır. Bu nedenle, büyük halk ayaklanmaları genellikle, merkezi otoritenin zayıfladığı yıllara rastlamıştır. Öte yandan Ortaçağ toplumlarının çağımız toplumlarından nispi olarak daha durağan olduğu da, bir gerçektir. Bu gerçeği, "devlet toplum çelişmesi yoktu" diye tanımlamak, teze göre teorik temel bulmak anlayışından kaynaklanıyor. Önce "devrim olmaksızın demokratikleştirme"ye karar verilmiş, sonra da buna uygun bir teorik temel bulunup monte edilmiştir.

Yeni Sosyal Demokrat: TBKP

Reformculuğa bu kadar hızlı bir kayış doğal olarak, bu: akımla sosyal demokrasi arasındaki sınırı kaldırmıştır. Hatta bazı söylem ve tutumlar, sosyal demokrasiye taş çıkartacak kadar sağa kaymıştır. TBKP önderleri, bu yönde mümkün olduğu kadar yol almak için özel bir gayret gösteriyorlar. Bütün vurgu ve eylem buna hasredilmiştir. Artık DYP ve ANAP ileri gelenleri anayasa ve insan hak ve özgürlükleri konusunda TBKP ile aynı çerçevede birleştiklerini söylemektedirler.

"Komünist partilerin sosyal demokrat partilerle tek çatı altında birleşmesi görüşü, bize göre bir tezdir. Yeterince ne tartışılmış ne de aydınlatılmıştır. Bu tartışmayı 'oportünizm' deyip damgalamamak, izlemek ve tartışmak gerek..... Buna karşın komünistlerle sosyal demokratların programatik olarak yakınlaşmaları sorunu, bize göre bizim de şimdiden ciddi olarak incelemeye başlamamız gereken, koşulların somut olarak dayattığı (ya da bizim öyle gördüğümüz) bir konudur." (H.Kutlu, *Gelecek* 1/11)

Haydar Kutlu aynı yerde, sosyal demokrasiyle programatık yakınlaşmaya karşı çıkan arkadaşlarını paradoksa düşmekle eleştiriyor. Gerçekten de savunulan reformcu tezlerle bu yakınlaşmayı reddetmek, büyük çelişki oluyor.

Görüldüğü gibi sosyal demokrat bir çizgiye girildiği en azından yönelindiği açıkça kabul ediliyor. Ancak program planında sosyal demokratlaşma ile "komünist" adıyla parti kurma çabası arasındaki zıtlığı anlamak mümkün değil. Bu durumda olağan olan, sosyal demokrasiye örgütsel olarak da katılmaktır. TBKP, bugün için "komünist" adını eski bir hatıra olarak üzerinde taşıyor.

Barış ve Demokratik Yenilenme mi,
Demokratik Devrim mi?

"TBKP, bugünkü Türkiye ve dünya koşullarında barış ve demokrasi sorunlarının kazandığı belirleyici önemi temel alarak politik yolunu belirliyor. Bu aşamanın amacı, Barış ve Demokratik Yenilenme programının yaşama geçmesi, barış ve demokrasi güçlerinin hükümetinin kurulmasıdır." (TBKP Programı s.9)

TBKP Programının esasını Barış ve Demokratik Yenilenme Programı oluşturuyor. Burada barış ve demokrasi sorununun belirleyici olduğu tespiti yapıldıktan sonra, talepler sıralanmakta ve gerçekleştirilmesi düzen kuvvetlerine bırakılmaktadır.

Barış ve Demokratik Yenilenme Programının iktidar diye bir sorunu yoktur. Önemli bir bölümü reform karakteri taşıyan taleplerin, kapitalizm çerçevesinde gerçekleşmesi savunulmaktadır. Bu programın nasıl gerçekleşeceği sorusu cevapsız kalıyor. Değişiklik istemek, işin başlangıcıdır. Aslolan, bu talepleri gerçek haline getirecek mekanizmaları oluşturmaktadır. Kritik sorun budur.

Bir şeyi değiştirmek bir kuvvet sorunudur. İktidar olmakla kuvvet yaratmak arasında kopmaz bir bağ vardır. İktidar olma persektifini gündeminize almadan, toplumsal bir kuvvet örgütleyerek sınıf mücadelesi alanında ağırlığınızı koyamazsınız.

Sosyalist Parti ve TBKP Programları, iktidar olma hedefi ve devrimci değişiklikler konusunda iki zıt örnektir. Sosyalist Parti Programı, demokrasi, bağımsızlık ve halkın refahıyla ilgili temel görevleri, bir halk iktidarı ve devrim sorunu olarak ele almaktadır.

"Sosyalist Parti'nin amacı, ülkemizin Meşrutiyetlerle başlayıp Milli Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Devrimiyle büyük bir atılım yapan, yüzyıllık demokratik devrimini işçi sınıfı önderliğinde kesin başarıya ulaştırarak demokratik halk iktidarını gerçekleştirmek ve durmaksızın sosyalizmin kuruluşuna geçmektir.

"Demokratik halk iktidarı, emperyalizme her türlü bağımlılığa son verir, ortaçağ kalıntısı bütün ilişki ve kurumları köyden, şehirden ve toplumun her alanından temizleyerek demokratik ve çağdaş bir toplum kurar, emekçileri refaha kavuşturur." (SP Programı, Madde 6)

SP Programı emekçileri örgütleyerek demokratik halk iktidarı oluşumuna önderlik edeceğini ve bizzat programdaki devrimci değişiklikleri gerçekleştireceğini belirtiyor. TBKP ise, programında belirttiği değişikliklerin yapılmasını, kendi dışına "havale" ediyor. Bu programı uygulamak için bir ulusal mutabakatla kurulacak barış ve demokratik yenilenme hükümetinde yer almayabileceğini ilan ediyor.

Savunulanları, Türkiye ve dünya gerçekliğiyle bağdaştırmak mümkün değildir. Çağımızda burjuvazi bütün devrimci barutunu yitirmiştir. Proletarya dışında diğer sınıflar demokrasi mücadelesini sonuna kadar götürecek dinamizme sahip değildirler. Ancak proletarya önderliğinde demokratik devrimlerin başarıya ulaştırılması mümkündür burjuvazinin kısmi barutunu kullandığı son devrimlerden biri Cumhuriyet devrimidir. Onun da Türkiye'yi getirebildiği nokta bellidir. Milli burjuvazi Demokratik devrimi yarıda bırakmıştır. Belli bir noktanın ötesine geçirememiştir. Oysa çağımızda üçüncü dünya ülkelerinde gerçekleştirilen işçi sınıfı önderliğinde demokratik devrim mücadeleleri, kalıcı başarılar kazanabilmektedir. Bugün Türkiye'nin gerçek bir demokratik sistemi kavuşması, demokratik devrim görevlerinin tamamlanması, bir iktidar sorunudur, bir devrim sorunudur.

Evrimci Bir Bürokratik Sosyalizm

Haydar Kutlu bir yazısında, gerek demokratik devrime, gerekse tek aşamalı sosyalist devrim anlayışlarına karşı çıktığını ifade ediyor. "Biz demokratik devrime de tek aşamalı sosyalist devrime de karşıyız, TBKP Programı, işte bu iki anlayışı da dışlayan, çok aşamalı, ama tek bir devrim, sosyalist devrimi hedefleyen bir anlayışı hedefleyen bir programı öngörüyor" (H.Kutlu, *Gelecek*, Sayı: 1 Sayfa. 107) diyor. Çok aşamalı bir sosyalist devrimle kastedilen, evrimci bir sosyalizm anlayışıdır. Yani bir nitel sıçrama yoktur, barış ve demokratik yenilenme döneminde koşullar sosyalizm için olgun hale gelecektir. Sonra, TBKP sosyalizmi gerçekleştirecektir böyle yavaş yavaş gelen çok aşamalı evrimci bir sosyalizm; kastedilen bukadar. Kapitalizmin ideolojik taarruzu karşısında duyulan kompleks programa sinmiştir. TBKP Programının sosyalizm bölümünde şunlar söyleniyor: "İşçi ve emekçilerin kapitalizm koşullarında kazanmış oldukları demokratik hak ve özgürlükler hem sağlam bir temele, hem de daha geliştirilmeleri için güvenceye kavuşacaktır. Bunlara yeni hak ve özgürlükler eklenecektir. Sosyalizmde daha az değil, daha fazla demokrasi, daha fazla özgürlük olacaktır." Bir programın sosyalizmdeki özgürlükler anlayışını bu şekilde ifade etmesi, bir kompleksi yansıtıyor. Biz de özgürlükler daha az olmayacak, daha fazla olacak kapitalizmdeki özgürlüklerin üzerine yenilerini katacağız söylemiyle kimseyi ikna edemezsiniz. Sosyalist Parti Programı sosyalist anayasa yapılsa nasıl bir çerçeve çizilir diye sorarak tek tek hak ve özürlükleri, nasıl bir sosyalizm kurulacağını yazıyor. Bu nedenle, özellikle programın demokrasi ve özgürlükler bölümü, oldukça gelişkin, mevcut programları aşmış bir bölüm olarak olumlu eleştiriler alıyor.

TBKP Programında sosyalizmle ilgili çok net ifadeler yoktur. Oysa barışçı ve demokratik yenilenme bölümü oldukça geniş ve ayrıntılı işlenmiştir. Okuyan bu programın nasıl bir sosyalizm anlayışına sahip olduğunu anlayamamaktadır. Oysa, bugün, nasıl bir sosyalizm düşünüldüğü konusunda detaylandırılmış bir sosyalizm düşünüldüğü ko-

nusunda detaylandırılmış bir sosyalizm anlayışının programlarda ifade edilmesi gerekli. Sosyalizmin son yıllarda ortaya çıkan problemleri bunu daha da büyük bir zorunluluk haline getirmiştir. TBKP programında böyle bir anlayış yoktur.

Sosyalizmde İktidar sorunu konusunda da "halkın seçilmiş temsilcilerinden oluşan parlamento, devletin en yüksek iktidar organı olacaktır" deniyor. "Yerel meclisin, yönetimlerinde ağırlığı artacaktır. Bütün seçilmiş halk temsilcileri her zaman seçmenlere hesap vermekle yükümlü olacaktır. Burada da buram buram parlamenterizm kokuyor. Oluşacak parlamentonun halktan kopuk bir bürokrasinin hakimiyet aracı almasına karşı hiçbir güvence yoktur. Örgütlü bir halk TBKP programında gerekmiyor. Oysa tek güvence budur. SP programı görüyoruz. Sokaklardan köylerden en üstte ulusal meclise kadar örgütlenmiş bir halkla iktidar sorununu çözmektedir. Her an yöneticisini görevden alabilecek, denetleyebilecek, yakasına yapışacak hesap soracak, değiştirebilecek. Haksızlığa karşı direnme hakkını kullanacak. Yani bütün yetki halktadır. SP Programında bütün iktidar yerel yönetimlerce verilmektedir. TBKP Programı ise, yerel yönetimlerin rolünü "yerel meclis ve yönetimlerin de ağırlığı artacaktır" şeklinde ifade etmektedir, sosyal demokrat partiler bile daha ileri ifadeler kullanabiliyorlar: "Belediye, yerel hükümet olmalıdır" (M.Karayalçın)

TBKP'nin Avrupa Hayranlığı

TBKP Programı, AT konusunda taslak üzerinden son metne kadar ilginç bir evrim geçirmiştir. TBKP Program taslağı AT ile ulusal çıkarların bağdaşmadığı şeklinde bir tespit yapmıştı. "Ulusal çıkarlarla bağdaşmadığı için AT üyeliği amaçlanmamalı ancak kalkınma yolunda sonuç alıcı adımlar atıldıktan sonra bu sorun değerlendirilmelidir." Burda AT'na katılmanın, kapitalizmle bütünleşme anlamına geleceği perspektifi yoktur. Ancak ulusal çıkarlara aykırı, bugün girmeyelim, ilerde kalkındıktan sonra değerlendirelim, diyerek ilerde AT'na katılmaya kapıları açık bırakn bir anlayış hakimdir. Kesinleşen programda bu konuda bir adım daha geriye atılmış: "Türkiye bütünsel bir Avrupa politikası ve bütün dünyaya açık çok yönlü uluslararası ilişkiler politikası izlemelidir. Avrupa Topluluğu ve Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi ile ve bunlara üye ülkelerle ekonomik ilişkilerini özellikle geliştirmelidir. AT'na tam üyelik bu çerçevede ele alınmalı, kalkınma yolunda atılan diğer adımlara bağlı olarak bilimsel, teknik devrimin sonuçlarından barışçı amaçlarla azami ölçüde yararlanmak ve olumsuzlukların asgariye indirilmesi hedeflenerek değerlendirilmelidir." (TBKP Programı, s.39)

TBKP'nin taslaktaki görüşünün değişmesinde. AT'a katılmanın Türkiye'ye özgürlük ve demokrasi getireceği, Türkiye'nin siyasal çerçevesinin değiştirileceği, böylece Türkiye'de yasal bir çalışma imkanına kavuşulacağı anlayışı oldukça etkili oluyor. Diğer bir nedende, Sovyetler Birliği ve Gorbaçov'dan bir etkilenmedir. Gorbaçov'un "Ortak Avrupa Evi" şiarını attığı Avrupa Parlamentosu' konuşmasındaki anlayışın, TBKP Programına sindiği açıkça görülüyor. Gorbaçov konuşmasında, birleşik bir Avrupa gerekliliğini vurguladıktan sonra, "sonuç olarak biz, kendi geleceğimizide böyle bir Avrupa içinde görüyoruz". diyor. Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'ni Avrupa çerçevesi içinde görmesi, kapitalizmle bütünleşme programlarının doğal sonucudur.

Bilindiği gibi AT, ABD ve Japonya ile tek başlarına rekabet edemeyen Avrupa ülkelerinin, ekonomik ve siyasi güçlerini birleştirerek, rekabet gücüne ulaşabilmeleri anlayışının ortaya çıkardığı bir birliktir. Uzun vadede amaç, sınırların kaldırıldığı birleşmiş, kapitalist bir Avrupa'dır. Böylece bu birleşmeler güçlü bir tekelci kapitalist mihrak ortaya çıkaracaktır. Bu birlik biryandan Almanya, İngiltere, Fransa gibi ileri sanayi ülkelerini, öbür yandan işgücünün nispi olarak ucuz olduğu İspanya, Portekiz, Yunanistan gibi ülkeleri birleştirerek geniş bir pazara sahip olacak, ABD ve Japonya kapitalizmine rakip olarak ağırlığını hissettirecektir. Sosyalist Parti AT'na bu açıdan yak-

laşarak, kapitalizmle bütünleşme anlamına geleceği için Türkiye'nin AT'na girişine karşı çıktı. Bu yolla ülkenin geleceğine ambargo konulmasını kabul etmedi. Avrupa'dan demokrasi ithal etme umudunu eleştirdi. Demokrasinin, Türkiye'nin kendi dinamikleriyle kazanılacağını vurguladı. Ayrıca Avrupa kapitalizmini doğa ve insanda yarattığı tahribat nedeniyle de eleştirerek, emekçilerin bağımsız ve özgür Türkiyesini yaratma kararlılık ve azmini vurguladı.

TBKP, önünde emperyalist sistemden kopuşu gerçekleştirmek görevi bulunan ülkemizde bunun zıddı bir tutumu benimseyerek aslında sosyalizmden vazgeçmektedir. ABD ile aynı toplumsal sisteme sahip olan tekelci kapitalizmin Avrupasıyla bütünleşmeyi reddetmeden sosyalist olmak mümkün değildir. TBKP bugünkü tutumuyla, Gorbaçovlardan etkilenen Avrupacı bir sosyal demokrat akım haline gelmiştir.

Halkın Refahı ve Kaynak Sorunu

TBKP Programının kalkınmayla ilgili görüşleri sosyal demokrat akımdan farksızdır. Benzer şeyler söylemektedir. "Halkın refahının ekonomik koşulu hızla kalkınmaktır." denilmektedir. Kalkınmaya temel olacak kaynaklar ise, şu şekilde açıklanıyor: "Bunun için öncelikle silahlanma harcamaları azaltılacak, vergi adaletini sağlayacak ve devletin vergi gelirlerini artıracak bir vergi reformu gerçekleştirilmeli, dış ticaret ve bankacılıkta kamunun rolü artırılmalı ucuz devlet ilkesi uygulanmalıdır". İşte buldukları kaynaklar bunlardır. Sonra devam ediyor, "İşsizliğin azaltılması için de özel istihdam programları uygulanmalı, işten çıkarmalar durdurulmalı, çalışma haftası kademeli olarak indirilmeli, işgüvenliği de sağlanmalıdır." Görüldüğü gibi ekonomik politikalar somut değildir. Baykal'ın alternatif olarak sunduğu politikalar da üç aşağı beş yukarı aynıdır: "Temel mesele kalkınmadır, sanayileşmedir. Kaynak? Kaynak vergidir, vergi adaletidir, vergi toplamaktır, vergi gelirlerini artırırsanız, kalkınmayı da sağlayabilirsiniz." TBKP buna bir kaynak daha ekliyor: Silahlanma harcamalarının kısılması. Düzen içinde kalarak vergi toplamanın ne anlama geldiğini Türkiye emekçileri 9 yıldır çok iyi gördüler. 12 Eylül yönetimi ve ANAP iktidarı bu politikanın aslî uygulayıcısıdır. Düzen içinde kalarak verginin kimden toplanacağı, gene düzen içinde kalan NATO üyesi bir Türkiye'nin silahlanma harcamalarını nasıl kısacağı, cevap bekleyen sorulardır.

Bugün Türkiye ekonomisinin konjontüel değil yapısal bir krize girdiği, bıçak sırtında olduğu bir gerçek. Bunu artık düzen ekonomistleri de söylemeye başladılar. Kriz içindeki ekonominin temel sorunu kaynak yetersizliğidir. Alternatif bir program öncelikle bu soruna cevap vermek zorundadır.

Bölüşüm mekanizmalarına devrimci bir müdahalede bulunmadan emekçilerden yana bir değişikliği gerçekleştirmek mümkün değildir. 1980'den bu yana oluşturulan mekanizmalarla emekçi sınıflardan, sömürücü sınıflara esaslı bir gelir transferini gerçekleştirmişlerdir. Maaş ve ücretlerin milli gelirden aldığı pay, yüzde 33'ten 13'e, köylülerin yüzde 24'ten 14'e düşmüş, sömürücü kesimlerin, dış ticaret erbabının, sanayicinin, tefecinin, bankerlerin, vb. kâr faiz ve rant gelirleri yüzde 48'ten 73'e çıkmıştır. Tablo ortadadır. Bir tarafta lüks ve safahat, diğer tarafta açlık ve sefalet. Bütün toplumda yozlaşma ve çürüme had safhadadır. 1 milyonluk bir fahişelik sektörü bu çürümenin en açık kanıtıdır. Bu durum tersine çevrilmelidir. Kaynak buradadır. Bu kaynakla emekçinin refahını yükseltir yatırım yaparsınız. Yatırım yaptığınız için işsizliğin azaltılması yolunda önemli adımlar atmış olursunuz. O kaynağı yaratmak için kâr, fazi rant gelirleriyle beslenen kesimlerle mücadele etmek gereklidir. TBKP programında bu yok, çünkü bu çevreleri incitmemeye büyük özen gösteriyor. İkinci önemli politika "tam istihdamın gerçekleştirilmesi, emek seferberliği" dir. Burada da büyük bir gizli kaynak vardır. Bugün kapitalizm çerçevesi içerisinde bu kaynağı kullanmak, bu kaynağı ortaya çıkarmak mümkün değildir. Çünkü kapitalizmin üretiminin itici gücü azami kârdır. Dolayısıyla tam istihdamı ve emek seferberliğini gerçekleştirmesi mümkün değildir. An-

cak kâr ilkesini esas almayan sosyalist bir perspektifle tam istihdamı gerçekleştirebilirsiniz. Toplumun refahı için, insan ihtiyacını esas alan üretim anlayışıyla ekonominin büyümesi için bütün işgücünü devreye sokmak ve büyük bir kaynak yaratmak mümkün olabilir. Sosyalizm deneylerinin ekonomik inşa dönemlerinin başarısında tam istihdam politikaları anahtar rolü oynamıştır. Türkiye'de 5 milyon civarında bir işsizler kitlesine ev kadınlarını ve gizli işsizleri eklerseniz, onbeş milyona yakın, şu anda tam istihdam politikalarıyla devreye sokulabilecek olan işgücü vardır. Bunun yaratacağı değer ise çok büyük bir kaynağı ortaya çıkaracaktır. İşte, toplumun refahı, yatırımlar, işsizliğin kalkması ile birlikte toplumsal kalkınma için büyük bir olanak. Ançak, düzen içinde kalaraktam istihdam politikasını uygulayamazsınız. Ancak devrim perspektifiyle gündeme gelebilecek bu kaynağı "Barış ve demokratik yenilenme" programıyla TBKP'nin düşünmesi bile olanaksızdır.

Dış borç ödemeleri yoluyla Türkiye, esaslı bir kan kaybına uğramaktadır. Her yıl 8 milyar dolar dış borç taksidi ödemektedir. Bu esasında, Türk parasına çevirdiğimizde, aşağı yukarı bütçenin yarısına tekabül ediyor ve gene 5 kişilik bir ailenin cebinden her ay yaklaşık 170.000 TL.'nın dışarıya ödenmesi anlamına geliyor. Bir emekçi ailesi için bu para önemli bir meblağdır. Bu kaynağı, halkın refahının yükseltilmesi, yatırımlar ve ekonominin büyümesi için devreye sokabilirsiniz. Emperyalizmle, ABD ile IMF ile göğüs göğüse gelmeyi göze alabilecek bir devrimci iktidar bu kaynağı devreye sokabilir. TBKP dış borçların reddini hayalci olarak görüyor. Dünyanın ve Türkiye'nin koşullarında bu mümkün değildir görüşündedir. Program; "bunun için özellikle dış borç ödemeleri yeni bir plana ve ihracat gelirlerinin düşük bir yüzdesine bağlanarak hafifletilmeli." diyerek dış borçları ödemeyi taahhüt ediyor. Dış finans çevrelerine borç ödemesi konusunda güven verdikten sonra dış borçları ödemeyi taahhüt ediyor. Dış borcu uzun vadeye yaymayı öneriyor. Bu tamamen reform politikasıdır. TBKP "fincancı katırlarını ürkütmeme" çizgisini, burada da sürdürüyor. TBKP'nin dış borç politikası sadece ekonomik faturası açısından değil, --o da esaslı bir fatura ama-- ama özellikle siyasi faturası açısından, tamamen düzen içi bir politikadır. Dış borç, Türkiye'ye esaslı bir siyasi yük getirmektedir. Türkiye ile alacaklılar özellikle ABD arasında bu dış borç boyunduruğundan dolayı sürekli denetim var. Dış borç boyunduruğu, emperyalist tahakkümün çok önemli bir aracıdır. Türkiye'nin atacağı her adım denetlenmektedir. Örneğin, işçi hakları konusunda Türkiye'deki hükümet dışardan bir, yeşil ışık almadan bir değişiklik yapma yoluna bile gidemez durumdadır. Çünkü istikrar programı önüne konmuş, buna uyacaksınız deniyor. Türkiye üzerindeki siyasi ipotek çok ağırdır. Türkiye'nin emperyalist denetimden kurtulması için bu boyunduruğu kırması gerekiyor. Dış borçları reddetmenin dışında bir çıkar yol yoktur. Elli milyon halka dayanarak, 1920'lerdeki gibi bir ulusal kurtuluş seferberliğiyle, bu politika uygulanabilir. Ancak devrimci bir iktidar bunu halka, anlatabilir ve gerçekleştirebilir. TBKP, emperyalizmle ve Türkiye'deki düzenle "optimum bir noktada" buluşmayı öngördüğünden, böyle devrimci bir politikayı aklından bile geçirmiyor. Reformcu bir politikayı benimsiyor. Dış borçları uzun vadeye yayma, sosyal demokrasinin ve DYP'nin iktidara gelirlerse uygulamaya çalışacağı bir politikadır. Şimdiden bunu söylüyorlar, siyasi faturasına karşı teslimiyette, TBKP ila aynı tutumda birleşiyorlar.

Silahlanma giderlerinin azaltılması TBKP'nin düzen içinde kalan programıyla gerçekleşmesi mümkün olmayan bir vaat olarak kalıyor. NATO'dan bile çıkamamış bir çerçeve içinde silahlanma harcamalarını indirmek bir laftan ibarettir. SP Programı NATO'dan çıkacak, savunma görevini halka yayıp düzenli orduyu küçülterek orduyu üretimin içerisine sokarak bu sorunu çözmeyi savunuyor. Savunma politikalarında çok köklü değişikliklerle, savunma giderlerinin azaltılmasıyla büyük bir kaynak açığa çıkarılabilir.

Yapılacak olan kamulaştırmalarla, büyük sanayi, bankalar, sigortalar, yeraltı ve ye-

rüstü kaynakları halkın mülkiyetine geçirilecektir. Burada da çok büyük bir kaynak vardır. Bütün bunları birleştirdiğimizde, esasında Türkiye, büyük bir gelişme potansiyelini taşıyan dünyadaki sayılı ülkelerden bir tanesidir. Ama, TBKP programında, kalkınmayla, halkın refahıyla ilgili bölümde bu kaynakları harekete geçirici hiçbir anlayış yoktur.

TBKP'de Köylü Yok

H.Kutlu bir yazısında, partinin dayanaklarını şöyle açıklıyor: "Türkiye'de marksist partinin hangi dinamik güçlere dayanacağı soruluyorsa, bu güçler, aydınlar, işçiler ve ek olarak başka bir tasnifle gençlik ve kadınlardır. Bu anlayış köylüyü elbette dışlamıyor, ama ağırlığı köylüye vermek şeklindeki eski tezler de doğru değildir." (*Y.Açılım*, s.16 Say, 1)

Bir yarı köylü ülkesi olan Türkiye'deki köylülüğü kazanmayan bir işçi sınıfının demokratik devrimini yapması, sosyalizmi kurması mümkün değildir. Ve hele ülkemizin Doğu bölgesindeki son yıllardaki gelişmeleri ele alırsanız, bu anlayışın sakatlığı iyice ortaya çıkıyor. Artık Güneydoğu'da eşitlik ve özgürlük için ayağa kalkan köylüler var. İşte Silopi'de 2000 köylü yürüdü, Balveren'de 5000 köylü oturma grevi yaptı. Nusaybin'de geçenlerde yine, 2000 köylü yürüyüş yaptı. Artık oralarda yoksul köylülerin ayağa kalkmasıyla birlikte, aşiret reisliği, toprak ağalığı vb. ortaçağ kurumları, esaslı sarsıntılar geçiriyor. Ülkemizin bu bölgesinde, bir anlamda anti-feodal bir ayağa kalkış yaşanıyor. Türkiye devriminin temel dinamiklerinden biri, Güneydoğu'daki yoksul köylü hareketidir. Bu dinamik TBKP tarafından görmezden geliniyor. Türkiye'nin diğer bölgelerini de ele alınız, köylülüğün önemi yadsınmaz bir gerçektir. Devrimci bir değişiklik yapacak olan bir kuvvetin önemli dinamiği içinde barındıran ve Türkiye'nin yarısını teşkil eden, şehirleri de kuvvetle etkileyen köylülükle mutlaka birleşmesi gereklidir. İşçilerin önemli bir kısmının köy kökenli olması, köylerin önemini artıran başka bir etkendir.

TBKP programında köyle ilgili bölümler çok sınırlıdır. Köylülüğün özgürleşmesinin esası olan iktidar sorunuyla ilgili hiç bir şey yoktur. "Köyde demokrasi için köylü, jandarma baskısından kurtulmalı, demokratik yönetim mekanizmaları oluşmalı, kooperatiflerin önündeki anti-demokratik engeller kaldırılmalı, partilerin ve derneklerin köyde örgütlenmesi serbest bırakılmalıdır." (TBKP Programı, s.35) Bütün bunlar bir düzen partisinin söylemlerinden ibarettir. Başka bir yerde gene "devletin köydeki uzantıları demokratikleşmelidir" deniyor. Bir kere jandarmayı demokratikleştiremezsiniz. Mümkün değil. Bugün köylüye sorun, en başta jandarmadan şikayet eder. SP Programı bu sorunu şöyle çözmüştür. "Jandarma kaldırılacak, köy güvenliğini sağlamak görevi, köy meclisinin görevlendireceği köy gençlerine verilecektir" TBKP programının toprakla ilgili değerlendirmesi de genel bir ifadeyi aşmayan "topraksız ve az topraklı köylünün toprağa kavuşması"ndan ibarettir. Köylünün nasıl toprağa kavuşacağı ise, belirsizdir. Kritik nokta iktidar meselesi olduğu için,SP Programında ilgili bölümü vurgulamakla yetiniyorum. SP Programında bütün yetki köylü yurttaşların üyesi olduğu köy meclislerindedir. Köylerde iktidar onlardır. Köyü yönetecek komiteyi bu meclis seçecektir. Mecliste yoksul köylüler, köy emekçileri çoğunlukta olacaktır. Böylece zengin köylülerin iktidar organını ele geçirmesine karşı emekçilerin hakları güvenceye alınacaktır. Toprak reformu da köylü komitelerinin denetiminde yürütülecektir. Yukardan yollanan memur, teknisyen vb. ise, köylü komitesinin emrinde çalışan uzmanlar olacaktır.

TBKP ise, bütün umudunu devlet mekanizmasının demokratikleşmesine bağlamıştır.

TBKP, NATO'dan Çıkmayı Savunamıyor

TBKP Programının NATO ile ilgili bölümü de oldukça ilginçtir. TBKP geçmişte, NATO'ya karşı sert tutumlar alan bir akımdı. Şimdi bu çizgisini tamamen değiştirdiği ol-

dukça yumuşadığı, NATO'dan çıkmayı savunmadığı görülüyor.

"Türkiye, NATO ve Varşova Antlaşması Örgütü'nün eş zamanlı kaldırılması için çaba göstermelidir. Bu doğrultuda bir ilerleme sağlanamazsa ya da NATO'nun Türkiye'yi silahlı bir çatışmaya sürüklemesi durumunda, Türkiye bu paktın askeri kanadından çekilmelidir. Türkiye, NATO üyesi kaldığı sürece, NATO'da kendi meşru çıkarlarına ve dünya barışına yönelik bir politika izlemelidir." (TBKP Programı, s.38)

TBKP, Türkiye'yi NATO'da kalmaya mahkum etmektedir. NATO Türkiye'yi, emperyalizmin çıkarları doğrultusunda bir silahlı mücadeleye soksa bile, NATO'dan çıkamaycaktır. En fazla 1974'te Yunanistan'daki Karamanlis iktidarının yaptığını yapabilecek, askeri kanadından çekilecek ama siyasi kanadında kalacaktır.

Bu tutumda Türkiye emekçileri değil, süper devletler arasındaki dengeler esas alınmıştır. Türkiye NATO'dan çıkmak için VARŞOVA PAKTI'nın feshini neden beklensin. Bağımsız karar alma yetkimiz yok mudur? SB ile ABD'nin anlaşmasını neden bekleyelim?

TBKP'nin bu politikası da kendi halkının gücüne dayanmayan, güvenmeyen, kendi başını omuzları üzerinde taşımaya mecali olmayan bir ideolojik zavallılığın ürünüdür.

TBKP Programı Laikliği Savunamıyor

TBKP Programının Laiklik ile ilgili maddesinde şöyle deniyor: "Sosyalist Türkiye'de tam bir vicdan ve inanç özgürlüğü olacaktır. Din ve devlet işlerinin kesin ayrılmasıyla birlikte diyanet işleri devletten destek görecektir." (TBKP Programı, S.54)

Aslında laikliğe karşı olan bu anlayışın program maddesi haline gelmesi hem bir ideolojik aczi hem de din konusundaki kompleksi gösteriyor. Türkiye'de dinci akımın bu kadar güç toplamasının en temel nedenlerinden birisi de diyanet işleri gibi bir kurumun devlet içinde yer almasıdır.

Doğru politika şudur: Devlet din işlerinden elini çekmelidir. İnanma ve inanmama özgürlüğü gerçekleştirilmelidir. Ayrıca inanç sahibi insanlar biraraya gelirler, imamlarını tutarlar, maaşını verirler. O da onların inisiyatifine bırakılmalıdır. SP Programında bunlar yazılıdır. Din adamlarına devlet eliyle de maaş verilmemelidir. SP, "Din adamlarına iş bulma, devletin görevidir" diyor. Bu ne demektir? Geçimini sağlayacak, sonra gidecek cemaata namazını kıldıracak. Sosyalist bir perspektifin laikliği bu çerçevede savunması gerekir.

Sonuç: Eski Kopyacılık Zaafı Devam Ediyor

TBKP yöneticileri geçmişte Sovyetler Birliği'nin her yaptığını savunmak zorunda olduklarını zannetme gibi bir yanlışları olduğunu, bu tutumlarının "resmi parti" suçlamalarına yol açtığını, hatalı olduklarını belirtiyorlar (H.Kutlu, *Y.Açılım* sayı 17.)

Programı, politika ve pratiklerini incelediğimizde bu zaaflarını aşma konusunda, köklü hiçbir değişikliğin gerçekleşmediğini görüyoruz. "Yeni Çağ", "Savaş ve Barış", "Karşılıklı Bağımlılık" "Ekonomik Bütünleşme", "Kapitalizmin İstikrarı", "Bilimsel Teknolojik Devrim" vb. pek çok temel konuda Gorbaçov'un tezleri kelime kelime tekrar ediliyor.

Gorbaçov'un sistemin tıkanıklığını kapitalizm aşısıyla aşma programı da kayıtsız şartsız destekleniyor. Böylesine temel bir konuda bile, Gorbaçov'un uygulamaları sorgulanmadan aynen kabul ediliyor. Oysa geçmişte Sovyetler Birliği'nin her yaptığını destekleme eğiliminde olan bazı arkadaşların, bugün farklı bir tutum aldıklarını görüyoruz. Özellikle "Yeniden Yapılanma" politikalarına, kâr ilkesinin ekonomiye yerleştirilmesine, piyasa ekonomisine verilen ağırlığa vb. önemli eleştiriler yöneltebiliyorlar.

TBKP eski zaafla malül olduğu için hâlâ SB'ne, Ortadoğu'da, bölgemizde çözücülük atfetmektedir. Gorbaçov, tavır almadan Bulgaristan Türklerine yapılan ırkçı baskılara, Afganistan, Çekoslovakya işgallerine karşı çıkamamaktadırlar. Kıbrıs sorununun çözümü için SB'nin savunduğu uluslararası konferans tezini destekle- ıektedir.

Sorun emekçiye dayanıp dayanmamasorunudur.

Doğu Perinçek

1942 Gaziantep doğumlu. İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra, 1964'te AÜ Hukuk Fakültesini bitirdi. Ardından aynı fakültenin Kamu Hukuku kürsüsünde asistanlığa başladı, 1968'de hukuk doktorasını tamamladı.

Mart 1968'de FKF (Dev-Genç) genel başkanlığına seçildi. Ocak 1970'de arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı Proleter Devrimci Aydınlık adlı dergide Mao Zedung'un görüşlerini temel alan bir siyasi çizgi izledi. 12 Mart 1971'den sonra TİİKP davası dolayısıyla tutuklandı. 20 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. 1974 affından yararlanarak serbest bırakıldı. Haftalık Aydınlık dergisini yayımlamaya başladı. Bu derginin kapatılmasından sonra, haftalık Halkın Sesi ve aylık Aydınlık dergilerinin yayımlanmasına önderlik etti. Ocak 1978'de kurulan TİKP'nin genel başkanlığını üstlendi. Günlük Aydınlık gazetesinde başyazarlık yaptı.

12 Eylül'den sonra tekrar dört yıl tutuklu kaldı. 1985'de serbest kaldıktan sonra Saçak dergisinde yazıları yayımlandı. 2000'e Doğru dergisinin genel yayın yönetmenliğini ve başyazarlığını üstlendi.

Siyasi ve ideolojik konularda birçok kitabı bulunan Perinçek, evli ve üç çocuk babası.

"Me-ti, şöyle dedi: Haksızlık karşısında susmanın ne denli yanlış bir tutum olduğunu belirtmek, haksızlık yapmanın ne denli yanlış olduğunu belirtmekten daha önemlidir. Haksızlık yapma fırsatı az insanın eline geçer; haksızlığa boyun eğenlerin sayısı ise, çok yüksektir."
*Brecht**

Sol Vicdan ve Emekçi Vicdanı

Öncü daha muhalefet döneminden başlayarak düzenle cephe cepheyedir. Hakim sınıflardan gelen baskıları göğüslemek durumundadır. Bu nedenle devrimci öncülerin içinde başka partilerde görülemeyecek bir dayanışma gelişir. Bu devrimci dayanışma, emekçi halka karşı dayanışmaya dönüşme tehlikesini de taşır. Öncünün saflarında veya genel olarak sosyalist saflarda boy veren "sol vicdan" kavramı, böyle revizyonist bir gelişmeye yol verir.

Türkiye'de 1980 öncesinin bazı solcu pratiklerini hatırlayalım. Bakkal soyma, sıradan halkın parasını gaspetme, mahallelerde baskıyla para toplama, esnafın kepenklerini zorla kapattırma, "MHP" sempatizanı diye işçileri götürüp öldürme, sol grupların birbirlerine uyguladıkları şiddet eylemleri vb. bütün bunlar "öncüler"in kendi varlıklarını sürdürmeleri için giriştikleri eylemlerdi. Bu tür eylemlerin hepsi, yıllarca "devrimci faaliyet" için "zorunlu" diye açıklandı. Türkiye solunda bu açıklamayı haklı gören bir kamuoyu, 1970'lerden sonra gelişti. Kendisini "kurtarıcı" olarak gören öncü, bu kurtarıcılık misyonunu gerçekleştirmek için her şeyi yapabilirdi. Bu *ayrıcalığı* onaylayan bir "sol vicdan" oluştu. Bu sol vicdan, artık toplumu dönüştürme sorumluluğunun manevi kaynağı olan, *devrimci bir vicdan* değildi, *emekçi vicdanı* değildi. Birçok "ağabey", kocaman isimleri olan aydınlar, emekçi vicdanından kopmuş olan bu solcu pratiklere karşı tavır almadılar. "Ne de olsa bunlar bizimkiler" anlayışı egemen oldu. Burada gerçekte korkunç bir oportünizm vardı, bir vicdansızlık vardı. Azınlık çıkarları için dayanışma, "sol vicdan"la koruma altına alınmıştı. "Tut beni tutayım seni" düşüncesi, sözümona "solcu" dayanışmayla destekleniyordu. İşçi sınıfına bütünüyle yabancılaşmış, azınlık çıkarı için yapılan bu eylemlere açıkça karşı çıkan gerçek öncü tavırlar, gerici karakterdeki bu "sol" vicdanla karşı karşıya geldi. Birçok aydın, bunu göze alamadığı için sustu ve dolayısıyla halka karşı bir dayanışmanın içinde yer aldı. Bu tavır, bugün Doğu Avrupa'da halkın ayakları altında kalan tavırdır. Revizyonist yönetimler, sosyalist veya solcu olmayan geniş yığınların vicdanından kopmuşlardı. Bütün uygulamalarını, kendi tanımladıkları bir "öncü" vicdanıyla, bir "sol" vicdanla haklı gösteriyorlardı. Kendileri "ileriyi" temsil ediyorlardı, bu nedenle emekçilere rağmen iktidarda kalma hakkına sahiplerdi.

* Brecht, Me-ti'nin Özdeyişler Kitabı, çev. Ahmet Cemal, Alan Yayıncılık, İstanbul, Aralık 1982, s.58.

Emekçi vicdanından kopan öncüler, bu ideolojik meşrulaştırmalarla emekçilere diktatörlük uygulayan iktidarlara dönüştüler. Bizde 1980 öncesinde emekçi halkın vicdanında onay bulmayan eylemlere girişebilen sol, Doğu Avrupa'daki revizyonist iktidarların ideolojik çizgisini daha iktidara gelmeden benimsemişti. İktidara gelmek için bakkal soyan veya zorla para toplayan bir "öncü", iktidara geldikten sonra da "bakkal soyacak" ve "zorla para toplayacak"tır. Üstelik bu soygun, o zaman "kollektif mülkiyet"le perdelenebilecektir. Muhalefet döneminde "haklı" mücadelesini çıplak soygunla finanse eden öncü, iktidar döneminde bu soygunu toplumsal, sömürü mekanizmalarıyla gerçekleştirecek, kendi azınlık diktatörlüğünü emekçilerin ödenmeyen emeğiyle finanse edecektir. Her iki olguda ortak yan, "sol vicdan"ın emekçi vicdanını bastırmasıdır. Hiçbir öncü, *soyut olarak* "revizyonizme karşıyım" demekle SB'deki ve Doğu Avrupa'daki öncülerin yaşadıkları yozlaşma sürecinden kendini kurtaramaz. Revizyonizm, bir yönüyle öncünün emekçi yargılardan kopuk bir kapalı devre değerler sistemi oluşturmasıdır. Daha tehlikelisi, buna "devrimcilik" adını vermesidir. Revizyonizm, bir azınlık vicdanının, sosyalist olması şart olmayan sıradan emekçi vicdanını ezmesidir.

Emekçi vicdanını belirleyen moral değerler, kuşkusuz hakim sınıfların ideolojik hegemonyasının bütünüyle dışında değildir. Ancak emekçilerin toplum içindeki sınıfsal konumlarından gelen, yaşadıkları hayattan gelen veya kültürel miras olarak edindikleri kendilerine özgü değerleri vardır. İnsan kişiliğine ve emeğe saygı, kardeşlik, barış, elbirliği ve dayanışma gibi bu değerler, emekçi halk içindeki toplumsal bağları da ayakta tutar. Bu değerler hakim ideolojiyle de yer yer iç içe geçerek, bir ahlâki sorumluluk duygusu oluşturur. Ne olursa olsun, öncü eğer toplumu değiştirmek istiyorsa, emekçilerin haklı bulduğu bir eylem çizgisi benimsemek zorundadır. Öncü, geniş emekçi yığınlarıyla birleşme ve emekçileri değiştirme olanağını elinde tutubilmek için, sıradan emekçilerin haklı bulduğu bir zeminde mücadele edecektir. Toplumun ihtiyaç ve değerlerini, kendi ihtiyaç ve misyonuna göre tanımlayan bir öncü, emekçi kitlelerden kopacak ve yozlaşacaktır, böylece öncü rolünü de gerçekleştiremeyecektir.

Öncü'nün emekçi vicdanından kopmaması, geniş kitleleri seferber ederek devrime yönelmesi ve iktidara geldikten sonra sosyalizmi inşa etmesi için zorunludur.

İlknur Kalan

Ezilen Kadının Tarihi ve Sosyalizm

Ailenin Gelişimi ve Kadının Durumu:

Egemen ideoloji tarafından ailenin değişmez bir yapı ve kavram olduğu, kadının doğası gereği ev kadını ve anne olduğu iddia edilir. Buradan hareketle de ataerkillik (erkek egemenliği) biyolojik bir olgu olarak sunulur. Bu bakış açısıyla, kadının toplumdaki durumu, erkek ve kadın arasındaki rol dağılımı kaçınılmaz, doğal bir durumdur. Oysa aile, toplumsal ilişkiler tarafından belirlenen ve onlarla birlikte dönüşen bir kurum. Tarihsel anlayışla ve kadın açısından aile kurumunu tahlil ettiğimizde, ailenin toplumsal üretim biçimine bağlı olarak ve onun gereksinimlerine uygun olarak bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini görüyoruz. Kadın açısından aile kurumunun incelenmesiyle, bir bütün oluşturan ailenin içindeki ilişkileri de tahlil ediyoruz. Bu bakış, kadının ailenin oluşturucu öğesi olmanın dışında bir birey olmasını gerektiriyor. Kadın açısından bir inceleme yapabilmek için, ailenin biçimlediği kadın kimliğinin nasıl oluştuğunu sorgulamak zorunlu. Bu nedenlerle, ben kadının ve ailenin tarihini ayrı ayrı ele almayı doğru bulmadım. Ailenin değişimini anlatırken, kadının aile içindeki konumunu, birlikte ele almayı, kadınlık durumunu ve aileyi birlikte sorgulamayı, daha doğru sonuçlara varmak açısından tayin edici buluyorum.

Kadın konusunda yapılan araştırmaların çoğunda 'erkek-merkezci' diyebileceğimiz bakış açısı hakimdir. Ataerkil toplum ve sürekli ürettiği ideoloji, bilimle uğraşan kimseleri de derinden etkilemektedir. Özellikle, geçmişe yönelik tarihsel araştırmalarda bu ideolojinin etkisini görüyoruz. Tarihe şöyle bir baktığımızda erkekler tarafından oluşturulmuş olayları izliyoruz. Kadınların, birkaç kadın kahraman dışında sanki hiçbir katkısı olmamış gibi. Üstelik, kadın öncülerin bir kısmı, örneğin: Ortaçağ'da direnen, mücadele eden, kendilerine toplumsal olarak verilen yere itiraz eden kadınlar bize cadılar ve büyücüler olarak tanıtılıyorlar. Ancak, son zamanlarda kadın kurtuluş hareketlerinin gelişmesi ve güçlenmesi ile birlikte, kadınların tarihini yazanlar da ortaya çıkmaktadır. Bilmediğimiz, bugüne kadar bizden gizlenen gerçekleri artık öğrenmeye başlıyoruz. Bu incelemeyi yaparken, mümkün olduğu kadar erkek-merkezci bakış açısından uzak olmaya çalıştım.

1959 Sinop doğumlu. Evli, iki çocuğu var. 1976'da Halkın Yolu saflarında yer aldı. 1978'de TİKP'ye katıldı. 12 Eylül sonrasında Sosyalist Parti kuruluş çalışmalarına katıldı. 1988 yerel seçimlerinde Çankaya Belediye Başkanlığı Bağımsız Sosyalist Adayı oldu. SP'nin 1. Olağan Genel Kongresi'nde Merkez Disiplin Kurulu üyeliğine seçildi. Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olarak avukatlık yapan Kalan, halen SP Merkez Kadın Komisyonu üyesi ve Kadın Dayanışma Derneği'nin kurucu üyesi.

Anaerkillik ve Ataerkilliğe Geçiş:

Çok eski dönemlerde, insanlar doğaya çok fazla bağlıydı. O dönemde erkek ile kadın arasındaki biyolojik fark, bugünkünden çok daha fazla önem taşıyordu. Kadının ömrünün büyük bir kısmı gebelik ve çocuk büyütme ile geçtiğinden, barınma ve konaklama yerlerine daha yakın olma durumundaydı. Bu nedenlerle, ilk işbölümü kadın ile erkek arasında gelişti. İlk işbölümü cinsler arası işbölümüdür. Ama bu cinsiyet uzlaşmazlığına yol açmamıştır. Çünkü, kadınlar ev içindeki üretim aletlerini denetlemekte, erkekler de ev dışındaki aletleri denetlemektedirler. Kamu ve özel alan ayrımı yoktur. Ancak, bu noktada kadın kurtuluşçusu yazarların Engels'in tezlerine bir katkısı var: bu dönemdeki mevcut işbölümü, doğanın basit bir uzantısı olmaktan daha çok, kültüre geçiş sürecinin başlangıcıdır.

Engels'in *"Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni"* isimli kitabındaki tezlerine temel teşkil eden, Morgan'ın araştırmalarıdır. Morgan'ın tespitleri bugün tartışmalı olmakla birlikte, açık olan bir şey vardır ki, farklı biçimde de olsa bir anaerkil dönem yaşanmıştır. Böyle bir dönemin yaşanmış olup olmamasının önemi nedir?

1- Analık hukukuna dayanan bir aile biçiminin, kadın soy zincirinin tanındığı bir sistemin varlığı.

2- Bu sistemin tarihsel bakımdan babalık hukukundan önce geldiğini ve birinden diğerine geçişin, kadın cinsinin erkek cinsine bağımlı kılınmasına denk düşmesi.

Bu iki nokta, kadınların ezilmişliğinin tarihsel kökleri bulunduğunu ortaya koymakta ve tarihsel olarak bu durumun çözümünün var olduğunu göstermektedir. Engels'in tezinin de en önemli noktası budur: Bize kadınların durumunun biyolojik ya da doğal olmadığını, dolayısıyla kadının kurtuluşunun tarihsel olarak mümkün olduğunu göstermesi.

Daha sonraları üretimin ev dışında yoğunlaşması, erkeklerin alanında bir birikime yol açtı. Erkekler kadınlara karşı yeni bir ekonomik güç elde ettiler. Analık hukukunun devrilmesini ve babalık hukukuna geçişi sağlayan devrim bu ekonomik güce dayanmıştır. Bu devrimin nasıl ve ne zaman gerçekleştiğini bilemiyoruz. Mitolojide vs. işaretlerini görebiliyoruz. Bu siyasal devrimle birlikte yeni bir aile biçimi, kendi yapısı içine köleleri de alan, tarıma bağlı ataerkil aile geldi (köleci toplumun aile biçimi) Famulus: Evcil köle. Familia: Bir adama ait olan kölelerin tümü demektir. Bu sözcük ilk kez Romalılar tarafından yeni aile biçimini belirtmek üzere kullanıldı.

Ortaçağ'da Ailenin Gelişimi ve Kadının Durumu:

Bir aile örgütlenmesi türü olarak tek eşlilik eski Yunan'dan günümüze kadar gelmektedir. Bu yapıda, Engels'in işaret ettiği temel çelişmelerden biri fuhuştur. Fuhuş, tek eşli yapıda erkek cinsel özgürlüğünden vazgeçmediği için ortaya çıkmıştır. İkinci çelişme, kadının zinası biçimindeki cinsel isyandır. Engels, "toplumun içinde hareket ettiği... ama bir türlü çözüp üstesinden gelemediği uzlaşmazlıkların ve çelişmelerin küçültülmüş bir tablosunu" tek eşli ailenin içinde görmüştür. Ortaçağ'da, işbölümü genişleyerek toplumun tümünü içine almış, cinsiyete dayalı işbölümü tek işbölümü olmaktan çıkmıştı. Bugünkü anlamda ev kadınlığı yoktu. Üretim küçük birimler halinde evlerde ve atölyelerde yapılıyordu. Kadın, erkek evlerde ve atölyelerde birlikte çalışıyorlar ve kadınların yaptıkları işler önemli görülüyordu. Bazı loncalar vs., esnafların çoğu kadındı. Ancak, bir yandan eskinin izlerini taşıyan bu durum sürerken, bir yandan da ataerkil ideoloji gelişiyor ve kadınlar üzerinde daha çok etkili oluyordu. Kentlerde kadınların kapatılması daha önce gerçekleşti. Göçebe, köylü toplumlarda ise, daha geç oldu. Çünkü, göçebelik özel alan-kamu alanı ayrımını zorlaştırıyordu. Kentlerde kadınlar önceleri sahip oldukları siyasi ve dini görevler gibi ayrıcalıkları, yeni mülk sahibi sınıfların kendilerini güçlendirmek ve iktidarlarını sürdürmek için yarattıkları rahip ve askerler aracılığıyla kaybettiler. Daha sonraları bu durum, toplumda yaygınlaştı ve yük-

sek sınıflara mensup erkekler, karılarını çalıştıkları zanaatkârlık vs. işlerden ayırdılar. Bu arada, dinler de gelişti ve ataerkil ideolojinin yayılmasında en etkin güçlerden oldular. Dinlerin gelişimine de baktığımızda önce ana tanrıçalar vardı. Sonraları ana tanrıçalara eş birer erkek tanrı ortaya çıktı. En son aşamada büyük patriyarkal dinler ortaya çıktı. Bu sorun da erkekler lehine, erkek tanrılar yaratmak yolu ile çözülmüş oldu. Kadınlar aleyhine bu gelişmeler sürerken, bütün toplumsal farklılıklara rağmen, Doğu ve Batı'da, kadınların toplumsal yaşamın dışında olduklarına dair inanç yerleşmemişti. Ama, anti-feminizm bütün gücüyle sürüyordu. Özellikle müslüman toplumlarda kadınların kapatılmasının yolları açılmıştı.

Hristiyan dünyasında da Katolik hiyerarşisinin güçlenmesi ile birlikte, o zamana kadar manastırlar çevresinde olan eğitim, kültür faaliyetleri manastırlardan ayrıldı, din okullara kaydı. Bu okullara kadınlar alınmadılar. Manastır çevresindeki eğitim kadınlara göre yeniden düzenlendi. Hayata hazırlamada ve meslek edinmede, erkekle kadın arasındaki farklar böylece yerleştirildi. Kadınların yaptığı birçok iş ellerinden alındı. Örneğin: Cerrahlık, berberlik vs. Merkezi krallıkların kurulması sırasında, kadın feodal beylerin yönetimleri ellerinden alındı. Merkezi krallıklarda da, yönetimin erkekler tarafından sürdürülebilmesine olanak veren yöntemler geliştirildi. Bütün bu baskılar yerleşirken, soylu kadınlar ve diğer sınıflardan kadınlar ellerinden alınan yetkilerini geri almak için direnmişlerdir. Kadınlar loncalardan da dışlanmaya devam ediyordu. Bu durum kadınların iş alanını daralttı. Çeşitli sınıflardan kadınlar büyük direnişler örgütlediler, kitle gösterileri yaptılar. Ayrıca, yoğun erkek baskısından kaçmak için çeşitli yollar buldular. Manastıra girme, erkeklerin kadınlara karşı davranışlarından ötürü yargılandıkları Aşk Divanları bunlardan bazılarıdır. Direnen kadınlar, rahibe olmaksızın manastıra kapanıyorlardı. Önceleri buraları kırsal kesim kadınları tercih ederken, sonraları soylu kadınlar da bu yöntemi benimsediler. Buralarda yaşayan kadınlar hem kilisenin, hem de erkeklerin denetiminden kaçıyorlardı.

Kadınların bu kararlı direnişlerinden kilise ve egemen sınıflar rahatsız oldular ve yeni önlemler geliştirdiler. Bunlardan biri ENGİZİSYON, diğeri ise, yeni AİLE HUKUKU'dur. Kadınlar üzerinde uygulanan bütün bu baskılar hesaplı, kitaplı, örgütlü baskılardı. Egemen sınıflar ve din adamları elele vererek, direnen kadınları işkence ile, yakarak ortadan kaldırdılar. Engizisyon tarafından büyücü olarak nitelenen kadınlar, önder kadınlardı ve bütün baskılara rağmen, eski mesleklerini kadınlar yararına kullanıyorlardı. Örneğin: Çocuk düşürten ya da doğumda anneyi kurtarmak için çocuğu feda eden ebeler. Bu büyücü avı 18. yüzyıla kadar sürmüştür. Büyücüler daha çok halk kesiminden kadınlardı. Üst sınıflardan kadınların korumasından yoksun olduklarından, bu isyankâr kadınlar kitle halinde öldürüldüler. Bu arada yeni Aile Hukuku düzenlendi, kadınların elinden her türlü hukuksal yetkileri alındı ve aile mallarının yönetiminden uzaklaştırıldılar. 1547'de İngiltere'de kadınların siyasi bakımdan ölümleri demek olan bir yasa çıktı. Yasaya göre kadınların biraraya gelip, konuşmaları yasaklandı, kocalar karılarını evde tutmakla yükümlü kılındılar.

Kadınların iş alanlarından sürülmeleri, aldıkları ücretleri çok düşürdü. Ev kadınlığı da, bu yüzyıllarda yüceltilmeye başlandı. Eş-kadın modelleri geliştirilmeye başlandı.

Bu dönemde yetenekli sanatçı kadınlar, bilim kadınları, evde kocaları, babaları ya da erkek kardeşleri adına ve onların adıyla eserler verdiler, çalışma yaptılar. Fakat, onların çalışmalarının boyutunu hiç öğrenemeyeceğiz.

Kapitalizme Geçişte ve Çağımızda Kadın ve Aile

Kapitalizmin gelişimi tarihine baktığımızda da, başlangıçta yoğun sermaye birikimi ve güç sağlayan burjuvazi ve orta sınıfa mensup erkeklerin, kadınlar ile aralarındaki farkın büyüdüğünü görüyoruz. Çünkü bu kadınların emekleri meta üretimi sürecinden dışlanmıştır. Evlilik sözleşmeleri ve drahoma burjuvazinin bu tavrını güçlendirmiştir.

Shelia Rowbotham'ın dediği gibi "Yeni paralarını toprağın yanısıra kadınlara yatırıyorlardı." Kadınların bu dönemdeki direnişleri de önceleri egemen sınıflara mensup kadınlarla başlamakta, daha sonra tüm sosyal sınıflara mensup kadınlar tarafından sürdürülmektedir. Üst sınıflardan kadınlar okuma ve edebiyat salonları kurarak, toplantılar düzenleyerek, kendilerini dine ya da eğitime adayarak kabuklarını kırmaya çalıştılar. Hizmetçi ve esnaf kadınlar kendi durumlarıyla ilgili eylemler yaptılar. Amerika'da kadınların durumu daha iyi olduğu için, o dönemde bir kısım kadın da Amerika'ya göçtü.

Fransız ayaklanmasını kadınlar başlattılar ve en önde yürüdüler. Paris Komünü'nde de aynı durum vardı. Fakat, Paris Komünü yenildi. 1789 Fransız ayaklanmasında da iktidar durumunu sağlamlaştırınca, hakları ellerinden ilk alınanlar kadınlar oldular. Yine kadınların biraraya gelmeleri yasaklandı. Pekçok önder kadın giyotinde can verdi.

19. yüzyılda ev kadınlığı yerleşti. Çalışan kadınların, katkı mahiyetinde çalıştıkları söyleniyor ve destek ücreti ödeniyordu. Kapitalistler, buna dayanarak kasalarını doldururken, yalnız başına yaşamak ve geçinmek zorunda olan pekçok kadın hızla yoksullaşıyor ve fuhuşa sürükleniyordu. Bu dönemde de halk kesiminden kadınların yaygın bir şekilde kitle gösterileri yaptıkları ve kitle gösterilerine katıldıklarını görüyoruz. Üst sınıflara mensup olan ve egemen ideoloji tarafından nasıl ezildiğini farkedecek kadar eğitim görmüş kadınlar, kadın hakları için mücadele ediyor, fakat henüz kaderlerinin emekçi kadınlarla birleştiğini görmüyorlardı. Bu nedenle, alt sınıflardan kadınlarla dayanışmayı gerçekleştiremediler. Fakat, çeşitli sınıflara mensup kadınlarla dayanışma gereğinin gelip dayatması, Çağdaş Kadın Kurtuluş Hareketlerinin habercisiydi. 19. yüzyılın 2. yarısında sosyalistler arasında bu konuda bir farklılaşma gözlendi. Proudhon vs. gibi anti-feministlere karşı Marks ve Engels 1. Enternasyonal'de kadınları savundular. Sonraları Bebel de "kadınların kurtuluşuna kapitalizmin sosyalizme karşı çıktığı kadar inatla karşı çıkan sosyalistler bulunduğunu" söylemektedir. Bu nedenledir ki, Bebel, kadınların kendi davalarının özgül olduğunu ve kendilerinin yürütmesi gerektiğini savundu. Bu arada, kadınların barışın en gerçek savunucuları olduğunu ve mücadelelerinin bir yanını da barışın gerçekleşmesine ayırdıklarını görmeliyiz.

1. Dünya Savaşı öncesinde, kadınlar haklarını elde etmek için uluslararası boyutlarda birçok örgüt kurdular. Mücadele ederek bazı haklar elde ettiler. Oy hakkı mücadeleleri, ilkokul öğretmenlerinin mücadeleleri gibi. 1. Dünya Savaşı'nda erkekler cepheye gidince, birden kutsal ev kadınlığı ilkesi unutuldu ve kadınlar üretim sürecinde, erkeklerden boşalan yerleri doldurmaya başladılar. Kadınlar "Eşit İşe, Eşit Ücret" ilkesini Versay Antlaşması'na ve B.M. Sözleşmesine koydurmayı başardı. İşçi kadınların mücadelesi de giderek militan bir mücadeleye dönüşüyordu. Grevler sonunda istedikleri ücret artışlarını elde ettiler. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra kadınlara oy hakkı 21 ülkede tanındı. Bu arada büyük Sovyet devrimi gerçekleşti.

Dünya 2. büyük savaşa doğru giderken ortaya çıkan faşizm, nazizm vb. ideolojilerde ve faşist İtalya ve Almanya'da kadının ve ailenin durumu neydi? Bu ülkelerde ve doktrinlerde kadına, çocuk doğurarak ve erkeğe tabi olarak, faşist devlete hizmet etmesi gereken aşağı yaratıklar olarak bakan görüş sistemleştirildi. Bunun teorisi yapıldı. Aile, kutsal bir bütündü. Almanya 'üç K' sloganını benimsedi. (Kilise, mutfak, çocuk). Kamu işyerlerinde çalışan kadınlar hükümet kararıyla işten çıkarıldılar. Eğitimde kadına ayrı, erkeğe ayrı okullar düzenlemesine gidilerek, kadınlar faşist devletin kendileri için düşündüğü hayata göre eğitildiler. Kadınların hekimlik yapmaları yasaklandı. İspanya'da da kadınlar, onlara tanınan oy hakkı, kürtaj hakkı gibi tüm hakları yitirdiler.

2. Dünya Savaşı'nda kadınlar yine sokaktaydılar. Andree Michele'nin dediği gibi, "kadınların desteği olmasaydı, büyük güçler Avrupa'da faşist işgale son veremezlerdi." Savaş sırasında kadınlar cephede savaştıkları gibi, üretime katıldılar. Cephane ve silah üretimini yaptılar. Kadınların bu savaştaki rolü açısından Michele'nin "Feminizm"

kitabından bir örnek vereceğim: Kadınların 1941 Eylül'ünden 1944 Ocak ayına kadar süren Leningrad kuşatması sırasındaki katkıları. "Bu kuşatma sırasında kadınlar 600 km.lik tanksavar hendekleri kazdılar, kentin etrafını dikenli tellerle sardılar. Banliyölerde barikatlar kurdular, gerilla ve uçaksavar savaşlarına katıldılar. Bombardımanlardan sonra çıkan yangınları söndürdüler. Cephane fabrikalarında üretim yaptılar. Kenti terketmeyen, Naziler'in açlığa mahkûm ettiği 2.500.000 kişilik nüfusu beslemek üzere, kent ortasında sebze yetiştirdiler." Bütün Avrupa ülkelerinde ve diğer ülkelerde savaş sırasında benzeri olaylar çok görülmüştür. Savaş sonrasında kadınlara kahramanlıklarından ötürü çok teşekkür edildikten sonra, üretimdeki yerlerini tekrar erkeklere bırakarak evlerine dönmeleri istendi.

Kadınlar 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da gerek kurtuluşları için, gerekse barış için mücadele etmeyi sürdürdüler. Örneğin: Fransız kadınlarının, Fransa'nın Cezayir'de ve Hindiçini'de yaptıklarına karşı mücadeleleri.

Bu mücadeleler, bugün de çağdaş kadın kurtuluş hareketleri bünyesinde sürmekte ve kurtuluşumuza kadar da sürecek.

Çağdaş Aile ve Ev Kadınlığı:

İşbölümü geliştikçe ev ve işyeri arasındaki ayrılık ortaya çıkmıştır. Bütün kadınların çalışsalar da, çalışmasalar da öncelikle evkadını olarak görülmeleri çok eski bir durum değildir, oldukça yeni ortaya çıkmış bir durumdur. Kadınlar üzerindeki baskı, onların ev dışında çalışmaya zorlanması ile değil, ev içinde kalmaları, meslek sahibi olmalarının engellenmesi ve ekonomik bağımsızlığı kaybetmeleri ile başlamaktadır. Günümüzde kadın, erkek arasındaki biyolojik güç farkı eskisi gibi belirgin değil, kadınlar doğurma konusunu biraz daha denetleyebiliyorlar. Ancak, bütün bunlar ataerkil ilişkilerin ve ideolojinin geçmişte kaldığını göstermiyor. Yasalarda, ev içinde, ailede kadına karşı tutumda, çifte ahlak standardı uygulamasında ve daha birçok alanda ataerkilliği yaşıyoruz ve yeniden üretiyoruz.

Kapitalizmle birlikte çağdaş çekirdek aile modeline doğru bir dönüşüm başladı ve kapitalizmin ilerlemesi ile birlikte çekirdek aile modeli en geçerli aile yapısı oldu. Bu aile yapısı içinde Engels'in belirttiği tek eşliliğe ilişkin çelişmeler varlığını sürdürmekle birlikte, bazı noktalarda, kapitalizmin gelişmişliğine uygun önemli değişmeler meydana gelmiştir. Yürürlükteki toplumsal sistemin devamı için aileler zorunludur: "Evlilik Mahkûmları" kitabında Lee Comer'ın belirttiği gibi, "Toplum gelecek kuşakları kapitalizmin gereksinimlerine uygun bir emekgücü kitlesi olarak yetiştirme görevini okulun yanısıra aileye yüklemiş. Ayrıca, aile çalışanların iş hayatında yaşadıkları baskı ve ezilmeden, bu dünyanın sert ve mesafeli ilişkilerinden çıkıp içine girebilecekleri bir sığınak olarak görülüyor. Dışarıda biriken kızgınlıkların, öfkelerin boşaltılacağı, çalışanların beslenip giydirildikleri, cinsel gereksinimlerinin düzenli olarak giderildiği bir yer. Ayrıca, toplumsal tüketimin belli bir düzeyde tutulmasına da hizmet ediyor. "Günümüzde kadınla erkek arasındaki farkın en belirginleştiği yer ailedir. Ataerkil ideoloji tarafından aile idealize ediliyor. Ancak, idealize edilen bu ortamı gerçekleştirmek için feda edilen, kendi gelişim olanaklarından vazgeçmesi istenen kadını kimse görmüyor. Çekirdek aile, bütün ihtiyaçlarımızı karşılayan biricik ortamdır ve anahtar kişisi de evkadını-annedir. Kapitalist sistemde ailenin ekonomik rolü ise; *birincisi*, yeniden üretim sürecini düzenlemek ve gerçekleştirmektir. Bu gerçeğe Engels ve kadın konusu ile ilgilenen diğer sosyalist düşünürler işaret etmişlerdir. Ancak, gelinen aşamada yeniden üretim sürecinin ekonomi politiğinin yeterli olmadığı ve yeniden esaslı bir şekilde tahlil edilmesi gerektiği görülmektedir. Çünkü, üretim süreci içindeki tüm yıpranmaların ev içinde giderilmesi gerekmektedir. Hem de en düşük maliyetle. Üstelik bu sadece yemek, içmek vs. değildir. Günümüzde artık burjuva ideologlarının belirttiği gibi ev kadınlığı neredeyse bir sanat halini almıştır. *İkincisi*, aile ekonomik kriz döneminlerinde önemli

bir rol üstlenir. Anahtar rolündeki kadın aracılığıyla, kadınların katkısı sayesinde, kamu kesiminde alınan tasarruf önlemleri toplumda hissedilmez. Kadınların katkısı ve tasarrufu sayesinde ücretler daha uzun süre düşük tutulabilir. *Üçüncüsü*, bugün aile aynı zamanda bir tüketim birimidir. Pazarın genişlemesine yardımcı olur. *Dördüncüsü*, çocukların toplumsallaştırılması ailede gerçekleşir. Kendimizi ailenin ihtiyaçlarına göre tanımlamayı ailede öğreniriz. *Beşincisi*, çalışan kadınlar genellikle yedek işgücü durumundadırlar. Aileye katkı olsun diye çalıştıkları varsayılır. Böyle algılandığı için, düşük ücretle çalıştırıldıkları gibi, iş koşullarını düzeltmek için biraraya gelip, örgütlenmeleri daha zor olmaktadır. Kadınların dışarıda yaptıkları işler de çoğunlukla ev işinin devamı niteliğinde olan işlerdir. Bu yük, hem dışarıda, hem evde çalışan kadın için dayanılmaz bir hal almakta, çeşitli fiziksel ve psikolojik şikayetlere yol açmaktadır. Kapitalist toplumda aileden çıkar sağlayan yalnızca kapitalistler değildir. Bugünkü aile yapısı erkeklerin çıkarlarına uygundur. Sınıf farklarının ötesinde bütün erkekler ataerkil ilişkiler aracılığıyla aileden çıkar sağlamaktadır. Marks ve Engels bu durumu görmüşlerdir. Onlara göre hangi sınıfa mensup olursa olsun kadın erkeğin proleteridir. Bebel de, kadınların tıpkı işçiler gibi, kendilerinden başka kimseye güvenmemeleri gerektiğini belirtmiş, açıkça erkeğin yardımına güvenemeyeceğimizi söylemiştir.

Evdeki egemenlik ilişkileri yalnızca ideolojik kökenli değildir. Paranın ve mülkün asıl sahibi ve nasıl kullanılacağına karar veren erkektir. Çalışan kadın bile aldığı ücretin her zaman gerçek sahibi olamamaktadır.

Evlilik ve aşk Ortaçağ'da birbirinden ayrılmıştı. Evliliğin aşkla bir ilgisi olamazdı. Fakat, sonraları aşkla evliliğin birlikte olması gerektiği ortaya kondu. Bugünkü evlilikler sözüm ona aşk evlilikleri oldular. Bu tam bir ikiyüzlülüktür. Evlilik bugün kadın için bir meslek ve sigorta durumundadır. Aşk diye yaptığımız seçimler aslında aldığımız toplumsal şekillenme sonucu yaptığımız bilinçli seçimlerdir. Bugünkü aile yapısı gerçek aşkın ve sevginin yeşerip, yaşamasına uygun değildir. Bu yapının sınırlarını zorladığımız ve değiştirdiğimiz oranda aşka ve sevgiye yaklaşabiliriz.

Çağdaş ailede 'Anahtar' Kişi 'Ev Kadını':

Ev kadını denince aile fertlerinin bakımından sorumlu olan kişi anlaşılmaktadır. En gelişmiş kapitalist ülkelerde bile nüfusun *yüzde sekseni civarında ev kadını vardır.* Herkes ev kadınlığının ne olduğunu bildiği halde, bu konuda bazı mitler vardır: ev kadını hiçbir işte çalışmayan kadındır gibi. Ev kadınları çok küçük yaştan beri bu mitlerle yetiştiklerinden ve yalıtılmış olarak yaşadıklarından, bunların gerçek olmadığını anlamakta zorluk çekerler. Durumlarından memnun olmadıkları zaman kendilerini suçlarlar. Hiçbirimiz hoşnutsuzluğumuzu açığa vurmak istemeyiz. Çünkü, bu kötü bir eş ve anne olmak demektir. Hiç kimse ev kadınının aslında haklı olduğunu itiraf etmez. Bu durum böylece sürüp gider. Çok sayıda ev kadını bunalımını ilaçlarla, alkolle vs. aşmaya çalışmaktadır. Ev kadınlarının yaptıkları işler kesinlikle küçümsenecek işler değildir. Sorun, bu işlerin değersiz olması değildir. İtiraz noktamız işin organize ediliş biçimindedir. Genellikle bu karşı çıkışlarımızda erkeklerin savunma noktası, kapitalist sistem tarafından kendilerinin de ezildiğidir. Kapitalizmin erkekleri de ezdiği mutlak. Ancak, bizim tartıştığımız bu değildir. Kadınlar erkeklerden farklı biçimlerde ezilmekte ve sömürülmektedirler; erkekler de bundan yarar sağlamaktadırlar. En azından karşı çıkmamaktadırlar. "Bir ezilme, başka bir ezilmeden daha iyidir" diyemeyiz. Kadınlar olarak kendi ezilme biçimlerimizi araştırmak, özgül durumları çözümlemek ve varolan durumu değiştirmek için mücadele etmemiz gerekiyor.

Ev kadınları nç iş yaparlar? Ev kadınları kendileri dışında kocaları ve çocuklarının bütün işlerini yaparlar. Bu işin çok sürmediği söylenir. Oysa, yapılan araştırmalar ortaya koymuştur ki, bir ev kadınının haftalık çalışma süresi 50 saatin altına düşmez. Bu, çok çocuklu kadınlar için daha da fazladır. Ev işinin en önemli özelliklerinden biri-

si de boş zamanla içiçe geçmiş olmasıdır. Ev kadının işi hiç bitmez. Ayrıca, ev işi yapıldığı zaman anlaşılamayan bir iştir. Ancak, yapılmadığı zaman anlaşılır. Ev işinin niteliği gereği, ev kadınının zamanını ayarlaması olanaksız gibidir. Ev işi monotondur. Üstelik bütün bu işleri yalıtılmış bir halde, bir insan yüzü görmeden yaptığımızı düşünsenize. Oysa, bir işçinin çalışma zamanı ve boş zamanı ayrılmıştır. Evi, dinlenebileceği, rahatlayabileceği bir yerdir. Kadın içinse, ev aynı zamanda işyeridir. Kadın yaptığı hiçbir iş için ücret almaz. Gereken şeyleri kocasının ücreti ile alır. İşçiler toplu halde çalışırlar. Bir işçi çalışma koşullarına itiraz ettiğinde, bu kötü birşey değildir. İşçinin bilinçli olduğunu gösterir. Ev kadını ise, tek başına çalıştığından hoşnutsuzluğunu iş koşullarında değil, kendisinde arar. Şikayet edemez. Çünkü, bu onun becereksizliğinin kanıtıdır.

Ev işlerinde makineleşme, kadınların işlerini kolaylaştırmış gibi görünse de, böyle değildir. Çoğu kadın bu aletlere sahip olamamaktadır. Ayrıca, bu aletler de ayrı bir itina ve bakım istemektedir. Çocukların eğitiminde görev almak, onlara yardımcı olmak, ev kadının görevlerinden biridir ve bu görev gittikçe zorlaşmaktadır. Ev kadınının diğer bir işi de kocası ile ilişkilerini uyumlu tutmaktır. Bizden, çevremizi ve kendimizi çekici bir hale getirmemiz istenmektedir. İnsanların tatillerde, hafta sonlarında ev dışında zaman geçirme olanakları azaldıkça, ev kadınlarından beklenenler de artıyor. Bugün ev kadınlarının kocalarının işiyle yakın bir bağlantıları da vardır. Kadın, aynı zamanda kocasının temsilcisi, halkla ilişkiler uzmanı, statüsünün belirleyicisi gibi davranmak durumundadır. Anlattığım nedenlerle, ev kadınları kocalarının ve çocuklarının gerilimlerini giderirken, kendileri büyük bir gerilim yaşarlar. Bu da ev kadınlarına has birçok rahatsızlıklara yol açar. Kadın Hareketinin özellikle Avrupa'daki deneyimleri kadınların özellikle ruhsal şikayetlerinin ciddiye alınmadığını göstermektedir. Kadınlar genellikle hastalıklarını ayakta geçirirler. Çünkü, yattıklarında onlara bakacak kimse yoktur. Kadınların yaşadıkları yorgunluk ve gerginlikler aslında çalışma koşullarına karşı bir tepkidir. Kadınlar, hangi sınıfa mensup olurlarsa olsunlar, özellikle aile içinde ayrı bir ezilmişlik yaşıyorlar. Kadınları birbirinden ayıran daha çok kocalarının statüleri olmaktadır.

Kapitalizmde üretim ve yeniden üretimin birbirinden ayrılması doğal olarak niteleniyor. Erkekler üretimi gerçekleştirirken, kadınlar da yeniden üretimi gerçekleştiriyorlar. Yeniden üretim sürecinde kadınlar, yalnızca kendi işgüçlerini değil; kocalarının ve çocuklarının işgüçlerini de üretmektedirler. Bu üretilen işgücü kapitalizm için en önemli maldır. Ev kadını sanki kapitalist sistemden bağımsız gibi görünmektedir. Ama böyle değildir. Kriz dönemlerinde ev kadınlarının işlerini ağırlaştıracak önlemler alındığında nasıl sistemden bağımsız olunabilir? Kadınların gönüllü hizmetlerde ücretsiz çalışmaları aynı alandaki ücretli işçilerin ücretlerini düşük tutmak için kullanılabilmektedir. Bu durumda kapitalist sistemden bağımsızlıktan söz edilebilir mi?

Kadınlar, ilk planda ev kadını olduklarından işyerlerinde daha fazla sorunla karşılaşmaktadırlar. Ev kadınlığının yüklerinden dolayı kadınlar, daha hafif işler, yarım günlük işler ararlar. İşten çıkarma durumunda, işyerinde önce en zayıf olandan başlandığından, önce kadınlar işten çıkarılırlar. Kadınlar için özel bir istihdam piyasasının varlığından söz edilebilir. Bu işler genellikle ev işinin devamı niteliğinde işlerdir. Birçok meslekte kadınlar işgüçleri ve yeteneklerinin yanısıra cinsel çekiciliklerini de sunarlar. (Tezgahtarlık, hosteslik vs.) Ayrıca, kadınların hangi işyerinde, hangi işi yaparsa yapsın, otomatik olarak bazı görevleri yerine getirmeleri beklenir. Çay ikram etmek, çiçekleri sulamak, işyerinin düzeninden sorumlu olmak gibi. Erkekler öncelikle sorumluluk gerektiren ve zor olan işleri seçmektedirler. Kadınlar ise, daha basit ve niteliksiz işleri tercih etmek durumunda kalıyorlar. Bu durum, kadınlarla erkeklerin farklı eğitime tabi tutulmalarının doğal sonucudur.

Sendikal mücadelelerde de kadın bakış açısı hiçbir zaman geçerli olmamıştır. Bugün-

kü sendikalar tamamen erkek bakış açısı ile çalışmaktadırlar. Biz kadınlar için üretim yeri yaşadığımız gerçeğin bir yarısı ise, yeniden üretimin yapıldığı yer de diğer yarısıdır. Sendikalar kadınların iki iş gördüğü gerçeğinden hareketle, özel talepleri olacağını kabul etmelidirler. Bizler, bunun için mücadele etmeliyiz.

Kapitalizm altında kadın olmanın bir diğer yanı da, cinsel nesne olmaktır. Kadınlar, cinselliklerinin her türünden dolayı hem yargılanır; hem de kullanılırlar. Bir yandan cinsel çekiciliklerinin olması istenir ve her zaman emre amade olmaları beklenirken, bir yandan da cinsel yönden çekici ve hareketli kadınlar "tehlikeli", "ahlaksız" vs. olarak değerlendirilirler. Çifte ahlâk standardı (erkek yapınca çapkınlık, kadın yapıca orospuluk) sürüp gitmektedir.

Sosyalist Ülkelerdeki Deneyimler: Sovyetler Birliği Deneyimi:

Sovyetler Birliği'nde devrim kadınlar tarafından yapılan bir grevle başladı. Kadın hareketi devrim öncesinde vardı. Feminist fikirler savunuluyordu. Kollontai, kadın hareketine uluslararası planda önemli katkılarda bulunmuş bir kadın devrimcidir. Rus kadınları devrim öncesi aşırı baskı altındaydılar. Gerek üst sınıflardaki, gerekse alt sınıflardaki kadınların durumu son derece kötüydü. Kocalarına bağımlı, alınan, satılan bir mal durumundaydılar. Devrimden sonra kadın hareketinin mücadelesinin etkisi kendisini gösterdi. Kadınların ezilmelerine karşı ilk yasalar çıkarıldı. Evlilik yasası değiştirildi. Evlenme ve boşanma kolaylaştırıldı. Dini nikâh, evlilik içi ve dışı çocuklar arasındaki farklar, kadınların evlendikten sonra erkeğin soyadını taşıma zorunluluğu, mülkiyete ilişkin yasalardaki ayrıcalıklar kaldırıldı. Kadının kurtuluşu sosyalizmin ayrılmaz bir parçası olarak görülüyordu. Çocukların eğitimi ve bakımının toplumsal olarak halledilmesi için, o günün çok zor koşullarında bile çözümler bulundu. Bunda amaç, çekirdek ailenin ortadan kaldırılmasıydı. Özellikle Merkez Komite'sine bağlı Kadın Bürosu ve kadın örgütüne mensup kadınlar, yeni önlemler ve talepler konusunda baskı yapıyorlar ve toplumun devrimle ayağa kalkan tüm kesimlerinden kadınlarla birlikte mücadele ediyorlardı. Devrimden bir yıl sonra 1200 delegenin katılımıyla İşçi ve Köylü Kadınlar Konferansı toplandı. Kadın gruplarının kurulması ve çalışmaları, kadının bilinç değişiminde önemli bir rol oynadı. Kadının önündeki engeller olabildiğince temizlenmeye çalışıldı. Kürtaj yasallaştı.

Ancak, devrimi yapmış tek ülke olmak, kuşatılmışlık, ekonomik durumun kötülemesi, üretimin neredeyse durmuş olması, Sovyetler Birliği'ni çok zor koşullara itti. Bu dönemde Stalin iktidardaydı ve merkeziyetçilik güçlendi. Üretimin artırılması tek amaç haline geldi. Herşey buna tabi kılındı. Buna bağlı olarak da, kadınların talepleri önemini tümüyle yitirdi. Örneğin: Kadınların ev işine az zaman ayırarak, üretime katılmaları için ve evliliğin, ailenin sönmesi için kurulmuş kollektif örgütlenmeler, üretimin artırılmasına hizmet eden araçlar olarak ele alınmaya başladı. 1930 yılında çıkarılan bir yasa ile evlilik kurumu güçlendirildi. Kadın Örgütü, Parti'nin en yüksek organı tarafından artık kadının kurtuluşuna gerek kalmadığı, devletin kadının bütün ihtiyaçlarına cevap verebileceği gerekçeleriyle dağıtıldı. Bu arada, savaş tehlikesi başgösterdi. Kadınlar çocuk doğurmaya teşvik edildiler. Kürtaj yasaklandı. Boşanma zorlaştırıldı. İnsan üremesine yaramadığı için eşcinsellik yasaklandı. Evli olmayan kadının, çocuğunun babasından nafaka isteme olanağı kaldırıldı.

Bu yöntemlerin tarihsel olarak zorunlu olduğu dönemler olabileceği savunulabilir. Ama, Sovyet Partisi bunu da kabul etmedi. Tam tersine, ailenin toplumun temel taşı olduğu şeklinde propagandalar yürüttü. Ortada sorun kalmadığını, bunun için de kadınların taleplerine gerek olmadığını ileri sürdü. Nitekim, bunun sonucunda, gerek kadın hareketi, gerekse sınıf mücadelesi açısından doğan sonuçlar ortadadır. Sovyetler Birliği'nde her anlamıyla bir geriye dönüş yaşanmıştır. Daha sonraları ve günümüzde de kadına tamamen bir araç olarak bakma eğilimi hakim olmuştur. Bugün, Gorbaçov'un

tezleri bunun en açık örneğidir. Kadınları evlerine göndermeyi savunmaktadır. Oysa, Sovyetler Birliği'nde kadınların diğer ülkelerdeki hemcinslerinden tek ayrıcalığı, çalışmalarıdır. Gorbaçov, kadınların sahip olduğu bu tek ayrıcalığı da kaldırmayı hedeflemektedir.

Sovyetler Birliği deneyinin kadın mücadelesi açısından verdiği en büyük ders: Kadınların kurtuluşu, sosyalizmi de aşan uzun ve kararlı mücadeleler gerektirdiği içindir ki, kadın kurtuluş hareketinin varlığı şarttır. Kadın hareketinin yasaklanması veya başka gerekçelerle varlığına son verilmesi; kadının kurtuluşunun önünde kesin bir engeldir.

Çin Halk Cumhuriyeti Deneyimi:

Çin'de de devrim öncesinde kadın mücadeleleri vardı. 1911 yılında kadınlar evlilik yasasında bir değişiklik yaptırdılar. 1912'de oy hakkı nedeniyle Parlamentoyu karıştırdılar. 1911 Devrimi'nde kadınlardan oluşan ordular savaşa katıldı. Kadın birlikleri kuruldu. Kadın savaşçılar ve propagandacılar, kadın haklarını savundular ve köylü kadınlar mücadelelerini sürdürdüler. ÇKP kadınları örgütlemeye özel bir önem verdi. Bu dönemde kadınlar saçlarını kısa kestirerek özgürlük mücadelesi verdiklerini ilan ediyorlardı. Çan Kay Şek'in iktidarı ele geçirmesinden sonra pekçok kadın sadece kısa saçlı olduğu için öldürülmüştür.

Kadınlar devrim mücadelesinde tek başlarına ayakta kalmayı öğrendiler. Önceleri, gerilla savaşlarında, yerleşik bölgelerde kalarak savaştılar. Daha sonra, kurtarılmış bölgelerin erkekler tarafından terkedilmesi ile birlikte, toplumsal yaşamda daha etkin oldular. Toprak reformunun kendilerine getireceği yenilikleri en çabuk kavrayan kadınlar oldu. Kadınlar, her yerde ev dışında çalışmaya özendirildiler. 1949'da kadınların kurtuluşu yolunda en esaslı adım atıldı. Ülkenin her köşesinde kadın örgütleri kuruldu ve bu örgütler bir federasyon haline geldiler. Bu federasyon, partinin politikalarının denetleyicisi oldu. Yasalar, radikal bir şekilde değiştirildi. Kadınlar, devrim öncesinde ve devrim sırasında "Öfkeyi Dillendirme", "Kızgınlığını Dile Getirme" grupları oluşturdular ve toplantılar yaptılar. Bu uygulama Çin'de yoksul köylüler tarafından başlatılmıştı. Kadınların toplantıları, bir anlamda bugün bizim kadın hareketi içinde 'bilinç yükseltme' dediğimiz grup çalışmalarına benzemektedir. Toplantılar erkeklere kapalı olarak düzenleniyor ve buralarda kadınların kendilerini rahatça ifade edebilmeleri sağlanıyordu. Kadın temsilcisi olarak çalışan veya Kadın Federasyonunca görevlendirilen kadınlar, aynı zamanda kadınların çıkarlarını korumak ve kadınlara kötü davrananlarla mücadele edebilmek için gerekli yetkileri taşıyorlardı.

Tarımın kollektifleştirilmesi sürecinde, ağırlık emek katkısı miktarına kaymaya başladığında, kadınlar açısından sorun çıktı. Harcanan emek, puan sistemi ile değerlendiriliyordu. Kadınlar ise, evlerde çalıştıkları zamanı ve harcadıkları emeği puanlarla ifade edemiyorlardı. Ayrıca, çalışma alanlarında ev işleri nedeniyle kayıpları oluyordu. Bu türden sorunlar komünlerde, ev işlerinin toplumsallaştırılmasını gündeme getirdi.

Kadınların sağlık sorunu devrimden önce Çin'in en büyük problemlerinden biriydi. Bu sorun hızla ve büyük ölçüde devrimden sonra çözüldü.

Kadınların yeteneklerine olan güvensizliğin giderilmesi için, çalışma ekipleri kuruldu. Çeşitli çalışma alanlarında örnekler yaratıldı. Slogan, "Erkeklerin yapabildikleri herşeyi kadınlar da yapar" olmuştur. Petrol, demiryolları ve metal işletmelerine kadar, her alanda kadınlar, kendilerini cinsiyetleri yönünden yetersiz hissetmemektedirler. Bunun dışında, kadınlar tarafından kurulan ve yönetilen semt fabrikaları ve kooperatif örgütlenmeleri vardır. Yönetimin sokak komiteleri ve sosyal hizmet örgütleri de, kadınların yönetimdeki başarıları için araç olmuştur. Kadınları üretici çalışmaya özendiren kampanya, 50'li yıllardan sonra yavaşlama gösterdi. Buna gerekçe olarak ekonomik büyümenin yavaşlaması gösterildi. Kadın hareketi bu yıllarda dönem dönem kısa

süreler için canlandı. 60'lı yıllara gelindiğinde kadın hareketinin geri plana itilmesi gerçekleşmek üzereydi. Ancak, Kültür Devrimi sırasında, kadın hareketini gerileten politikalar mahkûm edildi.

Çin Devrimi'ni değerlendirirken, Çin'in o dönemdeki koşullarını gözönünde bulundurmak gerekmektedir. Çin kadınları, devrimle birlikte, egemen ideolojiye karşı açık olarak mücadele etme olanağına sahip oldular. Kendilerini ezen ve sömüren toplumsal koşullara önemli darbeler indirdiler. En önemlisi de, bütün bunlar, maddi olanakları en sınırlı ülkelerden birinde, geri kalmış Çin'de gerçekleşti. Kadınların kurtuluşunun henüz gerçekleşmediğini Çinli kadınlar da, Başkan Mao da belirtmişlerdir.

Çin ile ilgili son dönemlere ilişkin,kadın mücadelesinin durumu hakkında bir araştırmam yok. Fakat, izlenen halktan kopuk, kapitalist yolcu politikaların kadınların durumunu olumsuz etkilediğini düşünüyorum. Somut bilgilerim yeterli olmadığı için bu konuda fazla sözüm yok.

Bugün dünyada kadın kurtuluş hareketinin geldiği noktada, cinsel işbölümü ve tek eşlilik de sorgulanacak kavramlardır. Çinlilerin sloganına Kadın Kurtuluş Hareketi bir ekleme yapıyor: "Bir erkeğin yaptığı her işi bir kadın da yapabilir; bir kadının yaptığı her işi bir erkek de yapabilir."

Sonuçlar:

Birincisi, bizim konumumuz toplumsal yapının ayrılmaz bir parçasıdır. Yaratacağımız dayanışma, karşı-kültür çok önemli olmasına rağmen, kurtuluşumuz sadece bunlarla gerçekleşemez. Kadının kurtuluşu mücadelesi, sosyalist bir toplumun kuruluşu için verilen mücadele ile birlikte yürütülmelidir. "Kadınlar sınıf farklarının ötesinde ayrı ve ortak bir ezilmişlik yaşıyorlar" dedik. Ancak, bu kadınlar arasında, berzerlik olduğu kadar, sınıf ayrılığından gelen farklar da vardır. Gerçekçi bir çözümleme yapmak için bu farkları da görmek zorundayız. Toplumun en alt sınıfına mensup kadınlar, kurtuluşları için mücadele etmek açısından en temel olanaklardan bile yoksundurlar.

İkincisi, kadının kurtuluşu toplumda üretim ve yeniden üretimin yeniden örgütlenmesi ile ilgilidir. Bu süreçler Marksist bakış açısı ile yeniden değerlendirilmelidir. Özellikle, yeniden üretim sürecinin, bugün sistem açısından taşıdığı önem gözden geçirilmelidir.

Üçüncüsü, yaşanan sosyalist deneyler göstermiştir ki, sosyalizmin kuruluşu kadınların kurtuluşunu otomatik olarak gerçekleştirmemektedir. İşçi sınıfı ailesinde de ataerkil ilişkilerin pekala sürdüğünü görüyoruz. Aile, varlığını bu dönemde de koruyor. Ailenin ortadan kaldırılması sloganı soyut kalmaktadır. Böyle soyut bir sloganla ortaya çıkmak, klasik ailenin varlığını sürdürmesinin yollarını açmaktadır. Bu da, bugünkü ailenin yerine konmak üzere alternatif yaşama biçimleri geliştirilmesini gerekli kılıyor. Elimizde bugün komün yaşantısı vs. değişik bir arada yaşam biçimlerine ilişkin çeşitli deneyler var. Kollontai'n da bu açıdan yeniden incelenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Dördüncüsü, şimdiye kadar sol hareketin hatası, kadınların özel talepleri için mücadele etmelerini genel talepler için mücadelenin önünde bir engel olarak görmesi oldu. İnsanlığın yarısını oluşturan bir kesimin talepleri genel taleplerin önünde engel olabilir mi? Yaşanan deneyler bize gösterdi ki, başkalarına güvenerek kurtuluşumuzun gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle, gerek sosyalizm öncesi toplumlarda, gerekse devrimden sonra kadın hareketi gereklidir.

Amacımıza mevcut yapı içinde erişemeyeceğimizi bilmek, bugünden yapacağımız mücadelenin önünde asla engel değildir. Bugünden öne süreceğimiz talepler, yaratacağımız karşı-kültür çok önemlidir. Kadın konusunda yapılması gerekeni en iyi kadınlar olarak biz biliyoruz. Bu konudaki sözü biz söylemeliyiz. Sosyalist örgütler, partiler, kişiler kadınların mücadelesini desteklemelidirler. Egemen ideolojiyi yeniden kendi içimizde üretmemek için önlemler almalıyız.

Mahmut Salim

Bu bölümde, yakın tarihimiz ve sosyalizm tarihi ile ilgili araştırma ve belgeler sunulacak. İlk olarak, 1920 Bakü Doğu Halkları Kurultayını, Anadolu Hükümetince görevlendirilerek izleyen Mahmut Salim'in raporunu sunuyoruz. İlk kez yayımlanan bu belge için Kemal Sülker'in arşivinden yararlanılmıştır. Genç Türk Hükümeti'nin Sovyet ihtilaline bakışını yansıtan bu belgenin okuyucularımızın ilgisini çekeceğini sunuyoruz.

Rusya İnkılâbı Ve Komünizm Nedir?

1917 senesi Şubat ayı zarfında Çar Rusyasın'da vukua gelen inkılâp hareketi bütün cihan Burjuvazyasına karşı bir ihtar mahiyetinde başlamıştır. Çar ve Çarizmin sukutu ile nihayetlenen bu içtimai inkılâp o sıra Çar Rusyasının müttefikleri bulunan Antant Devletleri Rusya İnkılâbını idare eden Sosyalist Fırkası Reisi Kreneski vasıtasıyle ordu ihzarına ve yine emperyalistler ve burjuvazya hesabına olmak üzere müdafaayı vatan kisvesine bürünerek müttefiklerle bir safta ve bütün cihan amele ve zahmetkeşleri zararına bulunmak üzere Alman ve müttefiklerine karşı şiddetle mübareze ve muharebeye devama karar vermişlerse de; Rusya Amele ve Köylüleri gördülerki Şubat ayında yapılan bu inkılâp, hakiki bir inkılâp değil, yalancı ve Sosyalistlerin bir manevrası ve binnetice Burjuvazyanın Proletarya üzerinde başka bir suretle kat'i bir hâkimiyeti ve beşeriyeti mazlumeyi refah ve saadete isal edecek olan Marksisizmin binnetice yaşamadan ölmesidir. Binaenaleyh Hükûmeti devirmek ve Umuru idareyi doğrudan doğruya çalışan ve kendi kolunun kuvvetinden başka fenni, ilmi, harbi, iktisadi hiçbir vasaiti harbiyeye malik olmayan halkın eline vermek üzere Lenin ve Rüfekasının cidden harikulâde himmetleriyle teşrinievvel ayında ikinci bir hareketi inkılâbiye meydana getirmekle, Menşevikleri Hükûmet başından tard ve tebid etmekle teşekkül eden yeni devletin manzarai siyasisi Proletarya Diktatoryası olmuş ve binaenaleyh aristokrat ve Burjuvalara hakkı kelâm bile verilmemesi şu sebeplerden ileri gelmiştir:

Bir taraftan vesaiti istihsaliyenin Kapital aleminde daimi tekâmülü müessesatı sınaiyyenin iktisadi ehemmiyetini artırmakla beraber, kapitale müsteniden istihsal münasebatının şiddetle hükümran olduğu sahalar durmadan genişlemekte ve bunun neticesi Küçük Esnafın bir kısmını Proletar yapmakta ve diğer kısmını da iktisadiyat aleminde tam veyahut yarım bir surette sermayeye bağlı bulundurmakta olduğu gibi, diğer taraftan makineli ve fenni istihsalât vasıtalarının da tekâmülü, amelenin canlı emeğine, adel kuvvetine ihtiyaçtan müstağni kılmakta ve binnetice ücretli salyin sermayeye mahkûmiyetini mütemadiyen artırmakta olmasıdır. İşte serveti umumiyyenin Burjuvazi aleminde büyümesine ve terakki etmesine sebep olan teknik tekamül, Cem'iyeti beşeriyede müsavatsızlığın ziyadeleşmesini; zenginlerle fukara arasındaki mesafenin gittikçe uzamasını mucip olmakta ve daima çoğalan halk kitlelerinin hayatlarını kazanmak ihtimallerini azaltarak işbulmamazlıkla her türlü sefalet ve mahrumiyetleri artırmakta olmasına mebni işçiler daha doğrusu Ekspolovate (istismar edilen) halkın mevcut ahvale karşı ademi memnuniyetlerini genişletmekte idi. Amele ve Köylüler Fırkası, İstihsal ve nakliyat vasıtaları üzerindeki hususi mülkiyeti, mülkiyetiammeye tahmil ve bir plân ile Komünizm programı

dahilinde bir istihsal usulünü tedricen temin eyledikten sonra bu sınıfın İçtimai inkılâbiyle beşeriyetin muhtelif sınıfa ayrılmasını ortadan kaldırıp bu sebeple mazlum bir sürü halkın zalim ve pek az bir kimseler tarafından istismar edilmesine nihayet vererek bu veçhile bütün beşeriyeti mazlûmeli halâs eyleyeceği şiariyle ortaya atılmış ve aynı zamanda emperyalizme karşı da ciddi bir mübareze yapmakta olduğunu ilân eylemiştir.

Esasen son asırlarda iktisadi hayattaki Sendika, Kartel vesaireler binnetice Sermayedarların cidden kudretli inhisar ittifakları vücuda getirmesine sebep olduğundan kapital hükûmetlerin fabrika ve sanayi cesimesinden hasıl olan emtiasına pazar kazanmak, Sermayelerine nüfuz mıntıkası bulmak me-yaddı iptidaiye ve kol kuvvetine (yani ameleye) malik olmak daha doğrusu bütün Dünyayı ziri Hâkimiyetine alarak küçük ve zaif milletler üzerinde hâkimiyet sürmek, hatta amele ve fukara açlarından ölürken, Burjuvaların safahat alemlerinde fuzuli masraflar yapmak gibi muhtelif maksatlarla istilâcı yane harplere kıyam eylemişlerdir. İşte Sendikaların ve dolayısile Kapitalin amele sınıfına yaptıkları hadsiz ve hesapsız zulmün artması ve bu sınıfın emperyalist Hükûmetler tarafından esarete sokulması ve hatta proleterlerin siyasi ve iktisadi hayattaki mübareze ve mücadelesinin güçleşmesi ve en nihayet istilâ musibetler hatta Vilsonun sahte prensipleri bile Rusya amele ve köylüsünü gayrikabili tahammül ve aldatılmaz bir hale getirmiş olmasıdır. Bütün bu hallere karşı kıyam ile burjuvazi alemini tedhiş eden Proleterya sınıfının hali hazırdaki tazyiki ve bilhassa Rusya dahilinde üç seneden beri kazandığı muhtelif muzafferiyetler, Antant Devletlerini muhtelif Hiylelere sevk eylemeye bais olmuş ve hatta onları yeni şekilde Beynenmilel Sermayedarlar ittifakı (Cem'iyeti Akvam) umumi terk-i teslihat namına (tezyidi teslihat) Hakem Mahkemeleri vesaire gibi sulh ve müsalematperverlik şiarları altında Proleterlere silâhlarını terkettirmek ve bu suretle bütün dünya halkının sistematik bir surette istismarı plânını cihanşümul bir mikyasda ihzar ve tatbik eylemekten başka bir şey olmadığını Rusya amele ve Köylüler partisi idrak eylemiştir ki, bilhassa hükümeti mücavereden bazıları bu cereyanı durdurmak ve bu kızıl inkılâbı kendi milletlerine sirayet ettirmemek için halkı memnun edercesine bir taraftan oportonizm ve diğer taraftan Şovonizm, sosyal demokrat gibi muhtelif şekilleri kabul ve tatbik etmekte bulunuyorlar ki, bunların hemen hepsi bilhassa Sosyal Sovonizm, sözde sosyal, hakikatte ise, müteassıp miliyetçi olup, tehlike-i vatan iddiasıyla müdafaayi meşrua şiarı altında Milli Burjuvazyanın menafiini müdafaa etmekten ibaret olduğunu gören ve bu Harbi Umumide bu gibi Sosyalistlerin mahiyetini pek bariz bir surette anlayan Komünist Partisi; Burjuvazyanın müdafii olan Oportonistler ile Sosyal Vatanperverlerin hakiki hasmı canı olduklarını itiraf eylemektedirler. Binaenaleyh bu partiye nazaran (Burjuvazi) Hükûmetleri hernekadar halkın sınıf farkları nazarıdikkate almaksızın umumi ve Millî arzularını tatmin eden, mukaddes ve fakat sahte esas ve kisvelere ne kadar bürünürse bürünsün Mülkiyeti şahsiye devam ettikçe daima zengin sınıfın yani (pek az bir ekalliyetin) azîm bir ekseriyetini eksplovate etmesine müsait bir alet olduğuna iman etmiş ve binnetice Burjuvazi Diktatoryasının her zaman için tesis eyleyeceğine bir kanaatıtamme hasıl eylemiş ve bunun içinde Rusya Federatif şuralar Demokrayası! Kapitalin zulmüne uğrayan sınıf kitlelerini (amele veyahut nimproleterleria) köylüleri başına toplamış ve başında mafevk bir makam tarafından tayin edilmiş bir memur olmayan Mahalli muhtariyetler vücude getirmiştir. Tabi hali harp dolayısıyle harbi, Bahri, siyaseti hariciyye, Demiryolları vesaire şimdilik bundan müstesna tutulmuştur. Bundan maada Şuralar Kanunu Esasesinde Sâyin sermaye boyunduruğundan halâsına karşı gelen herhangi bir hürriyetin kâzip olduğunu nazarı dikkate alarak istismar edicilerden yani (Burjuva ve kapitalistlerden) siyasi hukukun

istirdat ve hürriyetlerini tecdit etmenin lüzumu ilân ve (Burjuvazya Demokrasyasında) hakkı intihap, hürriyeti Matbuat, serbeti-i Kelan vesair gibi hürriyete hukuku ancak lafızda bütün insanlara bahşeylediği halde, hakikatte ise, amelenin bu hukuktan tamamen istifade eyleyemediği bittecrübe sabit olduğu kanaatını ishar ve idrak eylemiştir. Savet hükûmeti menafiinden birisi de bürokrasyanın azalmasına görülmektedir. Kanuni Esasilerine göre, Bizim Büyük Millet Meclisine müşabih olmak üzere herhangi bir Şura azasının Hükûmet idaresinde muayyen bir vazifenin (Komiserlik gibi) ifasına mecbur tutulması keyfiyetidir. Beynenmilel siyasi münasebetlerindeki tetkikat ve tetedbüatımda berveçhi zir arz olunur:

Şurâlar kanuni Esasisine göre; Burjuvazyayı imha maksadiyle elbirliği ile mücahedede bulunmak üzere mileli muhtelife arasındaki proleterlere karşı hasıl olan ademi itimadı kaldırmak ve beynenmilel bir musavatıtamme tesis eylemek maksadıyle bütün Millî imtiyazatın tağvı; müstemlekat ahalisi ile şimdiye kadar tam hukuka malik olmayan milletlerin ayrı hükûmetler teşkilinle olan haklarının tasdik ile beraber terciha. Şuralar federasyonu şeklinde ittihadını ve fakat ayrılmağa arzukeş olan milletlerin mazideki tarihlerine irca-ı nazara inkişaflarının nazarı dikkate alınacağı ve şu kadırki Kızıl İnkılâbın tevzi ve Cihanşümul olması için Şuralar Rusiyesi etrafında birleşmelerinin fevaidi bulunduğu beyan edilmektedir. Para ve Bankalar hakkındaki noktainazarları ise, meskûkâtın mübadele vasıtası olmaktıktan ref'i, partinin esas gayesidir. Ancak halihazırdaki bilcümle tevziat ve istihsalât (Erzak, eşya vesaire) Komünist esasatı dairesinde organize edilemediği için şimdilik bu cihet yalnız Bankaların Halk Bankası haline ifrağı ile, istismar edicilerin Siyasi bir hâkimiyetine yegâne bir vasıta olan sermayeyi amele hâkimiyetinin sırf iktisadi bir silâhı olmak üzere muvakkat olan bu tetbirin icrası ile iktifa edilmiş ve bundan maada bilcümle sermayedar emlâk sahibinin haneleri istimlâk edilerek Şehir Şuralarına devir ve bunlardan en iyi evleri amele teşkilâtlarına vermiş ve onları bu meskenlere yerleştirmiştir. Amele Diktatoryasının azimkâr bir silahi sıfatıyla proleterya ve nimproletaryadan teşkil kılınan Kızıl Ordu hernekadar halihazırda sınıfi bir mahiyeti haiz ise, de sınıflar farkı ortadan kaldırıldıktan sonra Sosyalist Misil Kuvveti şeklinde kalacağı ve halihazırda eski Çar Ordularında isdihdam edilmiş iken mecburen Orduda hizmet ettirilen Kumandanlar nezdinde fedakâr ve emin Komünistlerden mürekkep Siyasi Komiser bulundurulduğu gibi her cüz'ü tam dahilinde kıtatın zaptıraptını temin ederek Yaçeska (Daçeka-Komüna) Hücreleri teşkil kılındığı ve Adliye mesailinde ise, Burjuva hakimiyetinin birer vasıtası olan Mahkemeleri bilaistisna yıktıktan sonra Hâkimlerin işçiler tarafından ve kendi aralarından intihap olunmasıyle kadın ve erkekli intihabatta müsavi kılarak ve hatta kadınları Adliye Teşkilâtına bile soktuğu ve tecziye usulleri meyanına aleni takbih ve hürriyeti selbetmeyen (Mecburi hizmeti) kabul ve hapishaneleri birer terbiye müesseseleri haline tebdil ve Yoldaş Mahkemelerini ikame etmek ve bütün eski Hukuki ve Cezai kanunları fesh eylemek suretiyle Adliyede mühim bir inkılâp meydana getirdikleri ve edyani ise, bir emrivicdani olmak üzere tanımakla beraber hükûmetin din nüfuzundan tecridi ve hulâsa ihtirasa vasıta olmakla insanları birbiri aleyhine mütemadiyen harplere sürükleyen bilcümle mevad üzerinde mühim bir çok inkılâp ve tebeddülâtın Komünist Partisince ileri sürülen hututu umumiyesinndeninki berveçhi Bölâ arz izah kılındı.

İşte sözde bu Şiar ve insani gayelerle ortaya atılan bu parti (ihtilâli umumide inhilâl etmekle ordularını gaip ve bir de mukaddema tahdı tabiiyetinde bulunan muhtelif milletlerin bu hercümerçden bilistifade kesbi istiklâl etmeleri ile pek ziyade küçülen Rusya) Sahhar bir gayretle gaip etmiş olduğu ordusunu tanzim ve Çar Rusyası enkazında türeyen yeni ve müstakil Hükûmetleri federatif bir şekil-

de havzai hükümetine ithal ile yeni ve kuvvetli bir Rusya olmağa muvaffak olmuştur. Bu def'a bizim Rusya'da tesadüf eylediğimiz şekli hükûmet henüz Komünizm idaresinin tam şekli değildir. Ancak Komünizmeye isal edecek olan ve Burjuvazi hakimiyetini merhametsizce ortadan kaldırmak ve aksi inkılâba meydan vermemek üzere amele diktatoryasını temsil eden Şuralar Hükûmeti ki, buna devre-i intikal deniliyor. Ve Şekildir. Binaenaleyh şimdiye kadar Rusya dahilinde Burjuvaziye istinad eden imar ve medeniyet kısmen tahrip edilmiş bulunduğu gibi meselâ fabrika ve arazinin bir çoğu sahıplerinden alındığı halde henüz tanzim edilememiş ve ezcümle Azerbeycanda Petrol Kuyularının halihazırda ancak % 5'i ve yollarda tesadüf eylediğimiz fabrikalarında yine bu miktarı işletebildiği görülmüştür. Bu tahribat Rusyanın bilâistisna hemen her tarafında icra kılındığı gibi maalesef aksi inkılâba saha olan Müslüman memleketlerinde daha ziyade tebarüz etmiş ve alelumum Burjuvalara dahi bilâtefriki cins-i mezhep tam manası ile birer zulüm icra kılınmıştır. Bundan başka Rusyanın dahili ve harici bir çok düşmanlarla ve muhtelif cephelerde harp yapması Umumi seferberliğin mevcudiyeti itibariyle bir çok zulüm ve yolsuzlukların yapılması ve hey'etiumumiyye nokta-i nazarından amele ve köylününde henüz tamamen refah ve saadete vasıl olduğunu göremediğim gibi bir çokları bile bu halden müşteki idiler. Bir de Bürokrasinin azalacağı ümitlerimize rağmen Rusyanın bu şekil idaresinde daha fazlalandığı ve aynı zamanda müstahsil sınıfının pek ziyade azalarak bir sürü müstehliklerin hükûmetin boynuna bar olduğu ve zira herkes temini maişet etmek üzere memuriyetlere geçtiği gibi her ne kadar sınıf farkı ortadan kaldırılacağı programlarında mevcut ise de bu gün yeniden bir çok sınıfların meydana yani zenginlerin fakir, bazı fakir Komünistlerin zengin olduğu, ezcümle Rusya inkılâbının en büyük ve birinci amilleri olan (Matros Bahriyeli efradın) bu gün Bâkû da hemen lort mesabesinde ve binaenaleyh ticaretin, safahatin en büyüğünü onların yaptığı ve Bâkû servetini aşıranlar içinde en çok methaldar olduklarını re'yülayin görmekle beraber, yapılan tahkikatdan da anladım. Hülâsa-i maruzat: Bu gün Rusya'da bir tezeazüb idare mevcut olmakla beraber bir çok haksız ve mantıksız muameleler yapılmakta ve sözde bunların günbegün ve tedricen islâhına gidilmektedir. Meselâ: Fuhuş, Komünizm programında şiddetle men edilmiş ve Umumhaneler seddedilmiş ve buna mukabil teraziitarafeyn kaidesine ittibaen münasebatı gayrimeşruanın tekessürü görülmüş isede mamafi Hükûmet bu gibi kadınlar için (Mesai Borsaları) küşad ve iş buluncaya kadar iaşelerini muhtazaman ifa eylediğini dahi ilaveten arzederim. Ancak şunu da itiraf ederim ki, bu haksız ve yolsuz muamelât berveçhi ati esbabtan ileri gelmekte ve bundan da Komünist Partisi ve bilhassa pişvaları bulunan (Lenin, Troyçki) gibi zevat, yapılan bu işlerin bir kısmından bihaber ve bir kısmından da inkılâbın ölmemesi için her şeyi feda etmekte hatta iğmazıayın bile eylemektedirler.

Sebepleri şöyle izah edilebilir; Bir kerre Rusya Kızıl inkılabını tevsii ve halihazırda girmiş olduğu bu girdaba 'felaketten biranevvel tahlis-i nefs etmekle beşeriyeti mazlûmeyi kurtarmak için bittabii gerek dahildeki aksi inkılâpçılar ile ve gerekse hariçteki emperyalist düşmanlar ile muhtelif cephelerde herbeylemeye mecbur bulunmaktadır.Binaenaleyh bu harpleri idare etmek ve muvaffakiyet kazanmak üzere külliyetli askere ihtiyaç bulunduğundan dolayı hariçte ailesiyle birlikte açlıktan bitap bulunan bir çok kimseler biz zarur Orduya kabul edilmektedirler. Tabiidirki bu ordu dahilinde bulunan Zabit ve Neferlerden Nasyonalist, Reformist, fanatik, Komünist hulâsa her mesleğe mensup eşhas bulunmakta olmasına mebni işbu maskeli komünistler tarafından intikam sevdasıyle yapılmakta olan münferit ve şahsi zulümler, yağmalar ve belki de katiller şüphesiz Kızılordunun namını lekedar eylemekte ve hatta bunlar tarafından yapılan fena ve

asılsız propagandalarda Bolşevikliğe karşı gayz ve nefreti tezyid eylemektedir. Bu hareket memurin sınıfına da şamildir. Üçüncü Enternasyonal egze-kütif (İcra) Komitesi Erkânından (Radekin) itirafına nazaran bil'umum Rusiya dahilinde mukaddema yediyüz bin Komünist yazılmış ise de bunlardan yüzbin kişinin suihallerine binaen partiden ihraç edildiği ve halbuki bunların hepsinin ne dereceye kadar imanlı ve hakiki Komünist maskesi altında birçok Nasyonalist vesairenin de mevcut olduğu ve hatta elyevm Umuru Hariciye Komiseri Çiçerin nezdinde müsteşar Karahanın da bir Ermeni Nasyonalisti olması pek varit-i hatın olduğunu arza lüzum gördüm. İşte bir taraftan maskeli komünistlerin vaktiyle düşman telakki eylediği milletlere icraatı şedidede bulunmalariyle intikam almaları ve diğer taraftan açık saikasıyle memuriyete geçmiş muhtelif ideal şahiplerinin bilhassa inkılâbın ölmesi maksadıyle yaptıkları yağmegerlik vesairelerle bir de bu inkılâptan mutazarrır olan Burjuvaların ve hariçten Emperyalist Devletlerin mütemadi propagandalariyle birçoklarının aksi inkılâp yapmaları dolayısile memleket dahilinde hercümerç zulümler hatta terör vesairelerin hepside ifade edilmekte bulunulmuştur. Bu gün Azerbeycan, Dağıştan, Türkistan, Buhara tamamiyle istiklâli siyasilerini garip etmiş bir vaziyettedirler. Harbiye, Bahriye, Demiryolları ve siyaseti umumiyesi Moskovadan idare edilmekte ve hususatı sairesi ise, muhtariyet asita şeklinde kendileri tarafından tedvir edilmektedir. Fakat halihazırdaki bu şekil idarenin ne kadar devam edeceğini tamamiyle kestiremiyorum. Netekim Zinoviyef Kongredeki aleni itirafında: (Çar Rusyası zamanında Müslüman ve Rus olmayan diğer milletlere karşı yapılan temsil siyasetiyle birçok haksızlıklardan dolayı) halihazırda Rus olduğumdan hicap etmekteyim demesi ve yine Lenin'in aleni vermiş olduğu bir konferansta: (Bilsemki Azerbeycan ve diğer İslâm Milletleri kendi Ordularını Kızıl İnkılâp aleyhine kullanmasalar ve düşmanlarımızla ittifak etmeseler o vakit kendi Ordularının teşkiline hatta müstakil olmalarına bile müsaade ederdim.) demesine nazaran bu adamlar hatta bu mefkûrede bulunanlar Rusya Hükûmeti başında her an bulunsalardı ben İslâm Milletlerini (Azerbeycan, Türkistan, Buhara, Dağıstan vesairenin) atisinden endişe etmezdim. Ancak benim korktuğum baidülihtimal ve inşallah zuhuru gayrimimkün yalnız bir nokta vardırki o da bu inkılâbın başında bulunanların bir (Kudeta = Darbe-i Hükûmet) ile devrilmesi ve yerine Nasyonalist veyahut Reformistlerin Hükûmeti ellerine almasıdır ki, işte bu sırada halihazırda Müslüman memleketlerinin her taraflarına sokulmuş ve Umumuru İdareyi ellerine almış olan Rusların tam manasiyle Büyük Petro vesayasının bütün İslâmlara ve hatta Türklere tatbik edilmesi keyfiyetidir. Böyle olmayacağını farzedelim, bir şey varki o da bu gün veyahut yarın gerek Ermenistan ve gerekse Gürcistan kerhen ve cebren Bolşevikliği kabul edecek ve bilahare Federatif Rusyanın vâsi're haizi muhtariyet bir eyaleti haline girdikten sonra bizimle Rusya arasında iki senedenberi mevcut olan tampon hükûmetler haliyle ref edileceğine nazaran doğrudan doğruya Bolşeviklerle temas ve münasebatta bulunmaklığımız icabeylemektedir. Tabiidirki bu propagandalar muhtelif suretlerle gerek Türkiye İştirakiyun Teşkilâtı tarafından ve gerekse Rus vesair milletler tarafından bizede fercebab-ı duhul olacak ve bunada bilzarur Bolşeviklerle olan münasebatı siyasiyeyi dostanemiz dolayısıyle mani olamıyacağımız aşikâr bulunmasına mebni esasen Hükûmetin şekli hazırından (Kavanin, rüşvet, jandarma vesairesinden) memnun olmayan ve bu ademi memnuniyeti hali isbaa gelmiş olan halk üzerine de pek fena tesir ve neticeler tevlit eylemesi muhtemel olmasına binaen şekli hazırdaki müdafaayı memleket ve Kuvayı Milliye ümitlerinin tehlikeye düşeceğini ve maazallah bir takım ihtilâl vesairenin de zuhura geleceğini pek ihtimal dahilinde görmekteyim. Bunun için halkın ademi memnuniyeti hangi şeylerden ise, onların biran evvel

ref'i ile Hükûmeti Demokratik esaslara (Fakat Burjuvazi Demokrasyanı değil) Sosyal Demokrat esaslarına ibtina ettirmek ve ezcümle her Vilâyetin Adliyesi Kavanini, jandarma, Maarif vesaire gibi hususatı umumi meclis değil, Vilâyet ahalisi müntehipleri tarafından tesbit ve idare eylemek ve yalnız Müdafaayı milliye, Siyaseti Hariciyye, Telgraf vesaire gibi bazı Umumi şeylerinde Ankara'dan tedviri suretiyle bir hükûmet teşkil etmek ve binaenaleyh gelecek propagandaya karşı halk zihniyetinde revaç bulmamak suretiyle önüne geçilebileceği kanaatında bulunmaktayım. Netekim İstanbul tanzim ve Bütün Memaliki Osmaniyede tatbiki emrolunan bir kanunu, tabii münevverane başka, ziyansızlar başka suretle tesir etmektedir. Çünkü istanbulluya pek ağır gelen bir aylık hapis cezası ihtimalki Van için, Erzurum için pek hafif olabilir. Bu cihetlerin tamamiyle düşünülmesi lazımgelmektedir. Yoksa ben Komünizmenin mecbur kalmadıkça doğrudan doğruya ve birdenbire memlekette tatbikine imkân görememekteyim. Zira bir taraftan bizler Yunan, Fransız, İngiliz ve Ermeni Ordularıyle çaprışırken diğer taraftan memleketin Kuvvayı müdafaasını dağıtmak erzak ve mekûlatı ve bütün eşyayı ticariye ve mesakini rekize etmek iaşeyi umumiyyeyi Hükûmete yükletmek, zenginlerle mücadele yapmak.... suretiyle bir çok iktisadi buhranlara ve iaşe müzayakalarına sebebiyet vereceğimiz gibi en büyüğü de İngilizlerin yapacağı din ve hilafet propagandasının da derhal kökleşeceğine ve bu münasebetle halihazır Ordumuz, Kuvayı Harbiyesininde tenakuz eyleyeceğinden pek endişe etmekteyim. Mecbur kalınırsa biz Komünizmeyi ancak biraz daha Rusyada gelişmek hatta Avrupaya sirayetettikten ve orada sıtajını gördükten ve milletler üzerinde en büyük zarar veren ve aksülamele vasıta olan hangisi ise, onların tecrübesi yapıldıktan ve mukabil tedbirler ve çareler bulunduktan sonra belki kabul etmekliğimizde bir mahzur olmaz, yalnız Komünizmeye hazırlanmak için de evsela bir devresi yapmak ve bizde de Rusyadaki intikal devresinin fenalıklarına düşmemek üzere biraz Demokratlaşmağa gayret etmekliğimiz icabeylemektedir. Ki zaten Ruslar da bizim hemen şimdiden Komünist olmaklığımıza razı değildirler.

Rusya inkılâbını ve Komünizm ile Şuralar Hükûmetini bu kadar izah ettikten sonra biraz da Bâkû Kongresi hakkında arzı malûmat edeyim: Bu Kongrenin esasen icrai bir mahiyette olmadığını bilahere anladım. Ancak Avrupaya karşı demokratik, nümayişkâr ve Şark milletlerine karşı da propoganda yapmak ve uzun boylu Komünizm fevaidinden bahis olunmak için bir çok paralar sarfıyla davet edilerek toplanmış ve üç bin kişilik bir cemn'i gafir idi. Gazetelerde manzur olduğu veçhile 3. Enternasyonal İcra Komitesi Erkânından (Zinoviyef, Radek, Bellakun, Madam İşnaşova) vesaire tarafından Kapital ve emperyalizmin uzun boylu mazuratı, beynenminel vaziyet ve Avrupa siyaset-i hazırası hakkında mufassal hitabeler irad edilmiş ve her millet için murahhaslarından beş kişiye mukabil bir kişinin intihabiyle teşekkül edecek dört beş muhtelif Komisyonda meselâ bizim için Türkiye'ye Komünizm ne şekilde girmeli ve arazi meselesi nasıl halledilmeli, propaganda nasıl yapılmalı gibi bir kaç komisyonun teşkili Divan Riyasetinden talep edilmiş ise, de bu Komisyonların raporları ve hatta içtimaları bile beklenmeden ve 102 imza ile Taşnak Ermenilerinin yaptıkları mezalim hakkında verdiğimiz takrire sudan bir cevap verdikten bir iki gün sonra Kongre celsesine 37 kişilik bir İcra Komitesi intihap ettirerek hâtime vermiş ve bu meyanda Türkiye namına aza Bahattin Şakir Bey ile Kayserili İsmail Hakkı Bey isminde bir zat intihap edilmiştir ki, bu Komite vezaifinin en başlıcası Şark Milletlerini Komünizmeye ısındırmak üzere vesaiti muhtelife ile propaganda ve teşkilât ile bir de 3. Enternasyonel mukarreratının Şark Milletlerine bir vası tai tebliği olmak üzere Bakû da terkedilmişlerdir.

Yalınız (ilave-i makal) olmak üzere şu-

nu da arzedeyim ki: Biz ne kadar şu sırada ittihadı İslâm politikası veyahut Turancılık fikri takip edersek Ruslar bize o kadar düşman olmakla beraber tahdı tabiiyyetinde bulunan Türk ve Müslüman unsurlarına da o kadar zulmü artıracaklar ve ihtimalki Din ve Har sahasinde hatta Umur-ı idarelerinde bile pek o kadar müsamahakâr davranmıyacaklardır. İşte ben bu noktayı pek nazik ve mühim görmekteyim. Hatta bu politikayı takip etmek üzere Türkistan ve Azerbeycan vesairede bir çok kimseler bile bu siyaset peşinde ve ittihadı İslâm sevdasında bulunuyorlar ki, bunun bizden ziyade oradaki milletlere halihazırda daha çok zarar ve mahzuru olsa gerektir. İşte Novrososki, Bekanrında Petrovski, Lâdikafkas, Derbent, Bakû, Karabağ, Zengezor havalisinde bu defaki seyyahat ve tetkikatım hissiyatıma mağlup olmayarak dilimin döndüğü kadar bitarafane arzeyledim.

4/Teşrinisani/1336

İşbu rapor Şark Cephesi Kumandını Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine ve bir Nüshası da Erzurum Vilâyetine saygı ile sunulmuştur.
Bakû Kongresine Memur Mahmut Salim

Turan Dursun

Dergimizin bu bölümü, felsefi ve sosyolojik açıdan dinlerin incelenmesine ayrıldı. Böylesi bir çabayı Türkiye'nin Aydınlanmayı yaşaması açısından gerekli görüyoruz. Buna, kutsal kitapların kaynaklarının incelenmesiyle başlıyoruz. Kur'an ile başlayan çalışma İncil ve Tevrat'la devam edecek. İlk olarak, bu köşede imzasını sık sık göreceğiniz Turan Dursun'un dünyaya bakışını içeren, *Zaman* gazetesi ile yapılmış bir söyleşisini yayımlıyoruz. *Zaman*, bu söyleşiyi yayımlayamamıştı.

Zaman Gazetesiyle Görüşme

Zaman: Şimdi ilk sorumuz şu. Geçmişinizi ana hatlarıyla anlatır mısınız? Bu yere gelişinizin hikayesi nedir?

T.D.: Önce doğumumdan başlayarak özetlemeye çalışayım. 1934 yılında Sivasın Şarkışla ilçesinin Altın köyünde doğmuşum. Şimdi Gümüştepe adıyla anılıyor. 5 yaşındayken babam anamları alıp babasının topraklarının bulunduğuna inandığı Ağrı'nın Tutak ilçesine götürdü. Fakat oraya gittiğinde baktı ki, ağalar bu topraklarını almışlar, sahiplenmişler. Ortada kaldı. Biraz dini bilgisi vardı. Onunla imam olmaya koyuldu, Tutak'ın kimi köylerinde imamlık yaptı. Sonra Muş'un köylerine geçti ve ben daha altı, yedi yaşıma gelirken -ki, ben okula verilmedim. Babam bu ilkokulları gavur okulları sayıyordu ve vermiyordu.- Beni götürüp Kürt hocaların içine bıraktı. Ağrı'nın Tutak ilçesine bağlı Kargalık köyünde şeyh Ramazan diye biri vardı. Onun himayesinde, öğrenciler okuyordu. Arapça okuyorlardı. Ben, Molla Nâdir Efendi bir de Hafız vardı Türk, esasen başlangıcı onda okumuştum. Sonra hafız oradan gitti ben Kürtçeyi öğrendim.

Zaman: Kürtçeyi sonradan mı öğrendiniz?

T.D.: Evet. Çok kısa süre sonra öğrendim Kürtçeyi.

Zaman: Anadiliniz değil yani?

T.D.. Değil. Kürtçeyi öğrendikten sonra başladım hocadan Arapçayı Kürtçe anlamıyla okumaya ve giderek ben Türkçeyi unuttum. Sürekli Kürtçe konuşuyordum çünkü. Kürt öğrenciler arasında. Orada Kürt öğrenciler yani çevreden gelen öğrenciler köylü tarafından idare edilirdi. Camide yatıp kalkardık. Ve RÂTIP denen bir yöntem vardı. O yöntemle kazanlar içersinde besin maddeleri, yiyecekler toplanırdı ve karıştırılırdı. Etli, sütlü, tatlı hepsi aynı kazanın içinde karıştırılırdı. Sonra bölüştürülürdü. Herkes tabağına, tabağı olmayan ekmeğinin üzerine, lavaş denen bir açık ekmek vardı. Bu şekilde bir geçim sağlanırdı. Oradaki öğrenciler, oradaki mollalar tarafından yetiştirilirlerdi, okutulurlardı. Bir usul vardı o zaman. Şafilerin uyguladıkları izledikleri bir usul. O usule göre okutulması gereken derslerin tümü, okutulmak istenirdi, ama tümünü sonuna kadar götürmek mümkün olmazdı, çünkü, oradaki yöntem çok ağır ve yavaş giden bir yöntemdi. SARF ve NAHV ile yani bir Arapça gramerle onbeş yıl uğraşılırdı. Yani onbeş yıl ona harcandıktan sonra okutulacakların tümünü bitirmek mümkün olmazdı. 12 İLİM sayarlardı çünkü. O 12 İLMİ sonuna kadar götürmek mümkün olmazdı. Ama benim bir hedefim vardı. Babam belirlemişti o hedefi. Kafama aşılamıştı. "Basra ve Kuffe'de olmayacak ölçüde ÂLİM olacaksın" Öyle bir hedefe ulaşmak için zamanım da yoktu. 15 yıl vereceksiniz; gramerle uğraşacaksınız. Ben çok kısa aralıklarla sarfı, nahvi bitirdim. Onların 12 İLİM dedikleri ilimlerin tümünü bir-iki yıl içerisinde bitiriverdim.

Onların en son kitapları olan Cem-Ül

Cevamı'i okudum. Cem-ül Cevami usulü'l-Fıkıhtan. Onu bitirdim. Fakat ben kendimi hep Türk olarak bilirdim. Türkçeyi bilmediğim halde... Söverlerdi: ne kadar Türk varsa anasını avradını diye. Ben de o zaman başlardım "ne kadar Kürt varsa anasını avradını" diye. Böyle birşey aşılanmıştı bana. Ben madem ki, Türküm öyleyse Türklerde geçerli olan hanefi mezhebinin usulüne göre okumalıyım dedim. O nedenle çıktım Kayseri, Adana Sivas'ta bulabildiğim hocaların yanına gittim okumaya. Onlar güçlük çekerlerdi dilimden dolayı çünkü Türkçeyi çok az biliyordum. Fakat o usulle de yani Hanefi usulünce de MÜCAZ oldum. İcazet verilen kişiye MÜCAZ deniyor. İcazet alınacak düzeye Hanefi Usûlünce de ulaştım. Bu arada askerliğim gelmişti. Askerlikten önce gittim girdim Müftülük vaizlik sınavlarına. Dediler ki, sen çocuksun; çok iyi biliyorsun ama biz çocuğu müftü, vaiz yapamayız. Sen şimdi askerliğini yap gel ondan sonra... Ben askerliğimi yaptım bu arada Türkçeyi öğrendim, askerlikte. Askerlikte Türkçe'ye çalışmıştım. Çünkü askerliğim biraz iyi olmuştu.

Zaman: Nerede askerlik yaptınız efendim?

T.D.: Kütahya'da ve Adana'da İncirlik'te yapmıştım.

Zaman: Hangi yıllar olduğunu hatırlıyor musunuz?

T.D.: 55-57 başlarında olmuştu. İyi Türkçe konuşmayı askerlikte elde ettikten sonra İstanbul'a geldim. İstanbul'da Üçbaş ve İsmailağa medreseleri vardı. Bir derneğin organizasyonunda Arapça eski usulle talebe yetiştiriyorlardı. Müftü, vaiz yetiştirme yoluna gidiyorlardı.

Zaman: Karagümrük'te değil mi efendim?

T.D.: Çarşamba'da. Orada kimi derslere hoca bulunamamış. Mesela Mantıktan, kelâmdan Usûl-u Fıkıhtan falan hocalar bulunamamış. Kendimi orada buldum. Orada yüksek düzeyde sayılan dersleri okutmaya başladım, birkaçını bir arada okutmaya çalıştım. O zaman Mahmut Bayram vardı. Vaizdi oranın hocaları arasındaydı. Hatta sonra alçakgönüllülükle benim derslerime de devam etti. Ben de okumuştum ama böyle okumamıştım diyerek. Salih Şeref vardı. Yani İstanbul'un ileri gelen hocaları ile de görüşüyorduk. Onlar da kimi derslere geliyorlardı ama aşağı düzeydeki derslere geliyorlardı. Orasını o şekilde götürdükten sonra gidip bir de müftülük vaizlik sınavlarına katılmayı düşündüm ve katıldım öğrencilerimle birlikte onlardan da bir çoğu kazandı. Fakat ortaya birşey çıktı: İlkokul diplomam yok tayinim yapılamayacak. İlkokul diploması nasıl alabilirim? Tarih, coğrafya falan güzel ama öbür bilmiyorum. Sınava girdim tarih coğrafya sorularını falan verdim. Mahmutpaşa ilkokulunun dışardan bitirme sınavlarına girdim. Neyse diplomamı aldım. Kısa zamanda diplomayı almamış olsaydım müftülüğe atanmam yapılamayacaktı. İlk görevim Tekirdağ'da oldu.

Zaman: İlk vazife alışınız hangi yılda efendim?

T.D.: 58'in sonları idi.

Zaman: Peki onun bir öncesine geçsek, sizin yetiştirdiğiniz talebeler arasında belli mevkilere gelmiş kimseler var mı?

T.D.: Evet müftü, epeyce vaiz var.

Zaman: Medresede okuttuklarınızdan bahsediyorum. Kim bunlar şu anda aklınızda olanlar var mı?

T.D.: Mesela, İzmir Karşıyaka müftüsüydü şimdi emekli oldu galiba Abdullah Arılık vardı. Sizin Zaman gazetesinde zaman zaman yazılar yazdığını söyleyen çeviriler yapan Salih Uçan benim talebelerim arasındaydı. Ki, o çocuk çok zeki bir çocuktu, Arapçayı çok iyi bilir. Yani adlarını anımsayamayacağım epeyce öğrencim.

İlk görevim Tekirdağdı. Sonra, müftülük ve ondan sonra müftülükte sürgünler. Sürgünlerin başlaması Atatürkçü çizgideki davranışlarım yüzünden olmuştu.

Zaman: Hangi yıllara rastlıyor ilk sürgünleriz?

T.D.: 62-65 yıllarına. Alışılmadık bir müftü olmuştum. Nedeni şuydu. Ben Sivaslı sayıyordum kendimi. Sivas Cami-

lerine gidip gördükçe bakıyordum rahleler oraya buraya asılmış çok berbat.

Bunlar niye burada duruyor falan diyordum. Ondan sonra imamları vardı. Abdestlerini tutamayacak kadar yaşlıydı bunlar. Daha göreve gelir gelmez haftasında 15 tane imamın görevine son verdim. Bunlar zengin insanlardı. Bunların çoğunun oğulları yargıç, doktor ve daha başka etkin görevlerdeydi. Tabii bunlar bana orada sorun çıkardılar.

Çirkinlikleri gidermek, camileri park yerine getirmek, Sivas'ın köylerini ağaçlandırmak yoluna gittim. Bana dediler ki, "müftülük şeyi, lojmanı yapın işte, ondan kendiniz de tanır yararlanırsınız" diye. Müftülük lojmanı yapmak yerine hastane önerdim, konuştuk orada. İşin başına geçtim, o hastane, göğüs hastalıkları hastanesi, ki, şimdi çok güzel bir hastanedir. Onun için köylerden ilçelerden buğday toplama yoluna gittim. Sonra onlardan, imamlardan beklemedikleri şeyleri isteyince imam, söylenmeye başladılar. Toplu halde sinemaya götürüyordum. Kurs açmıştım. Ülkede imamlar için ilk kez yetiştirme kursları sayılabilir, öyle sanıyorum orada. Ki, imamlar, halkın eline bakmasın, halka muhtaç duruma gelmesin diye. Onlara konferans vermeyi, grup çalışmalarını öğretme yoluna gitmiştim. Milli Eğitimle işbirliği yaparak diploma sağlamaya yönelmiştim ki, çoklarına almıştık. O da eklenince ve sıkıcı bulununca. Söylendiler, "bu müftü kâfirdir" dediler. Hatta "komünisttir" dediler. Fakat benim komünistliğimin söylenmesi Atatürk'e çelenk koyma işinde oldu. Ve şöyle gelişti. Kursun açılışında, ki bunlar çok zayıf bütçeli insanlardı. Ben bunlara karavana veremezdim, askeriyeden sağlattırıyordum. Komutan dedi ki, "bir koşulla ancak ben bunlara karavana verebilirim. Atatürk'e götürüp çelenk koyarlarsa... İyi ama nasıl olur? Bunlara nasıl yaptırılabilir bu? Geldim topladım dedim ki. "Bakın ben sizi hiç zorlamıyorum. Ya karavana ya da Atatürk'ün önüne gidip saygı duruşunda bulunma, ikisinden birini seçeceksiniz. Seçmek size ait" dedim. Onlar kendileri aralarında konuşmuşlar, sonra imamlar, vaizler falan saygı duruşunda bulundular fakat arkasından kmünistliğim iddiaları doruğa yükseldi. Arkasından bir baktım nakiller. Orada burada yani sürekli nakil. Çıkıyor, durduruyorlar. En son Halk Partisinin hışmına uğradım. En büyük darbeyi ben Halk Partisi'nden yedim. Şaşılası bir şeydir ki, kendim de Halk Partili olarak ileri sürülüyordum.

Zaman: Peki efendim o yıllarda Marksist düşünceyle hiç karşı karşıya gelmiş miydiniz?

T.D.: Hiç ama hiç. Hatta solun S harfinden bile ürperiyordum. Yani ben nasıl solcu olabilirim? Sadece solcu olmak bile beni son derece tedirgin ediyordu. Bu olamayacak şeydi. Nasıl solcu olurdum? Ama benim bu Üçbaş medresesinden, okuttuklarımdan ya da öğrencilerimin öğrencilerinden biri gedi o sırada "hocam sizin yanınızda biraz daha okumak istiyorum" dedi. "Yalnız burada bana bir imamlık verir misiniz?" dedi. Ben de kazandırmak istedim. Onu imamlık sınavına koydum ama kazanamadı, istediğim halde kazanamadı. Bir baktım, imamlığı kazanamamış olan Kâzım Özçiçek benim yerime müftü olarak atanmış ben de Sinop'un Türkeli İlçesine sürülmüşüm. 300 haneli falan bir yer. Ve de suçlamalarla. O zaman *Yeni İstanbul, Yeni İstiklal* diye birtakım gazeteler, mecmualar falan vardı. Orada komünistliğim içkiyi severliğim yazıldı sabaha kadar içki içmişim ki, ağzıma damlasını koymuyordum. Yani içkiyle miçkiyle hiç tanışmamıştım.

Zaman: Böyle bir içki içiyor söylentisi çıkarıldığına göre, içki içenlerle haşır neşirliğinizden dolayı olabilir mi?

T.D.: Olabilir. Ama şu da gerçek değildi. Diyorlardı ki, falanca gazinoda bulundu. Ben hiç gazinoya gitmedim. O dedikleri gazinoyu hiç tanımıyorum sordum bu gazino nerede. Akşam oralardaymışım; tanımak, görmek istiyorum... diye Dedikleri yerlerde kesinlikle bulunmuşluğum yoktu. Ama gerçekten içki seven dostlarım vardı. Onlarla birarada bulunabiliyordum. Ama benim iş-

te sol dünya görüşüyle tanışmam Sinop'un Türkeli ilçesinde oldu. Bir öğretmen Ali Şarapçı adında. Ben maaşım yetmediği için kentin çok uzağında bir kulübeciği seçmiştim, kiralamıştım. Orada bulunuyordum. Çok berbat bir durumdaydım. O Ali Şarapçı, öğretmen, karnı burnunda karısıyla birlikte gelip yardım etmişti. Onarılacak yerleri onarmıştı. Badana yapılacacak yerlere badana yapmıştı. Onun için de komünist diyorlardı. Ben de diyordum ki, ne kadar iyi bir adam keşke komünist olmasaydı. Sonra dedim ki, "yahu bana hep komünist diyorlar şu komünist kitapları nasıl şeylerdir bir bakayım göreyim" "Ali Bey şu komünist kitaplarını getirir misin dedim ben de onları okumak istiyorum." İşte tanışmam ondan sonra oldu. Lenin'in Değer Teorisi falan vardı. O zaman Sosyal Yayınlardan çıkan Felsefenin Başlangıç İlkeleri vardı. Buna benzer kitaplar vardı. Ben anlamazdım bunları o bana öğretirdi. Benim de böyle ders okuma okutma alışkanlığım olduğu için o kitapları bir ders okur gibi okumuştum. Fakat orda da durdurmadılar. Halk beni çok seviyordu. Diyanet müfettiş göndermişti. Diyanet İşleri Başkanı gazetelerde hakkımda açıklama yapmıştı. Diyanet İşleri Başkanı o zaman İbrahim Elmalı'ydı. İbrahim Elmalı beni çok ağır biçimde suçlamıştı solculukla, komünistlikle. Sonra aldım okudum, baktım, inceledim. Matematiği nasıl okursun, öyle. Abartılacak birşey olmadığını gördüm. Ama neymiş bir şey veriyorlar, bir ipucu veriyorlar. Çok açık söyleyeyim bir komünist partisi kurulsa girmem. Bilmem ne olsa girmem. Ama kafalarda oluşturulan o şeylerin tersine birtakım şeyler buldum. Bilinmesi gereken şeyler bulun. Ne güzel dedim bunları da öğrendim. Çünkü öğrenmek, bilmek çok güzel şeyler. Bunları da o arada öğrendim.

Zaman: Peki şunu sorayım marksist diyebileceğimiz, yahut komünist fikirlerle sizin o güne kadar bildiğiniz islami düşünce. Bunlar sizde bir tezat meydana getirdi mi? Bir çarpışma sözkonusu oldu mu?

T.D.: Hayır o açıdan hiçbir şey incelemedim. Ben o zaman dünyayı tanımaya çalışıyordum. Elimdeki gereçler, İslam'dan vardı, Marksizmden vardı. Başka şeylerden vardı, nereden hangi şeyi bulursam, içinde bulunduğum toplumu, dünyayı, daha iyi değerlendirmeye çalışıyordum çünkü, içimde çok birikimler vardı. Çözümlemek istediklerim vardı. Onları nasıl çözümleyebilirim diye bir çabaya girişmiştim. Hatta zamanım yoktu. Acaba ölümlü yaşamım bitinceye kadar ben hepsini bitirebilecek miyim diye böyle gece gündüz, bir öğrenci sınava girecekmiş gibi sabaha kadar okumaya çalışıyordum. Burada da doğubilime yöneldim, etnolojiye yöneldim çevrilmiş olan ne kadar kitap varsa onları elde etmeye yöneldim. Okudum. O ayrı bir dünya açtı önümde. Sonra inanç sarsılması oldu bende. Benim bu inanç sarsılmasıyla müftülükte kalmam olamaz. Yani mümkün değil. Şimdi ben halkane söyleyebilirim? İnsanlara ne söyleyebilirim? Geliyorlar önüme böyle saygı gösteriyorlardı. Onların niye saygı gösterdiklerini biliyordum. Bu da beni çok incitiyordu. Müftülükten ayrılmaya karar verdim. Çöpçülüğe başvurdum, 65 yılında. Bu arada Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan çok değerli bir dostum Tevfik Ersan ile karşılaştım. "TRT var. TRT'de sana göre yer bulunur." dedi. Bunu kim sağlayacak dedim. "Benim hiç tanıdığım yok" "Sayın Gerçeker bunu sağlar" dedi. Adnan Öztrak'a mektup yazarsa bunu sağlar dedi. Çünkü "Adnan Öztrakla arası iyi" dedi. Ondan bir mektup götürdüm ama işe yaramadı. Fakat Turhan Feyzioğlu'yla benim yakınlığım vardı. O zamanki çizgim Atatürkçü'ydü. Turhan Feyzioğlu'nun aracılığıyla Orhan Öztrak'tan mektup alıp götürdüm. İşte o işe yaradı. TRT'ye geçtiğimde beni götürdüler ambar memurluğuna verdiler. Malzeme memurluğuna verdiler. Koruma memurluğuna verdiler. İşimi doğru dürüst yapamadım. Çünkü, fiziğim elverişli değildi. Evrak memurluğuna verdiler. Onu biraz başarmaya yöneldim ama bir yayına geçeyim istedim, geçtim ve sınavlara girdim

prodüktör oldum. Epey bir zaman da prodüktör olarak çalıştım.

Zaman: Özgürken, marksizmle tanışmazdan önce bir Atatürkçü çizginiz var. Siz o zaman kendi ifadenizle imamlarınızın Atatürk'ün büstüne çelenk koymakta zorluk çektiğini belirtiyorsunuz. Sizdeki müftülükle Atatürkçülüğünüz arasında bir sürtüşme var mıydı? Bu bir. İkincisi, Marksizmi tanıyıp da islamiyet noktasında bir takım inançlarınızda sarsılmalar meydana geldikten sonra, Atatürkçülükle aranız ne hale geldi. Yani bir Marksistin mi daha rahat Atatürkçü olması mümkün oluyor, yoksa bir müftü olarak mı daha rahat bir Atatürkçülüğünüz vardı?

T.D.: Şimdi benim müftülüğümdeki Atatürkçülüğüm yorumcu bir nitelikte olduğu için birtakım yorumlarla İslâm'ın yaşanabilir bir duruma getirilebileceğini düşünüyordum. Atatürkle tam anlamıyla bağdaşık değildim, İslâm'dan dolayı. Ama, ben küçüklüğümde bile imana karşı bir başkaldırı içindeydim. Örneğin tanrıyla kavga ederdim. Bir kız vardı, çarpık çurpuk "Tanrım ben senin yerinde olsaydım bunu böyle yaratmazdım" derdim. Sonra "bu kölelik niye Kur'an'da var" derdim. Ama arkasından "tövbe estağfurullah" derdim. Atatürk sözkonusu olunca da "işte benim için bu, peygamberden bile daha üstün" derdim ama arkasından "tövbe estağfurullah" derdim. Şöyle düşünüyordum: "Bu insan Türkiye'nin kurtuluşunu sağlamasaydı, biz camilerde kalamayacaktık. Camilerimiz olmayacaktı, ibadet olmayacaktı, Türkiye'de birçok şey olmayacaktı." Bu açıdan bakıyordum. Kuşkusuz Marks'ın getirdiği dünya görüşü içersinde böyle bir düşüncenin, yani islamcı Atatürkçü çizgimin bir yeri olabileceğini sanmıyorum. Şunu hemen belirteyim o sol kitapları okuduğum için inancımda sarsılma olmuş değildir. Yani onun hiç mi hiç etkisi olmadı. Bende inanç devrimi neden oldu? Ya da neden inançsızlık oluştu? Onu belirteyim. Doğubilime yönelmiştim. Çok büyük kütüphanelere gittim. Ozaman ben islamın kökenini gördün, okudum. Söylençelerde de okudum. Bir gün bir Sümer efsanesi ile karşılaştım. Sümerlerde bir Tufan efsanesi. Baktım Tevrat'ta var, Kur'an'da var. Bu bir efsane, Sümer efsanesi nasıl olurda Tevrat'da, Kur'an'da olabilir? Milattan önce 3000 yıllarında kaleme alındığı sanılıyor. İslâm'dan hatta Tevrat'tan çok önce. Peki bunlardaki olan, Kutsal kitaplarda ne arıyor? Sonra hammurabi yasalarını aldım, onunla Tevrat arasında karşılaştırmalar yaptım. Baktım Hammurabi yasalarının kimi maddeleri Tevrat'ta aynen geçmiş ondan sonra Kur'an'da yansımış. Peki bu ne? Bunlar Allah sözüyse? Yani sarsılmalar benim öyle başladı. O Marks'ın kitaplarıyla hiç olmadı. Şunu da belirteyim. Bugün Marksist şeriatçılar islamcılar var. Aslında denir ki, marksizmin temelinde kuşkusuz bir maddecilik var. Materyalizm var. Materyalizm olmadığı zaman marksizm olamaz. Peki Marksizm'le materyalizmle islam nasıl bağdaştırılabilir? İşin o noktası unutuluyor.

Zaman: Siz müftüyken de Atatürkçü bir çizgiye sahiptiniz bir yere kadar. İslamiyetle de Atatürkçülüğün zaman zaman çarpıştığının farkındasınız. Ondan sonra bir inanç sarsılması, sol dünyayla bir tanışmanız oldu. Bu tanışmadan sonra Atatürkçülüğe bakışınız nasıl oldu. Daha rahat mı kabul ettiniz, bir takım güçlükler mi oldu?

T.D.: Şimdi ben Atatürkçü olduğumu söyleyemiyorum. Çünkü ortada Atatürkçü olduğunu söyleyen bir dolu kimse var. Anayasanın 24. maddesini koyan, zorunlu din dersini getirenler de Atatürkçüydüler. Devlet radyo ve televizyonundan Kur'an okuyan vaiz gibi konuşan devlet adamları var. Bunlar da Atatürkçülüğü doruk noktada sergilerler. Bunlar Atatürkçüyse. Gelmiş geçmiş en büyük liderlerden sayıyorum. Gerçekten Türkiye için bir şans olarak bir kılavuz olarak gördüğüm, keşke birlikte yaşasaydım dediğim Atatürk'ü onların kalıplarında görünce, onlar sahip olunca, onlar biz Atatürkçüyüz deyince ben Atatürkçüyüm diyemiyorum. Yani bir kere o çizgiye girmiyorum. O zaman Atatürk'ü dinsiz göstermemeye öyle sevmeye çalışırken şimdi

Atatürk'ün kesinlikle dinsiz olduğuna inanıyorum. İnanıyorum değil görüyorum. Bir Medeni Bilgiler'e baktığınız zaman onları görüyorsunuz. Afet İnan'ın yayınladığı Atatürk'ün el yazmalarına baktığınız zaman bunları görüyorsunuz. 1937 yılındaki sözleri, "ben devlet yönetimindeki siyasetimi gökten indiği sanılan kitaplardan almıyorum," ya da bu anlamda söylediği sözleri düşünüyorsunuz. Öyle bir kimsenin müslüman olması, bana göre mümkün değildir. İslami açıdan da böyle değerlendiriyorum. Aslında sol dünya görüşü Atatürkle daha çok anlaşır durumdadır. Fakat bugünün Marksistleri Atatürkle anlaşmıyorlar, genellikle anlaşamıyorlar. Şeriatçılarının anlaşamadığı gibi. Bir de tepeden bakıyorlar. Biz Atatürk'ü aştık diyorlar. Bence bu doğru değildir. Yani Atatürk'ü aşmış olmaları mümkün değildir. Çünkü Atatürk bana göre dünyaya eşine az rastlanır bir biçimde laikliği getirmiştir. Yüzyıllara ancak sığabilecek nitelikteki devrimlerini kısa aralıklarla getirebilmiştir. Yaşamamıştır, yaşatılamamıştır. Çünkü onun getirdikleri çok kimselerin çıkar alanlarıyla çatışmıştır. Yaşamasına olanak vermemişlerdir. Özgürlüğümü kısıtlamak istemiyorum, sınırlamak istemiyorum. Onun için de bir dernekte bile yer almamaya dikkat etmişimdir.

Zaman: Peki insan hak ve hürriyetlerinden sözediyoruz. Acaba kısıtlanmasına taraftar olduğunuz birtakım hürriyetler, birtakım haklar var mı? Yani daha doğrusu şu şekilde diyebiliriz. İnsan dediğimiz varlığa baktığınız zaman, kin duyabildiğiniz veyahut tahkir etmek istediğiniz, birtakım haklarının olmamasını arzu ettiğiniz birtakım şeyleriniz olabiliyor mu?

T.D.: Şimdi ben bir kere kinden yana değilim. Benim dünyamda kesinlikle kin yok. Dini açıkça karşıma almış durumdayım. Ancak din inanırlarına,imanlılara, en küçük kinim yok. İnsanlara sınırsızca hak ve özgürlük verilmesinden yanayım. Hak ve özgürlüklerin sınırı bence yalnızca hak ve özgürlüklerdir. Yani sizin hak ve özgürlükleriniz benim hak ve özgürlüklerime geçmemekle, saldırmamakla ancak sınırlı olabilir. Bu hak ve özgürlükler, inanç özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, benim eğer insanlığa önerdiğim dünya gerçekleşmiş olsa, orada o özgürlüklerin tümü, insanca çok daha iyi yaşanabilir diye düşünüyorum.

Zaman: Peki islamiyete muhalefetinizi zaten sohbetimizde ortaya koydunuz. Bu muhalefet sizde ne zaman başladı sorusuna da cevap verdiniz: Bu muhalefeti üstlenirken bir reformist misiniz, yoksa tamamen başka bir safta mısınız? Aslında bu soruya da cevap verdiniz. Yani islamiyetle ilgili söylediklerniz. İslamiyete bir yenilik getirmek onu yanlışlarından kurtarmak değil, tamamen kökten bir red olup karşı safta yer aldığınızı ifade ediyorsunuz değil mi?

T.D.: Bunu şöyle de anlatabilirim. Ben bir zamanlar reformcu, daha doğrusu yorumcu bir çizgide oldum kısa bir süre için oldum bu çizgide. Ama şimdi bana göre İslâm'ın yorumlarla kurtarılabileceği hiçbir yanı yok. Yani İslâm bir giysiyse bana göre, artık onun yamanmaması, orasından, burasından esnetilerek giydirilmemesi gerekir insanlara. O elbiseyi insanlar çıkarmalı bir yana koymalı. Bana göre Atatürk Cumhuriyetinde bu yapılmak istenmiştir. Mahmut Esat Bozkurt'un dile getirdiği Madeni Kanunun gerekçesinde de buna ilişkin açıklama var.

Zaman: Dine karşı olmak sizce ne kazandırır derken daha ziyade şunu söylemek istiyorum. Din cemiyette ve insanda belli bir boşluğu doldurmuş. Bunu çekip aldığınız zaman boşluk meydana gelmesi tabii, bu boşluğa neyi doldurmak istiyorsunuz? Buna teklifiniz nedir diye bir sorum var.

T.D.: Şimdi bence din insanlığa çok şeyi yitirtmiştir. Dinsizlik ne kazanır? Önce bu yitirilen şeyleri bir daha yitirme durumuna düşmemeyi kazanır. Dinler neyi yitirtmiştir. Bana göre dinler insanlara gözyaşı getirmiştir. Ölümler getirmiştir. İslâm da bunların arasındadır. Bugün Yahudiler eğer Filistinlilere birtakım zulümler yapıyorlarsa bence bunda Yahudiliğin içindeki Yehova'nın Tevrat Yeho-

va'sının insanların kafasına aşıladıklarının çok büyük payı vardır. "Gidin, vurun, öldürün, acımayın" en çok büyük etkisi vardır. İslam öyle olmuştur. Muhammed döneminde de öyle olmuştur. Ebu Bekir döneminde de daha sonraki dönemlerde de. Ebu Bekir döneminde, "Ridde" (dinden dönme) olaylarında belgelere göre ateş havuzları açılmıştır. O ateş havuzlarına insanlar inançlarından dolayı atılmış, yakılmışlardır. Muhammed'den sonraki dönemde Osman döneminde bir Cemel olayını anımsıyoruz. Bu Cemel olayında iki yanda da Muhammed'in arkadaşları vardı. Bir yanda 400 kadar "biatı Rıdvan"da bulunmuş olan kişi vardı. Başlarında Ali, Muhammed'in damadı. Öbür yanda, yine cennetle müjdelenmişler vardı. İki kesim birbirlerine saldırıyorlardı, öldürmek için ve o olayda tarihlerin bizlere kaydettiğine göre 15 bin kişi hayvan boğazlanır gibi boğazlanmıştır. 656 yılında. 13 bin kişi Ayşe tarafından 2 bin kişi de Ali tarafından. Şimdi bunlar ki, Muhammed'in "Eshabi Kennucûmi bi eyyıhimiktedeytüm ihtedeytüms yani "benim ashabım birer yıldız gibidir, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz" dediği birer yıldız saydığı kişilerdi. Bunlar böyle olunca ondan sonra aynı tutumu sürdüren kimselerin bulunması şaşırtıcı değildir. Ondan sonra görüyoruz neler yitirtmiştir din? Aklın, bilimin yolunda olmaya çalışan birçoklarının öldürülmesine neden olmuştur. Çünkü irtidat yani dinden çıkma bütün mezheplere göre ölüm hükmünü içine alıyor. Mezhepler arasında ihtilaf yok. Sadece istilabe yani tövbeye davet gerekli mi gereksiz mi? Bu konuda tartışılıyorlar? Yoksa bir insan eğer düşüncelerinde bir gelişme olmuş, inancında gelişme olmuş ya da inançsızlığa düşmüşse ya da bir başka inanca geçmişse bunun mutlaka öldürülmesi gerekiyor. Kur'an ve hadis hükümlerine göre. İslamda öyle. Diğer dinler de böyle bu açıdan insanlığa birşey vermemiş, yitirtmiştir. Bir İsa bir yanağına vururlarsa öbür yanağını uzat derken, öbür yanda diyor ki, "ben dünyaya barış için gelmedim savaş için geldim" Bu da İncil'den. Din alüm getirdiği için çok şey yitirtmiştir. İkincisi insanların akıllarını ve duygularını prangaladığı için, hapsettiği için... Hiçbir müslüman islam kardeşliğinin dışına çıkamaz insan hakları sözkonusu olunca. Hiçbir Yahudi'nin çıkamadığı gibi Hristiyanlık çok evrensel ve hoşgörülü bir din olarak sayıldığı halde bir Hristiyanın da eğer gerçekten o hristiyanlığa inanmışsa kendi inanırlarının dışındakilere aynı hakları tanımış olabileceğini sanmıyorum. Yani durum böyle olunca bir kere bunun olmaması sağlanmış olur. Kazancı birincisi bu. İkincisi yerine benim önerdiğim dünya görüşü eğer gerçekleşirse o uygarlık gerçekleşirse o uygarlığın iki tane ayağı vardır. Biri bilimdir öbürü akıldır. Bir üçüncüsünü de eklemek mümkün; Derinleşmiş insanca duygular. Bugün birçoklarında yitirildiğini gördüğümüz o dostluk, sevecenlik, arkadaşlık... Çok daha derin boyutlarda insanlarda gelişir diye düşünüyorum.

Zaman: Peki aileniz ve yakın çevreniz yazılarınızı nasıl değerlendiriyor? Yani ailenizle bir ahenksizlik sözkonusu mu? Yakın çevrenizle sözkonusu mu?

T.D.: Babam benim bir imamdır. Babam tabii beni bir hedef için çalıştırmış. Ona göre ben bir kahraman olmalıydım. İslâm kahramanı, din kahramanı olmalıydım. Şu anda babamla anlaşabildiğimi söyleyemem.

Zaman: Hayatta mı babanız?

T.D.: Evet yaşıyor babam. 81 yaşlarında Ankara'da. Babam son derece karşı. Hatta çocuklarımı çağırıyor, "Eğer siz babanızın yolundan ayrılırsanız ben size ev alırım, şunu alırım bunu alırım", bunları söylüyor. Babamı anlıyorum. İşte dediğim nedenden dolayı. O hedeflediği konumdan başka bir konumdayım. Onun dışındaki ailem evimin bireyleri, yakın, uzak çevrem biraz da benim rahatsız olabileceğim ölçüde beni sever ve sayarlar.

Zaman: Bir de şunu diyorum. Üslubunuzda yarı mizahi alaycı bir hava var. Direk mevzuyu alıp, mantık muhakeme çizgisi tamam ama. Biraz, sanki hafiften hafiften bir alay, karşısındakine yahu bak sen nelere inanıyorsun der gibi Mizahi bir

hava var. Ciddi bir üslup, yazılarınızın muhatabı noktasından daha faydalı olmaz mı, insanları daha fazla düşünmeye teşvik etmez mi?

T.D.: Dostum ben mizah yolunu, alay yolunu seçmedim. Bunu gerçekten söylüyorum. Yazılarımda eğer mizah, alay konusu seziliyorsa bu benim yöneldiğimin dışında bir olaydır. Yani konusundan kaynaklanıyor olmalı. Çünkü benim seçtiğim konu bugünün insanına çıplak olarak anlattığım için, yüceltmediğim için, şimdiye kadar yapılanlar türünden bir sergileme olmadığı için bu günün insanına, bu insan dindar bile olsa alaylı gibi gelebilir.

Örneğin tanrının sekiz dağ keçisi üzerinde olduğunu söylüyorum yazımın başlığı. Bir taht var. Onun üstünde, o sekiz dağ keçisi üzerinde onun üzerinde de tanrı. Bugünün insanı bunu nasıl algılar? Ancak mizah gibi gelir. Oysa hadis aynen böyle. "Alayemaniyeti avalin" diyor. Yani sekiz dağ keçisinin üzerindedir. Bu hadisler Kütüb-u Sitte'de yer alan hadislerden. Öyle, islam dünyasında "bu hadis de ne oluyor?" denemeyecek türden hadisler. Ve ben hadisleri de hep islam dünyasında en sağlam kabul edilenlerden aldım. Ben hadisçi, fıkıhçıyım. Bu hadis bilimine yani bir hadis ne ölçüde doğru olur, ne ölçüde olmaz onu da bilirim, hadis tenkidini bilirim. Dikkat ediyorum; sağlam hadislerin dışındaki hadislere yer vermiyorum. Oysa pekala onları kullanabilirdim işime yarıyor diye. İşe yarar diye bir şeyi kesinlikle almıyorum. Ben din olayına son derece önem veriyorum. Ama nasıl önem veriyorum? Bir çevre sağlığına önem verenler nasıl önem veriyorlarsa, bir kansere önem verenler, nasıl önem veriyorlarsa, bir AİDS'e önem verenler nasıl önem veriyorlarsa onlar gibi ama onlardan çok daha fazla, yani "insanlığın yaşamından artık bu çıkmalı" diyorum. Onun için ciddilik veriyorum ve kesinlikle alay sözkonusu değildir. Bunlar üç aşağı beş yukarı aynı. Ben Kutsal Kitapların kaynakları diye 5 ciltlik birşey yazdım. Bir de Kur'an Ansiklopedisi. Temel kaynaklarından öğrenme fırsatını buldum. Bu ürünleri karşılaştırırken önüme şu çıktı. Dinleri şöyle ayırmak mümkün. Dinlerin kimi insanlığın yaşamına bütünüyle el atmıştır. Dünya yaşamını yatak odalarına varıncaya kadar girmiştir. Yahudilik ve İslâm böyledir. Kimi de bu kadar el atmamıştır, sadece inanç dünyalarında vardır. Ama bir ceza hukuku, bir miras hukuku, bir devletler hukuku, bir bilmem ne hukuku türünden şeyleri yoktur Hristiyanlık böyledir. Ben insanlığın yaşamına bütünüyle el atmış olanları, insanlar için daha zararlı görüyorum. Aslında hepsi bana göre binlerce yıl öncesinin düşüncelerini inançlarını taşıyıp getirmekte birleşiyorlar. Melekleri, cinleri ve diğer inanç biçimleriyle bağdaşıyorlar, birleşiyorlar. Biri falanca diyor, biri filanca diyor sözler değişiyor, ama öz değişmiyor. Hepsi aynı kalıptan.

Zaman: Müftülük yaptığınız dönemde doğrusu inancınızda bir sarsılma olmadan önceki dönemde kebdirle bir haşır neşirliğiniz oldu mu?

T.D.: Ben hiç zinayı tanımadım. İçkiyi tanımadım. Kumarı tanımadım zaten hiçbir oyunu bilmem.

Kanlıca İzlenimleri

Sosyalist Parti ilk kez kendi adı ve yerel yönetim anlayışının bir belde çapında somutlandığı bir programla seçime katıldı. Bu yazı yayımlandığı sırada sonuçlar alınmış olacak. Biz daha çok, bir süre katıldığımız seçim öncesi propaganda çalışmalarının bir değerlendirmesini yapmak istiyoruz.

Kanlıca, Nevşehir'in Kozaklı ilçesine bağlı, 2000 nüfuslu bir belde. Bir bölümü Türkmen. Çevredeki tek tren istasyonu burada. Ankara ve İstanbul'a demiryolu bağlantısı var. Gençler çalışmaya ya da yüksek öğrenime çoğunlukla Ankara'ya gidiyor.

Geçim kaynakları tarım. Mercimek, buğday ve pancar ekiliyor. Hayvancılık genelde, ev gereksinimi karşılayacak kadar var. ANAP'lı aday "Ağalar" sülalesinden ve zengin, ancak ağalık, bir sistem olarak kalmamış. Sol fikirler TİP zamanından bu yana var.Yoldan geçerken, damın üstünde kar küreyen yaşlı bir köylü size, "Ben de 40 yıl Behice Boran'ın peşinden çok koştum" diye sesleniyor. Ya da bir diğeri, "Ben Kanlıca'da TİP'in ilk üyesiyim" diye hâlâ gururlanıyor. '80 öncesi çeşitli sol grupların fikirleri gençler aracılığıyla Ankara'dan taşınmış. Birçok ailenin çocuğu ya içeri girmiş çıkmış, ya hâlâ içeride. Ancak ideolojik ayrışma daha çok kulaktan duyma kalıplarla. Okuma oranı çok düşük köye gelen gazete sayısı bile üçü-dördü geçmiyor. Kâğıt çöpüne hemen hiçbir evde ya da sokakta rastlamadık.

Türkiye'de tüm küçük yerleşim bölgelerinde olduğu gibi burada da TV ve "Almancılar" yaşam tarzını ve kültürü zorluyor. Ancak henüz çelişkiler dönemi yaşanıyor. Demir parmaklıklı balkonu olan beton evler, video, renkli TV, büfe, kahve makinesinden nefis Fransız kahvesi diğer yanda üç tarafı örtülü kapısız iki ayak basacak tahtadan oluşmuş tuvalet. Hatta gece karanlığında oraya da gitmeye gerek yok, evin duvarının yakını kullanılabiliyor. Deterjan, şampuan, saç kremi kullanılıyor, ev ve çamaşır temizliği var, ancak gözle görülmeyen kire, mikroplara karşı bir duyarlık yok.

Kadın kendisi de tarlada çalıştığı halde "kocasının ekmeğini yiyen" ikinci sınıf vatandaş. Bir kadın seçimde babası çok ısrar edince onun adayına oy vermiş. Kocası yıllarca başına kakmış, "Benim ekmeğimi, babanın b..'unu" yedin diye. Bağımsız oy kullanan kadın hemen hiç yok.

Feodal ilişkiler oy dağılımında da kendini gösteriyor, özellikle yerel seçimlerde. Temelde ANAP'lı olmak ve karşı olmak gibi bir saflaşma var. Çünkü ANAP demek birçok kişi için jandarma, baskı ve pahalılık demek. İnsanlar çocuklarını "öcü gelir haa!" diye değil jandarmayla korkutuyor.

SHP ve DSP arasındaki tercih nedeni baba İnönü'ye ya da Ecevit'in kişiliğine duyulan sempati olabilir. Ankara buralardan çok uzakta. Orada bir bakan, başbakan değişikliği, şimdiye kadarki deneyleriyle, kaderlerini çok da fazla etkilememiş. Ecevit geçen seçimde köye gelmiş, Kıbrıs ve Yunanistan sorunundan, ulus-

lararası dış politikamızdan söz etmiş. Herkes öyle dinlemiş. Tabii, Ankara da buralara ne kadar kulak veriyor o da ayrı bir konu.

Yerel seçimlerde sınırlar iyice bulanıyor. İnsanlar Rasimci, Hamdici, Dağıştancı diye ayrışıyor. Hepimiz belediye başkan adayıyız, yoktur birbirimizden farkımız! Mesele böyle olunca işler kolaylaşıyor, sol görüşlü birinin ANAP adayına oy vermesinde çok garip bir durum ortaya çıkmıyor. Akraba, hısım oldun mu zaten elin mahkûm! Koca ya da büyük ailenin büyük reisi nereye veriyorsa sen de oraya vereceksin. Kişilerin "kabine" tabir edilen hükmettikleri oy grupları var.

Köy yerinde dedikodu, küslük, kırgınlık zaten eksik olmuyor. "Bana vaktiyle adayın annesi şöyle demişti" diye ona oy vermiyor. Kozaklı'dan bir grup, SHP milletvekili için çalışmış. Propaganda döneminde dört arabaları devrilmiş. Milletvekili, seçildikten sonra geçmiş olsun bile dememiş. Zaten küskün, ayrıca belediye başkanlığı seçimlerinde hesaplamış, ancak Refah Partisi'nin 60 oyuyla seçilebilecekmiş. Gitmiş oradan adaylığını koymuş. SHP nere, RP nere demeyin. Alt tarafı hesap işi. Oldu mu, oluyor.

Kanlıca seçimleri 26 Mart'tan sonra iki kez iptal edilmiş. Bu üçüncü. Oylar bölüşülmüş. Sözler verilmiş. Yemekler, ziyafetler, iki torba un, iş vaadi vb. karşılığında oylar satın alınmış.

Bu seçimden iki ay önce Sosyalist Parti aday çıkartıyor. Bütün hesaplar biraz bozuluyor. Daha önce solda tek aday tartışması olmuş. DSP adayı 17 milyon para harcadım, ne olacak bu para demiş. DSP çekilmeyince SHP adayı da çekilmemiş. Sosyalist Parti adayına itiraz iki noktada toplanıyordu: Çok geç geldiniz, kazanma şansınız yok, ANAP'a karşı solun oylarını bölüyorsunuz. Solcu gençlerin bir bölümü bir yandan legalizm eleştirisini yaparken diğer yandan ANAP'a karşı şanslı gibi gözüken DSP adayını destekliyorlar. DSP'nin tek program maddesi: "ANAP'a karşı bende birleşin!"

SP adayı genç, dinamik, aydın. Sol kökenli, yeni SP'li olmuş, daha önceki seçimlerde SHP'li adayın kampanyasında etkin olarak yer almış. Köyün yerlisi. Elinde bütün köylüleri etkileyen bir program var: SP'nin beldenin somut şartlarına uyarlanmış katılımcı, demokratik bir yerel yönetim anlayışı. Madde, madde neyin nasıl gerçekleştirileceği anlatılıyor.

Daha önce ANAP'a, ya da diğer bir partiye oy vermiş bile olsa halk meclisleri, belediye başkanını denetlemek, maaşının belli düzeyde olması vb. insanlara çok cazip ve değişik geliyor. Hemen benimsiyorlar. Menfaatlerinin bir noktada kesiştiğini görebiliyor. Bütün köy programı tartışıyor. Şimdiye kadar alışagelmişten değişik bir seçim yaşanıyor.

Önemli olan propaganda ve çalışmanın merkezine bunu koymak. Tüm Türkiye'de olduğu gibi bir muhalefet ve alternatif eksikliği burada da var. Bu boşluğu doldurabilecek silahlar ise SP'de mevcut. Bunu şu son seçim pratiğinde görmek mümkündü.

Ancak ister istemez insan daha önceki alışkanlıkların, kulis faaliyetlerinin, o şuralı, bu buralı saptamasının etkisi altında kalıyor. Olaya siyasal ve sınıfsal açıdan yaklaşmak yerine, belli sayıda oya sahip, kilit noktalardaki insanları kazanma yoluna girebiliyor. Bu da gözardı edilmeyecek bir çalışma, ancak esas alınması veya ağırlıkla yapılması hatalı. Potansiyel kitlenin nerede olduğunu iyi tespit edip, önyargısız ona yönelmeli.

Bu arada, "bir kez oy istemeye giden bir politikacı" değiliz. Şunu yaparız, bunu da yaparız gibi gerçekleştiremeyeceğimiz vaadleri rastgele kullanmamaya dikkat etmek gerekiyor. Farkımız bu konuda da fark edilmeli.

Konuşma şekline, kullandığın kelime haznesine özen göstermeli. Kitap, gazete okumayan insan sizin bildiğiniz kadar çok sözcük bilmiyor doğal olarak.

Seçim broşürü ve afiş hazırlanırken de halkın eğitim düzeyi göz önünde tutulmalı. Punto kolay okumayı sağlayacak şekilde olmalı. Kanlıca seçimindeki afiş şöyleydi: ANAP'a / Bölücülüğe / Hayır / Sosyalist Parti'de / Birleşelim. Siz çok okur-yazar bir kişi olarak beş sözcüğü de bir bakışta okursunuz. Oysa afişle seslendiğiniz kitle heceleyerek, sözcük sözcük okuyor.

Nitekim biz arabanın içindeyken iki köylü geldi. Afişe baktı: "Aaa ANAP'ın arabasıymış!" dedi. Ayrıca afişe ne olduğunu değil de neye karşı olduğunu yazmak olumlu bir propaganda yöntemi değil. Bunlar şuna karşıymış yerine, bunlar şuymuş" mesajı ancak yapıcı olabilir.

Konuşmalarda, anonslarda SP yerine açık Sosyalist Parti ifadesi kullanılmalı. SP ses olarak SHP ve DSP'yle karışıyor.

Seçim bölgesinde çalışmayı yürütecek, yönlendirecek, bilgilerin derlenip toparlanıp tekrar uygulamaya konacağı belki üç kişilik bir komite ve başı olmalı. Yoksa çalışma kendiliğinden, dağınık ve hedefsiz bir çalışmaya dönüşüveriyor. Verim düşüyor, zaman iyi değerlendirilmiyor.

Ayrıca önümüzde 92'den önce bir erken seçim olasılığı var. Yerel seçim platformunu bu açıdan da değerlendirmek gerekir. Belli bölgelerde milletvekili adaylarını aşağı-yukarı belirleyip, o kişiler üzerinde yatırım yapılabilir. Hem onlar oradaki kitleyi, bölgeyi ve sorunlarını yakından tanır, kişisel temas kurar, hem de kitle onları tanır.

Şule Perinçek

Türk-İş Kongresi

Türk-İş Kongresi 420 delegenin katılımıyla 11-17 Aralık günlerinde yapıldı. 32 sendika, 180 şube ve 1.5 milyon işçinin üyesi olduğu Konfederasyonun Başkanlığı'na Şevket Yılmaz yeniden seçildi. Diğer Yönetim Kurulu Üyeleri, Orhan Balta, Enver Topoğlu, Mustafa Başoğlu ve Mehmet Bamyacı.

Şevket Yılmaz ekibinin yeniden göreve gelmesi çeşitli yorumlara yol açtı. "Türk-İş'in sağa kaydığı", bu sonucun, sol adına hareket edenlerin yanlış tutumları nedeniyle ortaya çıktığı yorumları yapıldı. Türk-İş'te geniş tabanlı bir yönetim yerine, "sağ-sol" diye gereksiz bir saflaşma yaratıldığı söylendi. "Sağ-sol" saflaşmasının "suni olarak yaratıldığı", sosyal demokratlarla liberal sendikacıların, DYP çizgisinin farklı bir sendikal politikaları olmadığı öne sürülüyordu. Şevket Yılmaz'ın yeniden seçilmesi üzerine günlük basında, "Böyle işçiye böyle başkan", "Türk-İş'i değiştirmek hayal" gibi değerlendirmeler yer aldı.

Bu yorumlar, işçi hareketinin ve sendikal hareketin bugün yaşadığı süreçten kopuk değerlendirmeler. Bir kere daha, Türk-İş'te nelerin değişmeye başladığının altını çizmek önem kazanıyor.

Bütün anti-demokratik uygulamalara rağmen işçi muhalefeti, şube ve delege seçimlerinde geçmiş dönemlerden daha başarılı oldu. Öte yandan Türkiye'nin kilit sektörlerinde örgütlü sendikaların yönetimleri ve sendikal anlayışları önemli ölçüde değişti. Likat-İş, Türkiye Maden-İş, Genel Maden-İş, Hava-İş, Selüloz-İş, Belediye-İş, Tek Gıda-İş'te 20-30 yıllık yönetimler yerle bir edildi.

Türk-İş Kongresi'nde sağ-sol saflaşmasında bilinçli bir tercih yapıldı. Sol, sosyal demokrasinin desteğini alan sağın birleşmesine rağmen, bir önceki kongreye göre oyunu artırdı. Kongreye hakim olan sol hava, en sağdaki Mustafa Özbek'e bile "Ben de sosyal demokratım" dedirtti. Tüm engellere rağmen, Türk-İş 15. Genel Kurulu '89 Baharı'nın ağırlığı altında geçti.

1985'ten beri gelişen işçi muhalefeti, sendikal alandaki tıkanıklığı aşmak için adım adım ilerledi. Türk-İş'in değişmesi bir hayal değil, bir zorunluktur. Bu değişim aşağıdan yukarıya gelişmektedir. Bu noktada, aşılması gereken engel, sendika içi demokrasinin olmayışıdır. Sol muhalefetin merkezi bir önderliğinin sağlanamamış olması, en önemli eksikliğidir. Bu durum Kongre'de de programlı, ilkeli bir mücadelenin verilememesi biçiminde kendini göstermiştir.

Türk-İş Kongresi'ndeki sağ-sol saflaşması objektif bir olgudur. Hakim sınıflar bu gerçeği görerek gelişmeyi "sosyal demokrasinin atağı" olarak göstermeye çalışmışlardır. Sağ-sol saflaşması, önümüzdeki dönem 32 sendikanın temsil edildiği Türk-İş Başkanlar Kurulu'nda da dayatacaktır.

1990'da 1 milyona yakın işçinin toplu

iş sözleşmesi var. Bunların önemli bir kısmı kamu işyerlerinde çalışıyor. İşçilerin 12 Eylül sonrası çığ gibi büyüyen sorunları, onları eyleme zorluyor. Ücretlerdeki düşüş, KİT'lerin satılması, sözleşmeli personel sorunu, Yüksek Hakem Kurulu'nun ve Kamu İşveren Sendikalarının dayatmaları...

Türk-İş 15. Genel Kurulu'nun bir gerçeği de *2000'e Doğru*'nun delegeler arasında yaptığı araştırmaya yansıdı. 420 delege arasında 8 işçi var! İşçi ruhunu yitirmemiş, tezgah başında fiili olarak çalışanların oranı ise, yüzde 9'u geçmemektedir. Buna rağmen, "sosyalistim" diyen delegelerin oranı yüzde 26'dır.

Türk-İş'e önümüzdeki dönem rengini verecek olan, işyeri komiteleri temelinde yükselecek işçi hareketidir; Amerikan tipi sarı sendikacılık ve onun temsilcileri değil.

Hak-İş Genel Kurulu Parlamentodan Daha İleri

Hak-İş Konfederasyonu'nun geçen ay yapılan kongresinde genel başkanlığa yeniden Necati Çelik seçildi.

Genel Kurulun ilk günü, hükümet sözcüsünün ve tüm siyasi parti temsilcilerinin konuşmalarıyla tam bir siyasi arenaya dönüştü. Hak-İş Genel Başkanı, kongreyi açış konuşmasına, ABD'nin Panama'yı işgalini kınayarak başladı. Çalışma Bakanı İmren Aykut'un ve ANAP Genel Başkan Yardımcısı Galip Demirel'in protestolarla karşılanan konuşmalarından sonra Erdal İnönü kürsüye geldi. İnönü'nün "Burası parlamentoya döndü" sözlerine delegeler, "Hayır, parlamentodan ileri" şeklinde tepki gösterdiler. RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan sözlerine, bu kongreden bir hafta önce yapılan Türk-İş Genel Kurulu'nda sadece parlamentoda grupları bulunan partilerin konuşturulmasını kınayarak başladı. Erbakan, işçilerin sömürülmesini tablolarla anlattığı konuşmasını, "bu hile düzeni yıkılacaktır" sözleriyle bitirdi. MÇP Genel Başkanı Türkeş, "hepimizin aynı gemide olduğundan" sözederek, "ülkenin bölünmez bütünlüğünü" vurguladı. SP Genel Başkanı Ferit İlsever konuşmasına İnönü'nün sözlerini yanıtlayarak başladı. Bu kongrenin Parlamento ile karşılaştırılamayacağını, üç aydır yapılan sendika kongrelerinin hepsinin parlamentodan ileri olduğunu, burada da görüldüğü gibi gerçek muhalefetin parlamento dışında bulunduğunu söyleyen İlsever, bahar eylemleriyle birlikte bir emekçi çözümünün gündeme geldiğini belirtti. Doğu Avrupa'da işçi sınıfının sosyalizm adına kurulan bürokratik-despot yönetimleri devirmesini desteklediğini söyleyen İlsever, "bu hareketleri destekler görünüp, Türkiye'ye gelince hepimiz aynı gemideyiz diyen tutumu anlamayız" dedi. SP'nin dünyanın neresinde olursa olsun sömürüye ve baskıya karşı mücadele eden işçilerin yanında olduğunu vurgulayan İlsever, "bu anlayışla yurdumuzdaki işçi hareketini de bütün gücümüzle destekliyor ve demokratik halk iktidarının kurulması için mücadele veriyoruz" dedi. Konuşmasını kapitalizmi eleştirerek sürdüren SP Genel Başkanı, geleceğin sosyalizmde olduğunu vurguladı.

Hak-İş Genel Kurulu'nun ilk günü siyasi partilerin görüşlerini özgürce açıklamasının yanısıra, delegelerin beğenmedikleri sözleri protesto etmeleri, konuşanlara soru yöneltip, laf atmalarıyla canlı ve demokratik bir havada geçti.

Siyasal Yaşamda Kadın

Geçtiğimiz ay, kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilişinin 55. yıldönümü çeşitli toplantılarla kutlandı. Bunlardan biri de Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği tarafından düzenlendi. Politikacıların, yerli ve yabancı akademisyenlerin katıldığı iki günlük seminer boyunca, kadınların siyasal yaşama katılımından çok, laiklik tartışmaları ağırlık taşıdı. Türbanlı öğrencilerin grup halinde izlediği seminerde bir türbanlının "üniversitede istediğimiz kıyafetle okuma özgürlüğümüz yok" diye bağırarak mikrofonu alması,

dernek üyesi kadınların tepkileri ve "defol" sözleriyle karşılandı. Seminerin başından sonuna dek laikliği tehdit eden esas unsur olarak türbanlıların gösterilmeye çalışılması, sorunun temeline inme konusunda Kemalist kadınların yetersizliğini ortaya koydu. Bir tek Şükran Ketenci, laikliği tehdit eden unsurun birkaç türbanlı olmadığını belirtti. Ketenci'nin konuşmasında, "laik bir ülkenin cumhurbaşkanının camiye gitme özgürlüğü yoktur" diyerek, irticanın 12 Eylül'le güçlendiğini belirtmesi alkışlarla karşılandı.

Mısırlı feminist yazar Nawal El Saddawi ve eşi Dr. Sherif Hetata'nın özellikle vurguladığı nokta irticanın ilk hedefinin kadınlar, ikinci hedefinin erkekler olduğuydu. Arap Kadınları Dayanışma Birliği'nin Başkanı olan Saddawi, Mısır'da sadece aile ile ilgili yasaların şeriata göre düzenlendiğini, kadınların yasa önünde bile eşit olmadıklarını söyledi.

Yabancı konuşmacıların ülkelerinde, kadının siyasal yaşama katılımının boyutlarından sözetmeleri üzerine, Türkiyeli konuşmacılar nispet yaparcasına, döne döne, Türkiye'nin kadınlara hak veren ülkelerin başını çektiğini anlattılar. Ayrıca Türkiye'de meslek seçiminde ve meslekte ilerlemede kadınların şansının fazla olduğu, izleyici kadınların gözlerinin içine baka baka anlatıldı. Bu arada, izleyicilerle tartışma sırasında, bir kadının mühendis olarak cinsiyetçi baskıları nasıl yaşadığını anlatmak istemesi, Oturum Başkanı Prof.Dr. Niyazi Ökten tarafından "burası özel hayatınızı anlatma yeri değil" denilerek engellendi.

Seminere, Erdal İnönü, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, İmren Aykut ve Celal Ertuğ konuşmacı olarak katıldılar. Ortak temaları partilerinin kadın olayına ne kadar büyük değer verdiğiydi.

İmren Aykut, kadınların siyasete katılmamalarının nedenlerini şöyle sıraladı: 1) Kendilerini ilgilendirmediğini düşünüyorlar. 2) Sorumluluk almıyorlar. 3) Siyasal mücadele çirkin ve şiddetlidir, kadınlar bunun dışında kalmak istiyorlar. Bu sözler, kadınların siyasal yaşama ilgisizliğinin nedenlerini irdelemekten çok uzaktı. Böylece bir seminer daha, kadının haklarını kullanamamasının faturasını yine kadınlara çıkararak sona erdi.

"Cezaevleri-Yaşam Koşulları-Hekimlik" Sempozyumu

Siyasi Tartışmalar Ağırlıkta

Ankara Tabip Odası'nın düzenlediği "Cezaevleri-Yaşam Koşulları-Hekimlik" konulu sempozyum 16 Aralık Cumartesi günü Ankara'da yapıldı. Türk Standartları Enstitüsü'nün konferans salonunu dolduran 300'ü aşkın dinleyici siyasal duruma ilişkin açıklamaların da yeraldığı on konuşmayı ilgiyle izlediler. Ankara Milletvekili Kamil Ateşoğulları, Oral Çalışlar, Melih Pekdemir, Ertuğrul Kürkçü ve Yalçın Küçük'ün konuştuğu sabahki oturumda Doktor Aysel Ülker Başkanlık yaptı. Ali Gököz'ün başkanlık yaptığı ikinci bölümde ise Avukat Veli Devecioğlu, Hasan Yalçın, ANAP Mardin Milletvekili Nurettin Yılmaz, Doktor Erkan Sümer ve Doktor Hüray Fidaner görüşlerini açıkladılar. İki oturum arasında Prof.Dr.Korkut Özakın ve Dr.Murat Çobanoğlu'na ödül verildi. Özakın, cezaevindeyken Kanser'e yakalanan Hamdullah Erbil'in tahliye edilmesini sağlayan raporu vermişti. Çobanoğlu ise, Nevşehir'de mahkumlara iyi davrandığı, işkence görenlere rapor verdiği için soruşturmaya uğrayıp hakkında dava açılan doktor.

Sempozyum Özellikle Dev-Yol Davası'ndan yargılanıp geçtiğimiz aylarda tahliye edilen, Melih Pekdemir'in konuşması açısından ilginç geçti. Kamil Ateşoğulları ve Oral Çalışlar'ın infaz Yasası'na ilişkin eleştirilerinden sonra kürsüye gelen Pekdemir, dokuz sene sonra Ankara'da ilk kez kitle önünde konuşuyordu. Dinleyiciler Pekdemir'i uzun uzun alkışladılar. Pekdemir konuşmasının önemli bir bölümünü siyasal görüşlerine ayırdı. Cezaevlerinde faşist baskı ve eziyetin yanında direnişin de varolduğuna vurguladı. 12

Eylül'ün Mamak'ta bir itirafçı koğuşu oluşturamadığına dikkat çekti. Pekdemir, cezaevleriyle ilgilenmenin politikayla ilgilenmek demek olduğunu, birçok hekimin 12 Eylül'de meslek onurunu korumasını bildiğini, bunun faşizme karşı mücadelede önemli bir nokta olduğunu söyledi.

Pekdemir 141-142'nin kalkmasının önemini küçümsemediğini, ancak, iç barışın hayal olduğunu belirtti. Böyle bir hayale kapılmak ağır bir bedel ödenmesine yolaçabilirdi. Rejim solu "meşru sol", "meşru olmayan sol" diye bölmek istiyordu. Bu ayrım sonucunda meşru sol ya da reformizm özgür olacaktı, ama, "meşru olmayan sol" diye tanımlanan güçler ezilmeye çalışılacaktı. Pekdemir, "Komünizm gerekirse onu da biz getiririz" anlayışının bugün hükmünü sürdürmekte olduğuna değindi. Melih Pekdemir şöyle dedi: "Yani şimdi, devletin resmi komünist partisi kurulmaktadır." Pekdemir resmi partiye alternatifini ise, şu sözlerle açıkladı: "Devrimci demokratik birleşik bir halk muhalefeti." "Birleşiklik" konusunda Pekdemir, "masa başı tartışmalarıyla veya dergi köşelerinde birlik yapılamacağını söyledi, "Birlik, ancak devrimci eylem temelinde oluşabilir." Pekdemir, emekçi inisiyatifine dayanılması gerektiğine dikkat çekti. "Yaşasın sosyalizm" sloganının duygusal bir tercih değil, devrimci bir tespit olduğu noktası üzerinde durdu.

Pekdemir'den sonra konuşan Ertuğrul Kürkçü, asgari taleplerle yetinilmemesi gerektiğini söyledi. İnsan hakları bildirgesini bir son amaç gibi ele almanın yanlışlığını, yapılmakta olan mücadeleyi küçümsemediğini ancak, cezaevlerini iyileştirmek yerine cezaevlerinin ortadan kalkması için; devlet baskısının kaldırılması için mücadele yerine devletin ortadan kalkması için mücadele etmek gerektiğini belirtti. Kürkçü, Özel tip cezaevlerinin özel harbin araçları olarak özellikle sınır bölgelerinde yapıldığını, cezaevlerindekilerin de savaş tutsakları olduklarını söyledi.

Yalçın Küçük, açlık grevleri konusunda konuştu. Küçük, açlık sırasında insandaki biyolojik reaksiyonlardan sonuçlar çıkardı. Türkiye'de demokrasi olmayacağını söyledi. "Şiddet geliyor" dedi. Yalçın Küçük, Türkiye'de reformcu solun, dünyada ise, Gorbaçovculuğun düzenle bir balayı yaşamakta olduğunu ekledi.

Öğleden sonraki bölümde ilk konuşmayı yapan Veli Devecioğlu kendi deneyimlerini de değerlendirerek insan haklarının gelişim tarihini anlattı. Bu konuda herkesi mücadeleye çağırdı. Hasan Yalçın, Leninist devlet teorisini açıklamak üzere cezaevi pratiğinden yararlandı. Devletin cezaevlerini, kendi gerçek niteliğini yurttaşlara öğretebilmek için kurup işlettiğini söyledi. Yalçın, kanun maddelerinin devlet tarafından çiğnenmek üzere çıkarıldığını, devletin "acımasız", "duygusuz" sert bir cisim olduğunu yaşanmış örneklerden dersler çıkararak açıkladı. En iyi yazarların, sanatçıların cezaevlerinden yetiştiğini örnekleyerek bu hizmetinden dolayı devlete teşekkür etti.

Nurettin Yılmaz tutuklanışını, cezaevlerinde gördüğü baskıları, işkenceyi anlattı. Yılmaz toplumsal geriliğin bir takım acı sonuçlar verdiğinden yakındı. Bu toplumsal yapı ayakta durduğu sürece yasaların değiştirilmesinin o kadar anlamlı olmadığını söyledi.

Doktor Hüray Fidaner, "Cezaevleri ve Ruh Sağlığı" konusunu işledi. Cezaevlerinin insan ruhunda giderilemez yaralar açmadığını, insanların bunu göğüsleyebilecek yolları bulduklarını vurguladı. Doktor Erkan Sümer ise, Tabip Odası'nın çalışmalarını anlattı.

Ankara Tabip Odası'nın sempozyumu belki ele almak istediği konu açısından değil ama, fikir düzeyi ve bazı siyasi açıklamaların yapılmış olması açısından verimli geçti.

Sanayi Kongresi

İnsan Mutluluğu İçin Sanayi

Makine Mühendisleri Odası'nın düzen-

lediği "Bilimsel Teknolojik Gelişmeler, Sanayide Uygulamaları ve Etkileri" konulu 1989 Sanayi Kongresi 4-9 Aralık 1989 günleri arasında Ankara'da yapıldı.

Kongre'de bilim, araştırma ve geliştirme politikaları, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sanayideki uygulamaları ve toplumsal boyutları, Türkiye sanayisinin gelişimi, çeşitli sanayi dallarında yapılan incelemeler ve sanayiin geleceği konularında 58 bildiri sunularak tartışıldı.

Kongre süresinde düzenlenen açıkoturum ve panellerde üniversite-sanayi işbirliği, siyasi partiler ve sanayileşme politikaları, Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal boyutu, savunma sanayi, yönetim teknolojileri ve Türkiye sanayinin geleceği konuları tartışıldı.

Ayrıca kongre süresince düzenlenen Sanayi Sergisi'nde, çeşitli sanayi ürünleri sergilendi.

4 Aralık 1989 günü TMMOB Genel Başkan Teoman Alptürk ve MMO Genel Başkanı İ.Rıza Çebi'nin yaptığı konuşmalarla Sanayi Kongresi açıldı. Daha sonra sırasıyla SHP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Gölhan, RP Genel Sekreteri Oğuzhan Asiltürk ve SP Genel Başkanı Ferit İlsever Kongreyle ilgili görüşlerini açıkladılar.

Erdal İnönü Sanayi yatırımlarının durduğunu, ANAP iktidarının sanayii geliştirmeyi terkettiğini, büyümenin bu nedenle durduğunu belirtti. Ülkenin kalkınması için bu politikanın bırakılması ve Türkiye'nin hızla sanayileşmesi gerektiğini söyledi. Sanayileşmede ileri teknolojinin önemini vurguladı. AT'ye giriş için hızla sanayileşmek gerektiğini söyledi. Erdal İnönü sanayinin yarattığı çevre kirliliği sorununun çözümünde bilim adamlarının rolünün belirleyici olduğunu açıkladı.

Sanayi Bakanı Şükrü Yürür sanayinin gelişmesine büyük ehemmiyet verdiklerini belirtti. Büyümenin durduğuna ilişkin görüşleri cevaplarken, iktidarın ve muhalefetin kendilerine göre rakamlar seçtiğini söyledi ve bazı rakamlar vererek ekonomide durgunluk iddiasına cevap vermeye çalıştı.

DYP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Gölhan ANAP iktidarını sanayileşmeyi bıraktıkları için eleştirdiklerini, oysa kalkınma ve refah için sanayileşmenin dışında bir yol olmadığını belirtti. Gelir dağılımındaki dengesizliğin sanayileşerek düzeleceğine işaret etti.

Refah Partisi Genel Sekreteri Oğuzhan Asiltürk "Milli Sanayi" politikalarını açıklayarak, dışa bağımlılığa ve bu arada Ortak Pazar'a katılmaya karşı çıktıklarını belirtti. Hem KİT'lerin özelleştirilmesine karşı çıkan hem de AT'ye katılmayı savunan partilerin çelişkilerine işaret ederek, AT'ye giren bir Türkiye'de sanayi kuruluşlarını zaten yabancıların alabileceğini söyledi. Ağır sanayinin önemini vurguladı.

SP Genel Başkanı İlsever, kapitalizmin üretim, tüketim ve refah normlarına temelden eleştiri yöneltti. Bireysel kâr amacıyla yapılan üretimin, insan ihtiyacına göre yapılan üretimden farklı olduğunu, bugün üretilen pek çok ürünün insanlığın gerçek ihtiyacına hizmet etmediğini, kâr amacıyla pompalanan suni tüketici talebinin bir sonucu olduğunu belirtti. Bugünkü sanayileşme modelinin doğa ve insanda önemli tahribatlar yarattığını, insanı bir özne değil, kâr aracı olarak gördüğünü, ozon tabakasındaki deliğin nedeninin bilinmesine rağmen ortadan kaldırılması yönünde radikal bir tavır alınmamasının kapitalizmin sistem olarak çıkmazının bir kanıtı olduğunu söyledi. Gelişmenin sanayi ülkeleriyle ezilen ülkeler arasındaki çelişmeye de işaret eden Ferit İlsever, insan mutluluğuna hizmet eden yeni bir sanayileşme anlayışının getirilmesi gerektiğini açıkladı.

Türkiye'de sanayileşmenin kritik sorununun kaynak sorunu olduğunu vurgulayarak, düzen içi anlayışlarla kaynak sorununun çözülemeyeceğine işaret etti. SP'nin tam istihdam ve emek seferberliği, askeri harcamaların kısılması, bölüşüm mekanizmalarının emekçiler lehine yeniden düzenlenmesi vb. radikal tavırlarla sanayileşme için gerekli kaynakları yaratacak politikalarını açıkladı.

Birikim / Kagarlitskiy İle Söyleşi

"Serbest Pazar Çözüm Değil"

Birikim Dergisinin Aralık 1989 tarihli son sayısında, SB'de sol muhalefetin önderlerinden Boris Kagarlitskiy ile bir röportaj yer alıyor. Söyleşi F.Almanya'daki Kommunistische Bund'un yayın organı Arbeiterkampf tarafından yapılmış. Kararlitskiy; Ağustos ayında SKF, Moskova Halk Cephesi ve yaz grevleri sırasında oluşan Sosyalist Sendikalar Birliği'nin öncülüğüyle, sosyalist muhalefetin çatı örgütü olarak kurulan Yeni Sosyalistler Komitesi'nin içinde yer alıyor. Komiteyi oluşturan gruplar içindeki en radikal kanat olan SKF'nin ideolojik-siyasal sözcüsü durumunda. Söyleşiden bazı bölümleri okurlarımıza sunuyoruz.

Kagarlitskiy söyleşinin ilk bölümünde yaz grevlerinden yola çıkarak, işçilerin perestroykaya karşı tutumlarını tahlil ediyor.

"İşçiler resmi basınla aynı dili konuşmuyorlar. Gorbaçov hakkında iyi şeyler söyleyen tek bir kişiye rastlamadım. Oralarda insanlar Gorbaçov'a gayet eleştirel bakıyorlar. Yaşanan tüm zorlukların sorumlusu olarak onu görüyorlar... Bütün insanlar durumun kötüye gittiğini hissediyor. Korkunç bir enflasyon tehdidi altındayız. Enflasyonun günden güne patladığı ve tüm korkunçluklarıyla Almanya'nın Weimar dönemine benzer bir sürecin gelebileceği korkusu yaşanıyor... Zengin olanlarla fakir olanlar arasındaki uçurum derinleşiyor. Elbette bu fark herzaman vardı. Fakat hiçbir zaman bu kadar açık değildi... Bazı toplumsal gruplar çok daha müreffeh bir durumdalar, bir kaç yıl öncesine göre çok daha iyi koşullarda yaşıyorlar, buna karşın bazı kesimler toplumsal olarak geriliyor, koşulları kötüleşiyor... Durumları daha iyi olanlar, bilimsel ve sanatsal alanda yönetici konumda olan entellektüeller; management'in bazı kesimleri. Ayrıca elbette, kooperatiflere ortak olanlar. Perestroykanın açıkça yararını gören üç grup bunlar... Liberaller reformlarını güçlü bir polis devleti olmaksızın gerçekleştiremezler; çünkü reformlar halk tarafından benimsenmiyor. Reformlar halkın çoğunluğunun hayatını güçleştiriyor. Liberallerin istediği pazar reformunun da, baskıcı kurumlar- bırakın zayıflatılmayı- daha da güçlendirilmedikçe ilerlemesine imkan yok... Perestroyka ile gerçekte yapılan nedir? İktisatta üç iş yaptılar: Gerçekte özel firmalar olan kooperatiflere serbestlik verdiler. Devlet işletmelerini kooperatiflere satmaya başladılar. Bu, gerçek anlamda özelleştirmedir. İkincisi, Batılıların kâr odaklı mantıkları Sovyet bürokrasisinin kendi imtiyazlarını güvencelemeye dönük mantığıyla yanyana gelince; joint ventures, kapitalist sistemle Sovyet sisteminin en olumsuz veçhelerinin bütünleşmesini getirdi. Üçüncüsü tüm iktidar, ücretleri dü-

şürme ve işi yoğunlaştırma serbestisi, Management'e verildi. Bu yapılan üç iş, Sovyet üst bürokrasisinin konumunu tahlikeye atmadan kapitalist sistemin bazı unsurlarını Sovyet sistemine sokma çabasından başka bir şey değildir. Öte yandan, Gorbaçov'un halkın gerçek demokratik katılımından nasıl korktuğu da görülüyor... Batı medyalarının şunduğu Gorbaçov imajı, kendi arzularının ifadesi. Batı, Sovyet işgali korkularından sıyrılmak için, sempatik bir Sovyet önderi istiyor."

Kagarlitskiy, önderlerinden olduğu Yeni Sosyalistler Komitesi'nin hedeflerini ve politikalarını ise, şöyle açıklıyor:

"İlkesel noktalarımızdan biri, bir serbest pazar reformunun çözüm olarak görülmemesi... Geldiğimiz yol ayrımı, modernleşmenin bedelini kitlelerin mi yoksa seçkinlerin mi ödeyeceği. Bu bedeli kitlelerin değil seçkinlerin ödemesi gerektiğini savunanlar, Yeni Sosyalistler Komitesi'nin üyesi oluyorlar... Toplumsal mülkiyet istiyoruz. Biz mülkiyetin yalnızca management düzeyinde değil, biçimsel-hukuki anlamda da ademi merkezileştirilmesini istiyoruz... En büyük öncelik demokrasidir. Böylece, demokratik yollarla seçilmiş organlar aracılığıyla malların bölüşümünün daha demokratik bir şekilde denetlenmesi imkânı fazlalaşacaktır."

Moskova Yeni Sosyalistler Komitesi'nin açıklaması

Biz, SSCB yurttaşları,

Ülkemizdeki, otoriter devletçi yapısı ve devletçi-otokratik ideolojisiyle kendisini "sosyalist" olarak adlandırmakla birlikte sosyalizme hiçbir ilgisi olmayan sistemin bunalım içine düştüğünü saptıyoruz.

Bu sistemin özgürlük, hümanizm, demokrasi ve sosyal adalet ideallerini çiğnemekle, aslında sosyalizmin ilke ve ideallerini reddettiğini düşünüyoruz.

Egemen nomenklaturanın ve mafyavarî, yozlaşmış toplum kesimlerinin sanayi ve tarım emekçilerini, entelektüel alanı korkunç bir şekilde sömürdüğünü görüyoruz.

Kitlelerin öz-örgütlenmesi sürecinin henüz başlangıcında olduğunu ve bu sürecin gelişmesinin ciddi siyasal çabaları gerektirdiğini gözönüne alıyoruz.

SSCB'de mevcut olan siyasal sistemin birçokları tarafından bir tek parti sistemi sayılmasına karşın gerçekte partisiz bir sistem olduğunu, çünkü SBKP'nin bir parti olmaktan çıkıp devlet yapılanmasının bir parçası haline geldiğini; egemen nomenklaturanın bu aygıt aracılığıyla halktan gaspettiği iktidarı halkın tepesinde, halkı es geçerek ve halka karşı kullandığını vurguluyoruz.

Ülkemizde emekçilerin çıkarlarını savunacak siyasal örgütlerin eksikliği saptamasından harekete; ülkede yeni bir sosyalist partinin yaratılmasını zorunlu görüyoruz.

Bu parti,

SSCB'de emekçiler üzerinde mevcut bulunan sömürüyü ortadan kaldırmayı ve insanların giderek daha yetkinleşen ekonomik ve siyasal özgürlüklere kavuşmasına yönelen bir hareketi oluşturmayı hedef alan;

Başkalarının emek güçlerinin ürünlerine sahip çıkmaya elveren imtiyazlı konumlarına dayanarak değil, entellektüel veya bedensel emekleriyle hayatlarını sürdüren emekçilerin çıkarlarını savunan;

Yurttaşlık haklarının ve halk egemenliği ilkelerinin, milliyetlerinden, dinlerinden ve oturdukları yerden bağımsız olarak tüm Sovyet yurttaşları için tam ve kısıtsız olarak gerçekleştirilmesinden yana olan;

Egemen çevrelerin bencil, kararsız ve aciz politikaları ile gerçekten demokratik, radikal bir alternatif arasında gerçek anlamda seçim yapabilme imkânlarının yaratılmasını önererek; yerel düzeyde ve işletme düzeyinde emekçilerin gerçek öz-örgütlenmelerini oluşturarak ve üretim araçları üzerindeki mülkiyeti, bu mülkiyet üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi emekçilerin oluşturacağı kollektif organlara aktarılmak üzere, çeşitli düzeylerde kurulacak konseylere vererek, ege-

men nomenklaturanın iktidarını ve mülkiyetini tasfiye etmeyi hedefleyen;

Bireyin çıkarlarının ne plan baskısına, ne de pazar ve kâr mantığına kurban edilmemesi gerektiği görüşünden hareketle, emekçilerin kollektif mülkiyetinin, gerek özel gerekse kâmu-devlet mülkiyeti önünde öncelikli olmasını savunan;

Kültürel değerlerimizin ve geleneklerimizin kurtarılmasının, toplumumuzun yeniden doğuşunun tek yolunun, insanın kurtuluşu için gerçek hukuksal ve siyasal güvencelerin yaratılmasından geçtiğini gören;

Anayasal düzenin ve mevcut yasaların değiştirilmesi, yeni demokratik özyönetim kurumlarının ve yapılarının canlandırılması ve yaratılması, siyasal bir kültürün geliştirilmesi -yalnızca siyasette değil, üretimde de- gerçek bir demokrasinin yaratılması için şiddetsiz bir mücadeleyi sürdüren bir parti olacaktır. Böyle bir partinin gerekliliğini vurgulayarak, tüm ülke temelinde bir sosyalist partinin kurulmasını beklemeksizin, bir SSCB Yeni Sosyalist Parti'nin Moskova birim örgütü olarak, Moskova Yeni Sosyalistler Komitesi'ni kuruyoruz!

Sosyalist Birlik
Ölü Doğumlar

Özümsenerek yapılan özeleştiriler, kişilerin ve siyasi akımların önünü açar. Geliştirir, gerçeği yakalama, kavrama ve değiştirme olanağı yaratır.

Türkiye'de sosyalistler arasında pek böyle olduğu söylenemez. Hele hele bazı sosyalistlerimizin kendilerinde oluşan ve kendilerince yaratılan Stalin fobisiyle attıkları her adım onları yeni özeleştirilere zorluyor. Sonuç olarak ortaya, özeleştirin özeleştirisi, özeleştirinin özeleştirisinin özeleştirisi gibi zincirleme "düzeltme operasyonları" çıkıyor.

Örnek mi? *Sosyalist Birlik* dergisi ve Mehmet Gündüz. Bu arkadaş dokuz ayda, dokuz sayıda, dört ölü doğumla önde gidiyor. Birinci sayıda, devrimden sonra "iktidarı geri verme" fikrinin hatalı olduğunu, ama onu bu hataya götüren yolun haklı kaygılardan çıktığını söylüyor. M. Gündüz bir türlü iktidara gelme, iktidarı kaybetme gibi olayların, arzu ve niyetlerin dışında bir gerçeklik olduğunu kavrayamadı.

İkinci sayıda ikinci özeleştiri. Gorbaçov sayesinde Sovyetler Birliği artık sosyalist oluyor. Mehmet Gündüz bu özeleştirisiyle "reel sosyalizme" iltihak ediyor. Gorbaçov reformlarına "katı ve kötümser" bakmasının hata olduğunu ilan ediyor. Prestroyka ve glasnostçular da Stalin'i eleştiriyor ya bu yeterli. Şimdilik tabi. İlerde yeni düzeltmelerle saflaşmaya devam...

Partilerin, siyasal akımların ve kişilerin ne yaptıklarına değil de neye karşı olduklarına bakılarak yapılan değerlendirmeler hiçbir zaman gerçeği yakalama şansı vermiyor. Mehmet Gündüz'ün kavrayamadığı ve onu sık sık tuttuğu saflarda revizyonlara başvurmaya sürükleyen olgu bu gerçeklikte yatıyor. Kim ençok anti-Stalinist ise, onunla birlik olurum anlayışı, pazar ekonomisine ve kapitalizme yelken açanlarla kolkola olma sonucunu doğuruyor.

Nitekim Mehmet Gündüz Glasnostçular arasında da "en hakiki" anti-Stalinistleri ararken, beşinci sayıda, Boris Yeltsin-Afanesiyefleri "sol kanat" ilan etmekten çekinmedi. Bu açık pazar ekonomisi ve kapitalist hayranı ve savunucularını tarihsel misyon olarak Marks, Engels, Lenin'le aynı saflara yerleştirmekte ve bu zincirin son halkası göstermekte hiç tereddüt etmedi. Stalin fobisinin trajediye dönüştüğü noktadır bu.

Mehmet Gündüz nihayet, dokuzuncu sayıda bu *"hatasını da"* düzeltiyor. Yeltsin'in Amerikan süper-marketlerinde sarhoş olup kapitalizme bütün kepazelikleri ile yaltaklanmasından sonra...

Dünyaya bakışın ekseninde gerçekler değil de fobiler oldukça bu hata ve özeleştiriler zinciri daha çok devam eder. Çaresi yok mu? Var.

Tek bir özeleştiri ile bu zinciri kırmak. Dünyaya bakışın eksenine kapitalizme karşı mücadeleyi koymak... *A.A.*

Yeni Forum

SB'de Kaos ve Kargaşalık İhtimali

Yeni Forum'un 1-15 Aralık 1989 tarihli sayısında Amerikan eski Milli Güvenlik Konseyi Başdanışmanı Zbigniew Brezezinski'nin Moskova'daki gözlemlerine dayanan bir makalesi yer alıyor.

Brezezinski, Sovyetler'in Doğu Avrupa'daki gelişmeleri nasıl kontrol altına alabilecekleri konusunda hiç bir şey bilmediklerini, şaşkın olduklarını ve gelişmelerin gerisinden gittiklerini belirtiyor. Şöyle yazıyor:

"Üzerinde en çok durdukları husus, Doğu Blokunun oluşturduğu ittifak sisteminin bir şekilde korunması ve istikrarın bozulmamasıdır; bu gelişmeler açık bir şekilde Rus aleyhtarı bir nitelik kazanmadığı sürece, bu bölgede ortaya çıkacak gelişmelere sınırsız bir biçimde razı olacakları anlaşılmaktadır."

Brezezinski, siyasi alanda meydana gelen gelişmeler ve kaynaşmalarla, iktisadi hayattaki durgunluk ve çürüme arasındaki çelişkiye dikkat çekiyor ve bunun büyük bir bunalım kaynağı olduğunu belirtiyor. Hatta konuştuğu bazı yetkililerin yaklaşmakta olan büyük bir felaketten sözettiklerini aktarıyor.

Brezezinski, Rus milliyetçiliğinin de güçlenmekte olduğunu farkettiğini söylüyor. İdeolojik yönden ise, yaptığı tespit tam bir demoralizasyon hali ve ideolojik olarak artık hiçbir şeyin kutsal kabul edilmemesi. Batı sisteminin kendilerininkinden çok daha üstün olduğu kanaati hakim. Brezezinski şu tahlili yapıyor:

"Gerçekten bugün Sovyetler Birliği'nde tartışılmakta olan siyasi fikirlerin özüne inildiği zaman, bunun Sosyal Demokrat ideolojiye, daha doğrusu Menşevik görüşlere daha yakın şeyler olduğunu anlıyorsunuz."

Brezezinski, perestroykayı tehdit eden en önemli tehlikenin, onun "Sovyet beceriksizliği ve Rus geleneği içinde batağa saplanıp kalması veya doğrudan kaos ve kargaşalığa dönüşerek dejenere olması ihtimali" olduğunu söylüyor. Çok partili, piyasa ekonomisine dayalı ve bir konfederasyon şeklinde örgütlenen bir birliğin tek çıkış yolu olduğunu belirtiyor.

Brezezinski'nin, ABD'nin Sovyetler'e yapılacak yardım konusundaki önerileri ise, şöyle:

"Bizim için de artık Amerika'nın perestroykanın başarılı olması için ne gibi yardımlar yapabileceği, Gorbaçov işbaşından atıldığı takdirde bize herhangi bir zarar vermeyecek biçimde tespit edilmesi koşuluyla şimdiden düşünülmeye başlanmalıdır. Eğer şimdiki gibi Gorbaçov maksadının "sosyalizmi" güçlendirmek olduğunu söylemeye devam edecekse, bunun ne Amerikalılar arasında fazla bir ilgi ve heyecan ne de dış dünyada fazla bir güven hissi uyandırmayacağı belirtilmelidir. Fakat Sovyetler Birliği yöneticilerine ve halkına şunu anlatmalıyız ki, köklü değişmelere gittikleri takdirde, Amerika ve Batı kendilerine yardımcı olacaktır ve bir gün Avrupa'da başlamış bulunan birleşme ve yeniden yapılaşmanın bir parçası haline gelebilirler. Ruslar'a, eski bir atasözüyle, kurşunu ısırmaya hazırsanız biz de size yardıma hazırız demeliyiz."

Mao Zedung Seçme Eserler I

Devrimci Analiz Yöntemini Kavramak İçin Okunmalı

Mao Zedung/Seçme Eserler I. Kaynak Yayınları, 3. Baskı Kasım 1989, 438 sayfa.

Kaynak Yayınları, Mao Zedung'un Seçme Eserler'inin üçüncü baskısını yayımlamaya başladı. İlk olarak birinci cilt yayıma hazırlandı. Kaynak Yayınları sunuş yazısında, Mao Zedung'un Seçme Eserler'inin ÇKP tarafından hazırlanan beş ciltlik serisine ek olarak, 1957'den sonraki yazıları altıncı cilt olarak yayıma hazırladığını belirtiyor. Böylece Mao Zedung'u derli toplu bir biçimde okuma ola-

nağına kavuşacağız.

Elimizdeki ilk cilt, Mao'nun, Çin'deki Birinci (1924-1927) ve İkinci (1927-1937) Devrimci İçsavaş dönemlerinde yazdığı yazıları kapsıyor. Makaleler. Çin'in toplumsal yapısının analizi ve komünistlerin içsavaş taktikleri konularında yoğunlaşıyor. Yazılar, sıcak pratiğin içinde bulunan bir partinin liderinin kaleminden çıkma. Bu yüzden tutarlı teorik sonuçlara varmanın yöntemi konusunda son derece öğretici. Analizler bizzat pratiğin içinden ve gerek sağ, gerekse sol sapmalara karşı mücadele içinde oluşturuluyor.

Birinci cildin "Pratik Üzerine" ve "Çelişme Üzerine" adlı son iki makalesinde ise Mao Zedung, bahsettiğimiz bu analiz yöntemini kuramlaştırıyor. Bu yazılar, diyalektik materyalizm üzerine Marksist literatürün belki de en rafine incelemeleri. Mao Zedung şöyle yazıyor:

"Gerçeği pratik içinde keşfedin ve gene pratik içinde kanıtlayıp geliştirin. Algısal bilgiden yola çıkın ve onu etkin bir biçimde ussal bilgiye vardırın; sonra ussal bilgiden yola çıkın ve hem öznel, hem de nesnel dünyayı değiştirmek üzere devrimci pratiğe etkin bir biçimde rehberlik edin. Pratik, bilgi, gene pratik ve gene bilgi."

Günümüz Türkiye Solunda, geçmişte hayli yaygın olan, analizini olgulara değil de kitabi alıntılara dayandırma hastalığına pek rastlanmıyor. Tam tersine Marks'ın, Lenin'in ve Mao'nun yapıtları modası geçmiş kabul edilerek pek okunmuyor. Dogmatizm yerini inkârcılığa bıraktı ama, temeldeki zaaf kendisini koruyor: Sınıf mücadelesinden ve olgulardan kopukluk. Bugün de dünya sosyalizminin ve Türkiye Devriminin sorunlarını salt salonlarda tartışarak çözmeye çalışma hastalığına yakalandı bir kısım sosyalist. "Tartışmayı tüketmek" en moda deyimlerden biri. Fakat devrimci pratik kendi mütevazi ve kirli yolundan ilerleyerek, odalarda oluşturulan mükemmel sosyalizm modellerini teorik bakımdan da sollayıveriyor.

Mao Zedung'un makaleleri, devrimci analiz yöntemini kavrayabilmek açısından mutlaka okunmalı. Mao'nun Çin toplumunu analiz ederken kullandığı yöntem, dünün dogmatizmine olduğu gibi, bugünün inkârcılığına ve sınıf mücadelesinden kopukluğuna karşı bir panzehir niteliğinde.

Kaynak Yayınlarından dilediğimiz ise bir an evvel altıncı cilde ulaşabilmesi.

E.H.

Hâlâ (yazık ki?) güncel

Belinski/Yazılar. Yön Yayıncılık. Rusça'dan çeviren: Mazlum Beyhan. 224 sayfa.

"Belinski'nin yazınsal etkinliğinin bir özeti niteliğindeki ünlü 'Gogol'e Mektup'u, yasadışı demokrat basının güncelliğinden ve öneminden bugüne dek hiçbir şey yitirmeyen en güzel yapıtlarından biridir."

Böyle diyor Lenin, ünlü Rus düşünürü ve edebiyat eleştirmeni Vissarion Grigoryeviç Belinski için. Serfliği daha üniversitedeyken yazdığı bir oyunla eleştirme cesareti göstermesi; Gogol, *Dostlarla Mektuplaşmalardan Seçmeler* adlı kitabını yayımlatıp feodal sistemi övdüğünde, uğradığı hayalkırıklığını acımasızca dile getirmesi; "Sanat sanat içindir" görüşüne karşı mücadale yürütmesi, Lenin'e bunları söyleten yeterli birkaç nedendir kuşkusuz.

1811 yılında doğar Belinski. 1829 yılında Moskova Üniversitesi'ne kayıt olur, ancak 1831'de, yukarıda sözünü ettiğimiz *Dimitri Kalinin* adlı oyunu yüzünden atılır. Çocukluğundan beri yakasını bırakmayan yoksulluktan kurtulma ümidi kalmamıştır artık. Çeşitli dergilerde çevirileri ve küçük oyunları yayımlanmaya başlanır. Döneminin seçkin aydınlarıyla tanışmış, toplumsal, kültürel gelişmeleri yakından izlemeye başlamıştır.

Molva Teleskop'taki eleştirileri ona büyük ün kazandırır. 1839'da *Anayurt Notları* adlı dergide çalışmak üzere Petersburg'a taşınır. Ancak, Moskova'da yakalandığı sanılan verem hastalığı Belinski'yi giderek zorlamaktadır. Ne Rusya'nın güneyine yaptığı yolculuk, ne de Salzbrunn Kaplıcaları, onu iyi etmeye yetmez, an-

cak en ünlü yazısı "Gogol'e Mektup"unu burada kaleme alır. 1848 yılının Mayıs ayında ölür.

Schelling, Fichte, Hegel beslendiği en önemli kaynaklardı Belinski'nin. Edebiyata bakışı oldukça zigzaglı bir yol izlemiş olsa da, genel olarak gerçekçiliği savunduğu söylenebilir. Ancak gerçekçi sanat yapıtı, gerçeğin bir kopyası olmayacak, onun bir eleştirisini de içerecek, taraf tutacaktı. Bu noktayla "Sanat sanat içindir"e karşı mücadele arasında fazla bir mesafe yoktu. (Bunu söylerken *sanatın* toplum için olduğunu vurgulamaya, Belinski'nin bunu veri olarak aldığını söylemeye gerek yok sanırız.)

Belinski'nin çalışmalarından bir seçki *Yazılar* adıyla Yön Yayınları'ndan çıktı. Adıyla tanışık olduğumuz, ama, bir türlü ulaşamadığımız bir yazarla daha tanışmış olduk böylece. *'Yazılar'*ı Rusça aslından çeviren Mazlum Beyhan.

Kitapta yer alan ilk yazı, ünlü ozan Puşkin'in çıkardığı *Souremennik* adlı derginin bir tanıtım ve incelenmesi niteliğini taşıyor. "Petersburg ve Moskova" başlıklı ikinci yazı ise, 1845 yılında yukarda adı geçen dergide yayımlanmış Belinski'nin deyimiyle "Rusya'nın iki başkentini", Moskova ve Petersburg'u karşılaştırıyor. Ancak sıradan bir karşılaştırma değil bu. Petersburg'un fethi ve Çar Petro ile başlıyor. Petro'nun kişiliğinden, azminden, gözüpekliğinden, iki kentin mimarisine, farklı yaşam biçimlerinden, toplumsal katmanlarından, sakinlerinin dünya görüşlerine, kültür düzeylerine, değerlerine dek her şeye yer var bu karşılaştırmada. İnsan o dönem Rusyası'nın Türkiye'ye ne denli benzediğini bir an da olsa düşünmeden edemiyor.

Kitapta yer alan en önemli yazı ise, kuşkusuz "Gogol'e Mektup". Belinski bu mektubun her satırını Gogol'e duyduğu kırgınlıktan, öfkeden damıtmış sanki. Nasıl oluyor da *Müfettiş*'in, *Ölüm Çanlar*'ın yazarı-böylesine gerçekçi ve Belinski'nin sevdiği, değer verdiği bir yazar-din maskesi altında şefliği haklı çıkarabiliyor? Rus halkından nasıl böylesine kopuk olabilir? Mektubun çevresinde dönüp durduğu, yanıt aradığı sorular bunlar. Hâlâ güncelliği olan bir alıntıyla yanıtlayalım: Şöyle diyor Belinski Gogol'e, "Bu da, sanırım, sizin Rusya'yı fantastik kitabınızda üstlendiğiniz talihsiz rolde olduğu gibi düşünür olarak değil, *yalnızca bir sanatçı olarak* derinlemesine bilmenizden kaynaklanıyor."

"Yalnızca bir sanatçı olarak"... Nasıl? Sanatçıya ilişkin tartışmaların odak noktasında duran sorun günümüzde de bu değil mi?

Kitapta yer alan diğer bir makale olan "Moskuityanin'e Yanıt"ta ise, Belinski, gününün Batıcılığa düşman moda akımlarından "Slavsever"likle hesaplaşıyor.

Bütün olarak bakıldığında Belinski'nin yazıları bugün de güncel oldukları, çarpıcı noktalar içerdikleri için keyifle okunuyor, ama insan üzülmeden de edemiyor: Keşki bütün bu çarpıcı noktalar keskinliklerinden bir parça yitirmiş olsalardı, keşke "güncel" diyemeseydik Belinski'ye ve "Gogol'e Mektup"a.

DÜRRİN TUNÇ

Genel Af Kampanyası

Değerli arkadaşlar,

Bir süreden beri gerek kendi içimizde, gerekse dışımızdaki çevrelerle "Genel Af" kampanyası üzerinde tartışıyoruz. Hemen belirtelim ki, böylesi bir kampanyanın başlatılması konusunda çeşitli kesimlerde yoğun bir istek var. Tüm politik tutukluların özgürlüklerinin geri iade edilebilmesi için böylesi bir kampanyanın güçlü bir şekilde sürdürülmesinde yarar görülmektedir. Hayata geçirmeyi düşündüğümüz çalışmaları, klasik bir "Genel Af" kampanyasının ötesinde, 12 Eylül'ün tüm anti-demokratik uygulamaları ve toplumsal tahribatlarıyla hesaplaşmanın aracı olarak değerlendiriyoruz.

İçinde bulunduğumuz süreçte, 141, 142 ve 163. maddelerin Bakanlar Kurulu'nun gündeminde olduğu, öte yandan Uluslararası Af Örgütü'nün tüm Dünya'da ölüm cezalarının kaldırılması için kampanya sürdürdüğü günümüzde böylesi bir "Genel Af" kampanyası başlatabilmek için şartların uygun olduğunu düşünüyoruz. Ancak hem bizim hem de dışımızdaki çevrelerin ortak görüşü; böylesi bir kampanyanın önce ülke içinde başlatılması noktasındadır.

Sizden konuya ilişkin olarak, düşünce ve önerilerinizi en kısa zamanda bizlere iletmenizi rica ediyoruz. Böylesi bir kampanyanın ülke içinde başlatılabilmesi olası mıdır? Eğer değilse, salt yurtdışından sürdürülen bir kampanyanın önemi ve yararı olur mu?

Konuya ilişkin yanıtlarınızı bekler, en iyi dileklerimizle birlikte sevgi ve saygılarımızı iletiriz.

TÜDAY Çezaevi Çalışma Grubu
TÜDAY Hohenzollernring
32,500 Köln 1-B.ALMANYA

Teori'ye Başarılar

Şubat 1984 tarihinden bu yana, demokratik haklar kırıntıları içinde, hatta zaman zaman belli riskleri de göze alarak yayın yaşamınızda başarılı bir noktaya gelmeniz bir gerçek. Zorluklara ve baskılara rağmen *Saçak*'ın yayın yaşamındaki başarı küçümsenecek düzeyde değil. Bugüne kadar seçtiğiniz güncel teorik meselelerde, her ne kadar belli bir çerçevede eleştirilerimiz bulunsa da, *Saçak* dergisini zevkle okuyorduk.

Bu vesileyle, katkı ve emeklerinizden dolayı, Yazı Kurulu çalışanlarına ve emeği geçen tüm *Saçak* bireylerine en içten duygularımızla teşekkürlerimizi sunarız.

Bundan sonra, yeni çıkaracağınız *Teori*'nin de en iyi şekilde okunacağını umar, sizlere şimdiden başarılar dilerim.

Fevzi Köz

Özel E Tipi Cezaevi-Malatya

Teori'yi Merakla Bekliyoruz

Sayın *Teori* Yazı Kurulu ve çalışanları

Yeni yılda çalışma ve yayın hayatınızda başarılar diliyor, sevgi ve selamlarımızı iletiyoruz. Merakla *Teori*'yi bekliyoruz.

Zeki Yılmaz
Özel E Tipi Cezaevi- Aydın

EN BÜYÜK KOMÜN İÇİN

gelin
komünarca
konuşalım
ve savaşalım

"almış olmak
için değil
okumak için"

KOMÜN'Ü KUCAKLAYIN ELLERİNİZDE BÜYÜSÜN